

Terenci
in njihova krivda

Komunizem se pri nas ni razmahnil morda zaradi silnih komunističnih vojaških dejanj. Če pregledamo vse te komunistične akcije pri nas za dve leti nazaj, vidimo, da so bili ti nastopi vojaško, zlasti v okviru splošne evropske vojne, toliko pomembni in uspešni, kakor da bi muha piliča stona, čeprav so komunisti v nameri mišili slamo zaradi teh akcij, češ da bo prav zaradi teh kmalu vojne konec. Uspešnost in umestnost teh akcij danes jasno vidimo in jih lahko pravilno ocenimo. Vojaških prevozov, kar bi moralo biti glavna naloga tega vojskovanja po programu OF, sploh niso napadali. O tem so se že v začetku sporazumeli svojiski ženski alpinci in komunistični voditelji. »Osvobodilni« napadi so bili storjeni večinoma na potniške vlake, v katerih so se vozili otroci in matere na Dolenjsko po živež. Kadar se bi bilo treba spustiti v odprto bitko, so jo komunisti vedno pobrisali in dali pobiti take, ki za komunistično revolucijo niso bili kaj prida pomembni. To smo videli zlasti pri nedavnih nemških očistiševalnih akcijah. Tak človeški material so imeli vedno pri rokah.

Komunistični vojaški cilj je bil v glavnem samo eden: prihraniti si toliko vojaške sile, da bi ta v ugodnem trenutku planila po vseh nasprotnikih, jih poklala in z izvedbo revolucije prevzela oblast. Da bi svoj najbolj preizkušeni in zanesljivi rebeljski kader, ki naj bi to opravil, ohranili, so pošiljali naprej druge, češ, za pod kroglo si že dober. To so pokazali dogodki po 8. septembru, to je pokazala splošna mobilizacija in »vojaški« nastopi po njej. Prisilni mobiliziranci vedo to krvavo jasno povedati. Te so gnali naprej pod kroglo, da bi ohranili najbolj preizkušene partije za končno nalogo. Vsi vojaški nastopi, o katerih je vedela domača in tuja propaganda toliko povedati, so bili pavje perje za prikrivanje poslednjega cilja: prevzema oblasti.

Komunistični vojaški nastopi sami so bili taki, da so ljudstvo od OF prej odbijali, kakor da bi ga vabili vanjo. Tudi niso našim ljudem, ki vedo, kaj je vojak, vzbujali niti spoštovanja, niti ne strahu. Komunistična vojska je v pojmovanju našega ljudstva navzlic vsem propagandnim prizadevanjem ostala roparska tolpa, nikdar se nikomur niti sanjati ni hotela o tem, da bi jo smatral za kako redno, kaj šele narodno vojsko.

S svojo »vojaško«, njeno ureditvijo in njenimi uspehi torej komunisti niso mogli ljudstvu niti imponirati, niti mu vzbujati strahu, zlasti ne potem, ko so vaše straže, brezimni izvoz našega narodnega zdravja in heroizma, imele prve spopade z njimi in bi bile to »vojaško« v nekaj mesecih likvidirale, če ne bi bili načrti najbolj junaške carske armade na svetu določili drugače.

Če se je torej Osvobodilni Fronti vendarle posrečilo, da je dve leti držala v šahu in strahu vse naše ljudstvo, je to zasluga neke druge ustanove kakor pa njenih oboroženih tolp.

Ta ustanova so terenci odbori. Komunistična organizacija je razvila svojo silo in vpliv s pomočjo teh in po delu terencev vrgla svoje mreže na široko med ljudstvo. Terenci so bili tisto gonilo, ki je spravljalo v tek ves komunistični obveščevalni, organizacijski, zastraševalni in ubijalni stroj. Terenci so bili tisti veter, ki je gnal koleasa vsega komunističnega gibanja, delovanja in obveščanja. To je bil veter, ki je imel naravno ročeno pihati tako, da je zajemal vse in gnal vse v eno smer.

Terenci so bili ljudje, ki so jim komunisti vse obljubili, povečali pohlepnosti, stremuški tip, ki jim je komunistični nauk dopovedoval, da bodo postali bogovi, in so zato postali rablji svojega naroda. Sanjali so o bodočem raju na račun svojega soseda, znanca ali celo sorodnika. OF je dovolila, da se delali, kar so hoteli, samo da so služili njej. Za protislužbo so morali razprezati mrežo komunistične obveščevalne službe: kaj kdo dela, kaj govori, ali je pravoveren ali krivoverec, kaj je dal, komu je dal in koliko je dal.

Ti ljudje so pravi krivci za pokolje v Ribnici, Kočevju, Grčaricah, Mozlju, Vel. Laščah in drugod.

Ti ljudje so krivi, da so polne razpadejočih teles Krimska jama, Kremenjak, kočevske in kraške jame.

Ti ljudje so krivi, da je bila uničena kmetija tega in onega in stotega našega kmeta, ki ga je njegov rod s trdom in znojem ohranjal iz roda v rod.

Ti ljudje so krivi, da so izgubili iz kašč vsaj pridelki in ves živež našega kmeta, ki ga je skrbno in s trdom vse leto spravljali in skrival, da bi se preživel.

Ti ljudje so krivi, da danes naš človek ne ve, kako bo prihodnje spomlad oral in sejal, kar nima s kom in kaj.

Ti ljudje so kazali, koga naj se vzame, obsodi in ubije.

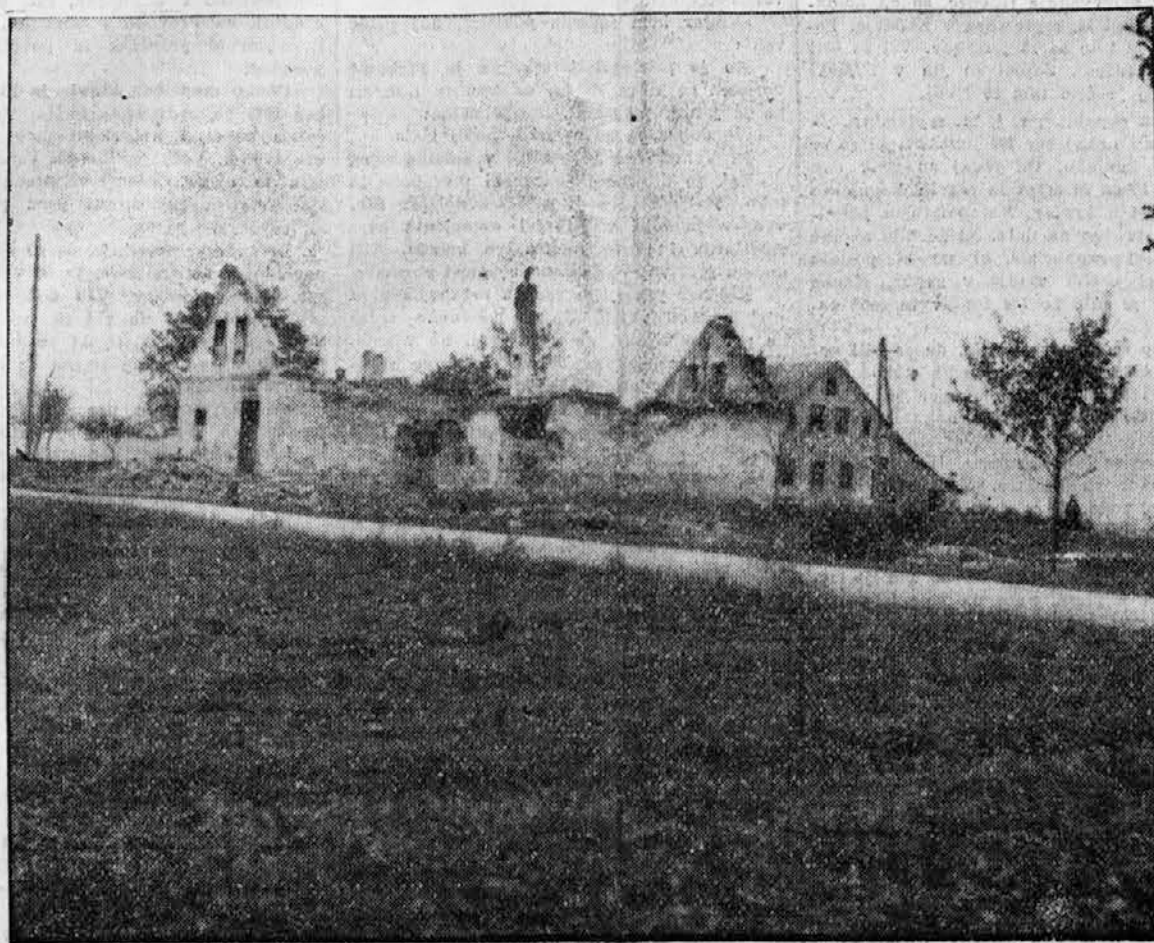
Ti ljudje so naročali, pri kom naj se vzame in pri kom naj spuste rdečega petelina na streho.

Ti ljudje so pošiljali v hrbe hrano, orožje, obleko, ljudi, iskali poti in zvez, da so se mogli njihovi gospodarji v gozdu preživeti in se varno gibati.

Ti ljudje so zbirali in pobirali ter naročevali pobirati denar in druga sredstva za »osvobodilno« gibanje.

Ti so bili oči, ušesa in roke izvršnega odbora OF. Od teh ljudi ni šel nihče v gozd, nihče ni zagrabil za puško. Sedeli so doma in sede povečini češ, zdaj, prišepetavali, prigovarjali, govorili natihoma ali javno, širili vse sorte govorice, delali razpotoženje in pošiljali druge v gozd. Če si takega človeka pri vsej njegovi gorečnosti vprašali, zakaj se ne gre tudi sam boriti in spremljati besedi v dejanja, je rekel, da je potreben tam, kjer je, na terenu.

Izvršni odbor OF sam ni mogel vedeti, kdo je proti OF, kdo proti njej dela, ali je nasprotno usmerjen. Komunistična tolpa, ki je prišla v neznan kraj, se ni vedela kam obrniti.

Hier kämpften und starben slowenische Helden. Blick auf die zertrümmerte Stellung der antikomunistischen Abteilung in Pudob bel Lož, die vom heroischen Kampfe unserer Verteidiger in den Tagen nach dem 8. September zeugen. — Tukaj so se borili in umirali slovenski junaki. Pogled na porušene postojanke protikomunističnega oddelka v Pudobu pri Ložu, pričča heroičnega boja naših fantov v dneh po 8. septembru.

„Samo nemški vojak more danes braniti
Evropo pred navalom z Vzhoda“

Voditelj nemške delovne fronte dr. Ley je imel preteklo soboto na pokrajinski voditelje narodne socialistične stranke v Celovcu velik govor, v katerem je med drugim dejal:

Kar so najboljši Nemci tri sto let zman upali in za kar so se borili, se zdaj izpolnjuje; še več — ne samo usoda Nemčije, usoda vse evropske celine se zdaj odločuje. Pred 300 leti, z nesrečnim westfalskim mirom, je Nemčija izgubila svojo edinstvo, svojo moč in svojo veličino. Navzlic temu so se nas naši sovražniki bali, zakaj dobro so vedeli, česa je zmoglo 85 milijonov Nemcev, ki se zavdajo svoje moči. 85 milijonov Nemcev je bilo na zemlji samo enkrat!

V tem je tudi vzrok, zakaj nas hočejo naši nasprotniki zdesetkovati, razcepiti in zasejati med nas needinost. Poleg tega je tudi še nek svetovno nazorni vzrok: Adolf Hitler je bil tisti, ki je razkrinkal judovstvo kot svetovnega sovražnika št. 1, in iz tega spoznanja izvajal posledice. Tega judovstvo ne more pozabiti. Sedanja vojna je zato neizprosna, nespremenljiva. A mi je ne vidimo le zato, ker jo moramo, temveč smo tudi hvaležni Bogu, da nam je odprl oči ter nam naklonil, da smo prvi narod na zemlji, ki je šel v ta boj, katerega ne bomo prej končali, dokler judovstvo ne bo uničeno. Toda ta vojna nima samo negativne, temveč tudi

pozitivno stran: borimo se, da bi svojemu narodu zagotovili svobodo.

Nazorno je potem dr. Ley orisal veliki »ali — ali« sedanje vojne. Opisal je grozote poraza, ki bi vse uničili, kar Nemčija ima, nasproti tej grozotni sliki poraza pa je postavil nasproti nezasišane možnosti, ki bi jih Nemčiji in vsemu Zahodu odprla zmaga. Boj za dosego tega cilja mora biti velik. Zahteva vse, in sicer ne samo od vojaka, temveč tudi od vseh, ki so ostali doma. Ne bomo šli na koncu tega boja z nasmehanim obrazom skozi cilj, temveč bomo obdani z ranami, potem ko bomo doprinesli težke žrtve, ter od napora utrujeni — a zmagali bomo le!

Podal je nato izčrpen pregled sedanjega položaja, najprej vojaškega, čigar težišče je še vedno na vzhodu. Boljševiškim metodam, ki bi bile za nemškega človeka neznane, je postavil nasproti totalno vojno nemškega Reicha, skupne napore nemškega delavca, narodno socialistične stranke, nemškega števila in zlasti prebivalstva v tistih krajih, ki okušajo letalsko vojno. »Prepričan sem,« je poudaril voditelj nemške delovne fronte, »da nemški človek več opravi, kakor boljševik. Eno pa drži: Pri tej boljševiški ofenzivi si bo eden polomil zobe, a to bo boljševizem!«

Boji na vzhodu so nedopovedljivo hudi, toda hvaležni smo Bogu, da je imel

Adolf Hitler toliko poguma, da je pravočasno zgrabil to boljševiško pošast, da smo tako lahko pridobili na času in prostoru, da so se naši vojaki v dveh letih lahko privadili na podnebje, na daljave in na način vojskovanja na vzhodu ter da jih je ta nezasišena težka šola v resnici zjeklenila. »Samo današnji nemški vojak more kljubovati tej premoči na vzhodu!« Vojaške nastope te najboljše oborožene sile pa vodi s čudovito sposobnostjo in pregledom od vseh podrobnosti Führer sam, in zato Sovjeti ne bodo nikoli prodri, temveč bodo pri svojih lastnih prizadevanjih izkrivavali sprito tolikšne zmogljivosti nemškega vojaka in zaradi vodstva Adolfa Hitlerja.

Govoril je nato o letalski vojni ter dejal, da je navzlic vsem skrbem, ki jih je letalska vojna delala in jih še dela nemškimi voditelji in nemškemu ljudstvu, zdaj tudi v tem oziru najhujše že pri kraju. »Nemška obramba je čedalje močnejša,« je poudaril dr. Ley, »in prišel bo dan, ko bomo udarili nazaj ter se maščevali za vse, kar so nam prizadejali ti razbojniki. Maščevali se bomo za nemška mesta. Anglija mora goreti, London pa biti uničen!«

Prav tako postaja tudi pomorska vojna vedno silovitejša in na naši strani je Japonska, ki jo danes lahko imamo za najmočnejšo pomorsko silo na svetu. Tudi glede oborožitve je stvar precej drugačna, kakor v zadnjih letih prejšnje svetovne vojne. Danes med nemškimi delavci ni nikogar, ki bi mu roljilo po glavi kakšne stavke, pač pa je vsak Nemec na svojem mestu in izpolnjuje svojo dolžnost, svetel vzgled vsem pa so se zlasti ljudje v krajih, ki so bili prizadeti po letalskih napadih. V tej vojni bo nemški vojak vedno imel orožje, ki ga potrebuje. Mobiliziramo vso našo celino, da bi imeli na razpolago dovolj ljudi in materiala, in potem bo tudi prišel dan, ko bomo udarili nazaj, ko bomo spet napadali!

Tudi notranje politični položaj je pri nas povsem jasen, široki ljudski sloji zvesti, na mestu in priprani, redki godrnjači pa ne igrajo nobene vloge več, kjer pa se pojavijo, so brezobzirno zatrti. V nasprotnikovem taboru, zlasti v Angliji in v Združenih državah, pa ne smemo podcenjevati notranje težave. V demokratičnih državah se bjele med seboj posamezne stranke in čim dlje traja vojna, tem pogostejše so stavke in nemiri. Zlasti hude pa so zunanje-politične težave pri naših nasprotnikih, in zgodovinska nasprotja med boljševizmom in zahodnimi državami so tako huda, da jih ni mogoče zgledati. Nam pa se po italijanskem izdajstvu, ki nas ni moglo odločilno zadeti, ni treba bati nobene izdaje več. Japonska neomajno stoji na naši strani. Nikjer ni nobenih spornih vprašanj, ki bi nas mogla ločiti od nje in hrabri Japonski narod bo prav tako zmagal, kakor bomo zmagali mi.

Tudi v Evropi sami je položaj jasen. Čim dlje bo trajala vojna, tem bolj bo Evropa strnjena. »Ne verjamem v zaton evropskega zahoda,« je dejal dr. Ley. »Evropski zahod ne bo propadel, temveč bo znova vstal v svoji sijajni veličini in branil svojo omiko. Naša celina bo postala spet prva za naslednjih tri tisoč let!«

Treba je časa, da se celina, kakršna je Evropa, v vsej svoji celoti oživi. Treba je časa, da vsa vprašanja spet dozore. Vsak dan Evropa uvideva, da je treba potrpeti in čakati, pod nobenim pogojem pa ne popuščati. »Verujte in zaupajte!« je bodril dr. Ley koroške voditelje delovne fronte, »preračunajte, kakšne prednosti so

MALENKOSTI

Osem vrstic

Nemško uradno vojno poročilo je dne 15. oktobra prineslo med drugim naslednji, osem vrstic obsegajoči odstavek:

»Na severozahodnem Balkanu so bile v več tednov trajajočih bojih obkoljene in uničene tolpe na področju severozahodno od Reke. Pri tem so izgubile čez 3600 moških in 4500 ujetih. Poleg tega je bilo zajetih 45 topov, 522 strojne in metalcev min ter 4653 pušk. Trideset oskrbovalnih skladišč je bilo spravljeno na varno.«

Osem vrstic — s tem je bila opravljena »slovenska narodno osvobodilna vojska«. V okviru evropskega vojnega dogajanja ji je pripisanega torej toliko pomena, kolikor ga dejansko ima. Osem vrstic v enem izmed tisočih vojnih poročil!

Edvard Kardelj pa je na zboru »odposlancev slovenskega naroda« govoril takole:

»Mi smo bili prvi, ki smo pokazali evropskim narodom, kako se je treba boriti za svobodo... Naša borba je dobila značaj prave fronte, postali smo vojaški center v enem delu jugozahodne Evrope. To dejstvo daje naši borbi izreden mednarodni pomen in obenem najboljšo jamstvo za našo popolno zmago.«

Namesto popolne zmage so Kardelj in njegovi dobili osem vrstic poročila. S tem je bilo konec »veličastne borbe«, ki je potekala na našem ozemlju brez ene smee bitke. »Osvobodilna vojska« je mesec dni samo bežala, bežala, prvi pa poveljniki in voditelji s Kardeljem in Baeblerjem na čelu!

Edini resnični in dejanski uspeh, ki se skriva za temi kratkimi vrsticami je namreč razdejavanje in uničenje Slovenije po zaslugi komunistične Osvobodilne Fronte; o tem pa ne bo poročal ne Tito, ne londonski radio, ne Kardelj, dasi bo to za nas zgodovina, tako strahotna, kakor je doslej nismo v tisoč letih imeli...

Šole in komunizem

Po vseh ljubljanskih srednjih šolah so se začela protikomunistična predavanja. Sprejeta so bila povsod, kakor je prav. Do incidenta je prišlo le v dveh primerih: v bežigradski mešč. šoli; kjer je en razred, najbrž ob odobravanju vzgojnikov, predavatelja izžvižgal in je bil po zasluženju kaznovan; drugi pa je bil na uršulinski gimnaziji, kjer so protikomunistično usmerjene učenske dobile vtis, da učna osebja na stvar ne gleda prijazno. Po predavanju v nekem razredu, kjer profesorica ni hotela dati predavatelju prostora, je prišla v razred druga profesorica, ki je dekleto govorila z ozirom na predavanje nekako takole:

»Pa menda vendar nas ne bodo preganili. Komunisti na Gorškem ne delajo tako, kakor se govori tukaj. Stranke so samo tukaj, v nebesih pa ni nič strank in ne bo razlike med enim in drugim!...« K temu nastopi bi pripomnili sledeče: uršulinska gimnazija, kjer se šolajo po ogromni večini dekleta iz tako imenovane boljše ljubljanske družbe, ni v političnem oziru bila zadnje dve leti prav vzgledna. Vemo, da se zlasti v višjih razredih vrši — in torej trpi — propaganda za OF. Lanske božične artilerije so vrgle nekaj luči tudi na to šolo. Vemo, kako so se častite matere uršulinke zavzemale za prijeto učenko iz znane ljubljanske rodbine. Učenka glede dela za OF ni bila tako nedolžna, kakor so pripovedovali.

Skratka, duh ki vlada na tej ženski šoli, je zlasti danes nesimpatičen. Da pa pride do takega, četudi drobnega in dvoumnega nastopa, je ne le značilno, temveč še bolj obsodno vredno.

Ali se č. uršulinke spominjajo, kdo se je najbolj zavzemal za ustanovitev in ohranitev njihovih šol, kadar jim je grozila nevarnost? Tisti ljudje, ki jih je OF dajala ubijati, ali pa jih ima vsaj na seznanihi! Tisti ljudje, ki so jih morda špijoniirale tudi učenke za uršulinske gimnazije!

Vsak, tudi prikriti nastop v korist OF in njenih ljudi, vsaka ot zoper protikomunistični boj, je danes sovražno dejanje proti slovenskemu narodu, proti njegovi veri in proti njegovi bodočnosti, naj pride s katere koli strani. To je treba jasno in odločno povedati vsakomur. Zdaj je čas odkritih besedi in odkritih dejanj. Rajši nobenih šol, kakor vzgajališča komunistov, je slovensko ljudstvo razločno povedalo na zadnjem protikomunističnem zborovanju.

Če na uršulinski gimnaziji ne more ali ne sme zaveti pravi duh, potem naj se porabi za druge namene. Na stotine in stotine slovenskih otrok, ki jim je OF poklala starše, danes bega golih in lačnih brez strehe po deželi. Kako bi bili srečni, če bi smeli pozimi prebiti v prelepih sobanah ljubljanskih šol, tudi uršulinskih!

na naši strani, ter z razumom podprite svojo vero. Od svoje moči dajte nekaj še drugim, brzdajte ljudstvo in bodrite šibke. Bojujte se, delajte, pri vseh svojih mislih in dejanjih imajte pred očmi edino ta boj, da bi mogli storiti še več. Vztrajajte in nikoli ne popustite! Vera, zaupanje in vztrajnost, to vam bodi geslo! Vselej pa mora biti stranka zgled vsem, nositeljica vere, neutrdujiva in neomajna. V krajih, prizadetih po letalskih napadih, se je pokazalo, kaj premore stranka. Težko prizadetim ljudem je ona vse, pomočnica v vsakem položaju, pomočnica, h kateri se vsak lahko zateče, kadar koli ga kaj teži. Anglija se moti, če misli, da bo lahko od zunaj strla Nemčijo. Anglija se moti, zakaj računala ni s stranko. In stranka premore vse!

Za konec svojega govora je minister dr. Ley predložil navzočim Führerjev lik, ki naj ga vsi vzamejo za zgled, zakaj to je moč, čigar vsaka misel je posvečena Nemčiji.

Junaštvo domobrancev in novo divjanje rdečih tolp v Grahovem pri Cerknici

V noči od 23. na 24. november so rdeče tolpe, ki so se v sestradanem obupu zbrale za roparski pohod, izvršile nedolžni napad na uničeno vas Grahovo pri Cerknici. Očividci, ki so se rešili, pripovedujejo tole:

Okrog pol 9. zvečer je odšla iz Grahovega proti Blokam patrulja 25 domobrancev, ki ni ničesar sumljivega opazila, niti sporočila, da se kdo približuje vasi. Nepričakovano pa so se okrog pol 10 pojavili v vasi tolpe, ki so se tiho pripeljali v vas z zahodne strani. Nekaj domobrancev iz odposlane patrulje je pozneje ugotovil, da so krenili komunisti iz Velikih Blokov proti vasi Ulaka in čez hrib Strmec v Grahovo.

Strahar, ki je stal na straži pred hišo g. Krajca Alojza, je opazil zaradi svetlobe izstreljene rakete kakih 100 korakov pred seboj štiri komuniste. Takoj nato so se počili prvi strelci, ki so izzvali splošno streljanje. Del domobranske posadke (17 moških) se je zaradi nasprotne premoci umaknil v neznano smer. Usoda teh je neznana.

Druga posadka, razmeščena v hiši pok. Jerneja Drobnika, se je hrabro upirala sovražniku do 10. Tudi ta posadka se je v izredno temni noči izmuznila iz nasprotne strani objekta v gozd. Tudi usoda te posadke še ni znana. Vendar pa sta izpovedala dva, ki sta se rešila, da so se najbrž tudi ostali tovariši rešili.

Potek boja kaže, da so delali tolovaji glavni napad na posadko v Krajevcih hiši, ki stoji nasproti cerkve sredi vasi. Iz te hiše so je branilo okrog 33 fantov pod poveljstvom g. Kremžarja Francja iz Ljubljane. Kmalu po deseti uri se je pripeljal z osebnim avtom g. Petrovič Rado, poveljnik cerkniške posadke. On se je v družbi še dveh domobrancev prebil skozi močno zasledeno komunistov pred vasio. Pridrži se je Kremžarjevi skupini.

Do 1 ur se je čulo regljanje strojne in pokanje pušk, toda brez posebnega uspeha. Tedaj pa so začeli tolovaji streljati na Krajevce hišo z dvema topovima kalibra 7 cm. Šele ob 4 je bil kot prvi zadet od granate Petrovič Rado, ki je takoj izdihnil. Boj je postal vse hušji, fantje pa so se junaka branili in se niso hoteli vdati, dasi so jih tolovaji vsi noč nadlegovali s klici, da se vdajo. Domobranci so namreč trdno upali na pomoč, ki je pa žal ni bilo. Okrog 6 ure so začele padati prve večje žrtve, vendar tudi te niso ubile poguma fantom.

Šele ob pol 8. zjutraj se je telpi posredilo vdreti od zadaj v spodnje prostore in zajeti 13 fantov. Posadka v gornjih prostorih pa se je junaka branila naprej. Ker si pa hrabri slovenski osovoboditelji vkljub svoji premoči še niso upali v goranje prostora, boje so smrtni krogel junških domobrancev, so nanesli v večje škode in hudo zažgali okrog 9. Tako rekoč v pekel, pod točo torevskih in mitraljezkih krogel, je z nadležno močjo vzdrlžalo okrog 20 nesmrtnih borec, do opoldne v goreči hiši, ko se je zadnjičkrat oglasila Kremžarjeva brzostrelna puška. G. Kremžar, ki je bil trikrat zelo hudo ranjen, se je ob 11. še pokazal skozi okno, tedaj pa ga je zadela cel rafal iz strojnice. Ostali fantje so skoraj vsi živi zgoreli v hiši, večinoma seveda hudo ranjeni.

Istčasno kot Krajevce hišo so zažgali tolovaji tudi zvonik in cerkev. Šest fantov se je branilo namreč iz zvonika, iz dva izmed njih sta se čudežno rešila iz goreče cerkve.

Ko je bil boj končan, so komunisti pripeljali h goreči hiši ponoči polovljene moške in zajeli posadko 13 fantov. Tu so vsakega posameznika ustrelili in ga vržili v ogenj, rekoč: »Sedaj se pa le pecite in cvrite, psi.« Po izpovedi očiteljev so mnogi, ki so bili še živi vrženi v ogenj, vplili na pomoč. Rešene pripovedujejo, da so se ob tej priliki vršili grozotni nedolžni povi. Ki bodo brez dvoma slavo slovenskih osvoboditeljev ponesli v širni kulturni svet.

Doslej je ugotovljeno, da so pri napadu padli: Lavrič Bogdan, dijak iz Ljubljane, Balantič France, pesnik iz Kamnika, Krajec Ivan, Grahovo (živ), Porok Jože, Laze (živi), Mišič Alojz, Bločec (živi), Mišič France, Bločec, Intihar Jože, Bločec (živi), Intihar Anton, Bločec (živi), Tavželj Franc, Laze, Hribljan, čevljar iz Grahovega, Truden Franc, Grahovo. Imena ostalih žrtve še niso ugotovljena.

Tolovaje je bilo ranjenih veliko število, kolikor je bilo ubitih, se ne ve, ker so jih odpeljali vse s seboj, toda kri, razkropljena okrog Krajevce hiše in v Bovševski hiši, dovolj jasno pričča o izredno hudih žrtvah, čeprav so se komunisti trudili, da bi prikriili število mrtvih. Sram jih je namreč bilo, da so napadali posadko, ki je stela komaj 73 moških, kar a treni brigadami, Tomšičev in Serčarjevo, po lastnih baharijah 700 ljudi, med njimi je bilo precej žensk.

Poleg nenadomestljivih človeških žrtve so komunisti popolnoma oropali trgovino g. Anice Barage v vrednosti 200.000 lir. Blago so naložili na dva voza, pohištvo in popolnoma vse perilo in obleka pa je zgorelo. Nadalje so čisto izropali še dva posetnika.

Ljudje trumoma beže na Rake in v Ljubljano. Najbolj pa so se begunci začudili, ko so opazili med sabo mnoge komunistične simpatizirane in celo terence. Kdaj bo oblast odločno nastopila? Ugotovljeno je, da je krivo žrtve v Grahovem predvsem to, da so pustili na popolnoma nezavarovanem predaljenem obrambnem prostoru prejšnjo posadko in se to nezadostno oboroženo.

Če bo šlo tako, bodo ostali le še grobovi, ki bodo pričali, da je nekdo živel po teh krajih narod, ki sta ga ugonobila na eni strani želja po ropanju in ubijanju, na drugi strani pa zaslepljenost in lahkovernost osti.

Glejte, tako so umirali pravični...

Strašne noči pred pobojem 700 žrtve rdečega nasilja v Ribnici

Eden izmed redkih nesrečnikov, ki so se rešili iz rdečega pekla v Kočevju, Ribnici in Vel. Laščah, je povedal nekaj nadaljnjih važnih podatkov, ki le delno osvetljujejo prestane grozote nedolžnih žrtve, preden so jih pobili.

Kakor pripoveduje rešene, so ga komunisti pripeljali 18. septembra v Kočevje. Poleg njega je bilo še 13 jetnikov. Vsi so bili močno zastranjeni. Zaprti so jih v Dijski dom. Tedaj je bilo tam 89 ljudi.

V torek popoldne, t. j. 21. septembra, pa so pripeljali nekaj čer 400 junakov, ki so se borili na Turjaku. Od tedaj so vsak dan pripeljali 15 do 20 žrtve iz raznih dolenskih in notranjskih krajev. Komunistična policija je bila pridna na delu. Ni je bilo občine v »svobodni republiki«, ki ne bi poslala vsaj nekaj »belih svinj« v zapor. Konec septembra je bilo že 738 fantov in mož zaprtih.

Sobe so se tako napolnile, da so bili nesrečni jetniki nabasani po njih kakor žveplenke. Ni čudno! V sobi, kjer je večina stanovala do 40 dijakov, so nagnali do 120 mož.

Razmere so bile neznosne. Hrana je bila slaba kakor za prašiče. Vsak dan pesa, korenje in voda. Že v desetih dneh so reževe tako oslabele, da so morali vstajati postopoma. Najprej se je vsak oprl na roke in počakal nekaj minut, da se mu je nehala vrteči v glavi, nato na kolena, potem je privzdignil pol telesa, dokler ni vstal. Tudi tak način vstajanja ni pomagal, kajti redno je vsakdo padel vzrak, ko da bi mu kdo noge spodbil. Le s težavo so se oprjemali zid in ležali pokoncu.

V taki stiski so plačevali kos kruha po 60 lir, pozneje pa celo po 150 lir. Kmalu pa je bilo vsako kupovanje hrane prepovedano. Namen tega komunističnega postopanja je bil popolnoma jasen. Izstradati polagoma uboge žrtve, da bi pomrle. Toda nemška vojska je tem »osvoboditeljem«, ki so »osvajali« ​​ugledne, poštene, krščanske slovenske fante in može v ječe, zmešala štrono. Prejelo se je približala njihovi prestolnici.

Zato je bilo treba hitro nekaj ukreniti. Pospešili so »zgodno postopanje«. Vsi jetniki so morali podati natančen popis svojega življenja od 18. leta. Zasliševala sta jih dva kočevska advokata.

Teh izpovedi seveda nihče ni nikdar prebral. Zasliševanje je bilo le krinka. Vsak dan so prihajali v sobe komunistični voditelji in tolžili jetnike:

»Niš se vam ne bo zgodilo. Bo samo majhno zaslišanje, povedali boste vsak svojo življenje, potem boste šli pa v delavsko bataljono. Delati boste.«

Skoraj vsi jetniki so verjeli. Rešene pripoveduje, da se v začetku nobenemu jetniku še sanjalo ni o kakšnem ubijanju. Niti eden ni mislil, da bo sploh kdo ubit. Rešene pripoveduje, da je takoj prvi dan opazil neko sobico, iz katere se je hotel še z dvema prijateljskima spustiti skozi okno pa z živih »dekah«, toda v zadnjem trenutku se je eden skesal, ker se je bal, da bi ga mučili, če bi jih kje ujeli. Prepričan je namreč bil, da ne bo ubit.

Cez štiri dni je pa že zvedel, kakšna usoda ga čaka, a tedaj je bil vsak beg nemogoč...

Naslednjo noč sta namreč dva jetnika ušla na isti način. Eden izmed njih si je zvil nogo in ni mogel bežati, drugega pa so ujeli na begu pri Igu. Oba so takoj ubili. Dijski dom so odsele stražili tako močno, da je bil beg izključen. Ubogi jetniki so se udali v svojo usodo in začeli so se pripravljati na smrt, kajti proti koncu septembra so neko noč že na tistem pobrali iz sob preih 5 žrtve in jih odpeljali proti Mozlju. Prve žrtve so bile:

Hauptman Albin, posestnik iz Dan, obč. Stari trg. Njegovo ženo Franciško so lani 3. septembra živo sežgali. Štirje otroci so sedaj brez očeta in matere.

Druga žrtve je bil Peter Skala (pravo ime Jakob Peter) s Stajerskega. Bil je poveljnik posadke v Pudožu; potem brata Franc in Janez Tomec iz Podloza in Kočre Stanko z Vrha.

Bog ve kakšna je bila usoda ostalih jetnikov, ki so ostali še v Kočevju! Nepričakovano je prispel glas: »Nemci so že v Delnicah.«

Rdeči krvoloki so postali precej zbegani, če bolj pa tih. Začeli so voziti ponoči strelivo in hrano v hribe, zlasti v Kočevski Rog. Bolnišnice so prenesli v neko porušeno vas v Suho Krajino, vse jetnike pa v Ribniške zapore.

Tu so bile razmere še strašnejše. Jetniki so bili že tako oslabele, da niso mogli stati na nogah. Vsi so se vdali v božjo voljo, ker so bili prepričani, da jih čaka smrt.

Begunski župnik Viktor Turk je vsak dan maševal v sobi, stregla pa sta mu Arhar Alojz in Vinko Skublec iz Cerknice.

Arhar Alojz, nekdanji načelnik Orla in Fantoveškega oddelka v Cerknici, je poleg stradanja tudi strahovito trpel zaradi bolezn. Pred časom so mu morali izrezati ledvico, zdaj se mu je zaradi prehlajenja vnela še druga, tako da je tri dni in tri noči pred smrtjo ležal le tako, da je slonel na kolenu in komolcu. Silno je tožil in vplil od bolečine, dokler ga niso odvedli v smrt. S tem svojim trpljenjem si je povrh vsega zaslužil še to, da mu cerkniški župnik Strahar ni pustil po spiriti niti zvoniti, ko je njegova žena, prišla prosit za to. In vendar je bil pokojni Arhar dolga leta cerkvenik v Cerknici in je zgledno skrbel za lepoto in red v hiši božji!

Vse potrebno za mašo je poslal ribniški dekan. Župnik Turk je vse spovedal in obhajal. Nekateri jetniki so prešli po večkrat sveto obhajilo. Dva očitelja sta potrdila, da so mnogi jetniki po svetem obhajilu jokali kakor otroci.

Vsaka misel na rešitev iz ječe je izgubila za vedno. Ura smrti se je naglo približevala. Grobno tišina, ki je vladala v ječi, je trgala le molitev. Sveti rožni venec so molili po vseh sobah. Zadnji večer so zmolili 25 rožnih vencev. Molitve je bila nesrečnim žrtvam zadnja in edina utiha.

Rdečim »osvoboditeljem« se je zelo mudilo z likvidacijo nedolžnih. Pričelo se je množično klanje.

Dne 15. oktobra se je prikazal v sobi

krvnik Pirkovič iz St. Jerneja. Poleg njega sta bila znani delomirnež Mršek z Rake (na eni roki nima prstov) in ljubljanski pokvarjenec Marko Vrhunec, ki je neumljeno zmerjal uboge žrtve. Pirkovič, ki je imel v desni roki spisek, je spregovoril:

»Kogar bom sedajle poklical, naj pride ven!«

Ko je pristopil jetnik, ga je Pirkovič vprašal, če je ta in ta, od tam in tam, in ko je jetnik prikal, mu je rekel:

»Ze dobro, si že opravil, pojdi tja!«

In Vrhunec ga je potrlil v smrtno sobo.

Tak je bil torej »kazenski postopek« in tako je »judstvo sodilo«. 329 nedolžnih Slovencev je bilo v Ribnici umorjenih brez zaslišanja in brez ugotovitve krivde. Niti enemu jetniku ni bila dana možnost obrambe.

Rešene pravi, da vseh 6 tednov je niti niti enkrat videl nikjer nobenega spisa ne pri »sodnikih«, ne v pisarni, ne v sobi. Nikdar ni nihče vprašal ne njega ne nobenega jetnika, kdaj in kako se je pregrešil. Svedba ne. Krvniški sodni zbor je bila le komedija. Vsa umore so izvršili na zahtevo terenskih odborov! Zato pa so terenski odbori v vseh krajih največji krivci, ki naj prejmejo takoj zaslužen kazni!

Ko so odbrali 38 žrtve, so jih peljali v pritličje. Spodaj so pri vratih čakali komunisti, vsakega posameznika zgrabili, mu zvezali noge in roke ter ga vržili v avtomobil. Ko so jih naložili 15, je avto oddrvel v Jendol.

Prvič je odpeljal avtomobil malo pred osmo uro. V pičli uri se je vrnil po druge žrtve. Okrog 11 je bilo klanje končano. Po celicah so glasno molili rožni vence za uboge žrtve. Naš rešene je poznal osebo in sam videl, da so odpeljali med 38 žrtvami 15. oktobra zvečer tele može in fante:

Baraga Jože, trgovec v Grahovem pri Cerknici, Arhar Alojz, kamošček iz Cerknice, Kraševac Franc (Janezov) iz Nove vasi, Kramar I. iz Runarskega (obč. Bloke), Kranjc Jože iz Begunj, Kraševac Franc in brat Ludovik iz Dan (obč. Stari trg), Zakrajšek N., akademik, sin pismonoša iz Nove vasi, Climperman Stane, akademik z Bloka, Bartol Franc, sin gostilničarja s Hribca (obč. Loški potok), Zalar Franc, posestnik iz Gline (obč. Bloke), Matičič Alojz, trgovec iz Begunj, inž. Vojska Jože, poveljnik posadke v Begunjah, inž. Seljak Jože, uradnik na Prevodu v Cerknici, in Omerca L., rezervni poročnik in poveljnik bloške posadke.

Drugo množično klanje je bilo 22. oktobra 1943 na prav enak način. Prve odbrane je odpeljal avtomobil malo pred šesto uro zvečer. Vseh je bilo 95. Vso noč je trajala ta groza. Zadnji avtomobil je odpeljal žrtve nekaj minut pred peto zjutraj 23. oktobra.

Rešene pripoveduje, da so šli drugi dan pogledat v smrtno sobo in so videli na zidu vse polno podpisov. Vso noč so se mučeniki podpisovali na zid in čakali smrti v nepopisni grozi. Tisti, ki so bili odpeljani po polnoči, so poleg imena že zapisali datum 27. oktobra.

Strašne so bile ure ostalih obsojencev po celicah. Vso noč niso zatislili očesa, ampak molili rožni vence. V vseh celicah, kateri je bil rešene, so do petih zjutraj zmolili 25 rožnih vencev.

Rešene je k sreči ohranil točen spisek ubitih žrtve, ki so jih pobrali iz njegove celice. Spisek je sestavljal pokojni župnik Viktor Turk. Vsebuje 37 imen, dan in kraj rojstva ter pristojnost. Po tem spisku bi bili torej ubiti med 95 žrtvami naslednji fantje in može:

Dobekar Anton, roj. 8. 1. 1924, St. Jurij pri Grosupljem, Godnjavec Viktor, roj. 1. 12. 1894 v Trebnjem, roj. 7. 1. 1903 v Rak. G. Gorjup Engelbert, roj. 6. 11. 1903 v Borovcu št. 2, pristojen v Vel. Lašče, Križman Ignacij, roj. 31. 1. 1916 v Strugah št. 17, pristojen v Dobropolje, Kandare Franc, roj. 2. 4. 1909 v Danah št. 5 (Stari trg), Kraševac Stanko, roj. 6. 11. 1921, Dane št. 44 (občina Stari trg), Korbar Janez, rojen 12. dec. 1922, Glinje št. 5 (Komenda), Krašna Ivan, roj. 14. 9. 1889 v Ljubljani.

Oglejmo si malo svojo najbližjo okolico, recimo to ali ono ljubljansko predmestje. Ste se že kdaj resneje povprašali, kako to, da navzile vsem vojnim stiskam in tegobam venomer rasejo iz tal nove stavbe celo tam, kjer je svet najdražji? Kvečjemu se je mimogrede poznajmali, kdo tu in tam zida, kdo je kupil to ali ono stavbno parcelo, kdo si je komaj novo hišo ogradil s tako lepim, pred vsemi mogočimi zveržnicami zavarovanim zidom. Vsaj začudili ste se, če ne več, ko ste zvedeli, da si je novo hišo postavil navaden čevljar, medtem ko se v hišo ubijate z delom vse svoje življenje in ste se tako pridni, pa je nikoli ne boste mogli postaviti. Začudili ste se »podjetnosti« ​​tega navadnega čevljarja, ki je še leta 1940 prav tako kakor njegovi tovaršiji pomočniki vlekel drevo in zaslužil komaj toliko, da si je vsaj ob nedolžni lahko privoščil kozarec vina, ki ga je bil potreben. Potem vam morila tudi ni šlo v glavo, da je na primer ta ali oni mesar, ki je že v mirnih časih neprenehoma tožil, da je z mesarjo sama izguba, da, da je ta mesar vprav v času največje stiske, tedaj, ko so mu z uvedbo mesarskih knjižic zaslužek še vse bolj omejili, tako temeljito prenovil ne samo svojo mesnico, temveč ji dodal ter najsoodnejše opremil tudi novo hladilnico, svojo hišo pa povečal ter ji pritaknil še gospodski balkon, vse pa prebarval tako, da so ti njegova prejšnja skromna, skoraj podeželska hiša zdaj zdi kakor kakšna vila. In nazadnje ste morda zmajevali z glavo še nad drugimi pridobitniki vseh mogočih poklicev — da ne bo kdo spet mislil, da so se mi mesariji čevljarji in trgovci tako »zamerili« ​​— nad pridobitniki, ki so na drugi poljih znali tako sprtno izkoristiti vojne čase le sebi v korist. Če so se tako opomogli samo zaradi svoje pridnosti, na pošten način, in ne na račun drugih, potem je vse v redu. A vprav to je tisto, pošten način!

Vojna je zlo radi svojih strašnih posledic. In prav bi bilo, da bi si ljudje to zlo vsaj približno enakomerno porazdelili, ker bi ga potem vsi lažje prenašali. Tako pa na eni strani nekateri zidajo, si lahko kupujejo najdražje parcele, si delajo zaloge vseh mogočih stvari, celo takšnih, o katerih še sami dvomijo, ali jim bodo kdaj kaj hasnile ali nič, na drugi strani pa je trpeča raja, glad in revščina. Na eni strani rasejo iz tal nove vile, opremljene z vsem mogočim udobjem, na drugi strani pa se iz nešteti domov po deželi vali črni dim, ki so mu komaj uspele tako neštete družine, če so mu sploh še mogle utiti. In ta dim hudo smrdi... Krivi so ga tisti, ki jim »še uho ne peče«, če vse pogori, samo da njihove hiše ostanejo in da zaloge v njih ne skopne.

A kako so vendar mogli nekateri — da ne bo kdo mislil, da udriham kar po čez — tako slajšno zaslužiti prav zdaj v vojnem času? Pri prodajanju raznega blaga na nakaznice! Tega ne more nihče potrditi. Vzemimo na primer trgovca, ki prodaja živila na nakaznice, in izračunajmo — vsak lahko to stori brez večjih težav —, koliko pri vsaki nakaznici zasluži. Račun bo pokazal, da denar postenemu trgovcu tudi ne leti kar tako lahko in naglo skupaj. Postenemu, pravim, ne tistemu s črnega trga. Z dobikom od prodaje živil na nakaznice ni mogoče zidati hiš in kupovati stavbnih parcel! Stavbno eradiivo je zdaj v vojnem času preveč drago, da bi si ga kdo s skromnim, poštenim zaslužkom lahko kar tako brez nadaljnega nabavil. A nove hiše navzile rasejo dalje, ko da bi na vsak način hotele biti spomenik vsem slavnim veržnikom!

Le tole bi se rad vprašal vse tiste, ki jih bodočnost naše narodne skupnosti sploh še kaj skrbi: Ali ne bi bilo morda prav in pošteno, če bi vse tiste, ki so zdaj v vojnem času, v času tolikšne stiske in pomanjkanja tako nenadno obogatili, vsaj pozneje,

pristojen v Dol. vas pri Cerknici; Martinčič Jernej, roj. 11. 8. 1880 v Dol. vasi pri Cerknici št. 24, Martinčič Franc, roj. 16. 4. 1923 v Ložini št. 12 (Kočevje), Mesojedec Franc, roj. 6. 11. 1921 v Kompolju št. 44 (Dobropolje), Nose Franc, roj. 3. 10. 1920 v Strugah št. 5 (Dobropolje), Perko Anton, roj. 1. 6. 1926, Illova gora št. 12 (Dobropolje) (njegova usoda je rešeneu neznana), Prelog Franc, roj. 18. 9. 1922, Zagorci pri Ptiju, pristojen v Sv. Marjeto pri Ptiju, Pogljajen Anton, roj. 28. 12. 1921, Volaja vas št. 6 (Dobro) (njegova usoda je neznana), Rot Jože, roj. 5. 2. 1899, Župeno št. 4 (Begunje pri Cerknici), Rot Franc, roj. 22. 8. 1908, Župeno pri Cerknici št. 1; Rot Danijel, roj. 27. 6. 1921 v Mariboru, Vrazova ul. 9, Rus Rafael, roj. 24. 10. 1912 v Strugah št. 1 (Dobropolje), Skublec Vinko, roj. 5. 6. 1907, Gornja Slivnica, šolski upravitelj v Cerknici, Springer Janez, roj. 25. 5. 1925 v Kompoljah št. 81, Šega Franc, roj. 2. 4. 1913, Grahovo pri Cerknici št. 46, Skof Alojz, roj. 23. 7. 1900, Dol. vas pri Cerknici št. 112; Tome Janez, roj. 29. 7. 1908 Podlož št. 2 (obč. Stari trg), Tomažin Leopold, roj. 4. 11. 1906 na Dunaju, pristojen v Rašico št. 5 (Vel. Lašče), Zgonc Anton, roj. 2. 6. 1895, Cente (Zelmlje).

Tolovaji so imeli namen vsak teden pobiti nekaj ljudi. Ker pa se je nemška vojska naglo bližala Ribnici, niso imeli »osvoboditeljev« ​​več časa, da bi se izživljali v svojih zverinskih nagonih. Zato so vse jetnike pobrali iz celice in jih poslali po skupinah od 15–20 v posamezne brigade z naročilom, da jih tam likvidirajo. Največ teh nesrečnih žrtve je pobitih na Mokreu in na Makovcu. Rešene, ki je bil sobni strelšina v jetnišnici, je ohranil spisek še 64 žrtve, ki so jih pobili po brigadah. Po tem spisku so bili odpeljani iz ribniških zaporov v razne brigade tile fantje in može:

Turk Viktor, župnik v Begunjah pri Cerknici, Samec Ivan, Samec Ciril, Česnovar Ivan, Zupančič Alojz, Koren Alojz, Grm Franc, Vergo Jože, Zakrajšek Stanko, Zakrajšek Ivan, Skanet Albin, Spolar Anton, Zidaršič Ivan, Grm Alojz, Kožar Franc, Strah Franc, Horvat Janez, Germ Anton, Zabukovec Franc, Zupančič Franc, Boben Alojz, Kočevar Janez, Mišmaš Ignacij, Muhič Jože, Boben Jože, Climperman Janez, Rozlič Franc, Tisel Albin, Skoda Jože, Štrubelj Franc, Marolt Anton, Kaplan Ludvik, Jeršin Anton, Korošec Ivan, Novak Alojz, Zidarskič Anton, Grm Franc, Marolt Slavko, Rot Jože, Skrij Alojz, Okorn Stane, Tani Mihael, Erčulj Franc, Zidaršič Jože, Mišar Alojz.

Kaj se je zgodilo z njimi, rešene ne ve. Za nekatere so že druge priče potrdile, da so pobiti. Za vse je dogodno, da so jih odpeljali v Sodražico, potem pa v Vel. Lašče. Peljali so jih zvezane v trstihopih. Na vsaki strani trstihopa je bil po en tolovaj. Zagrozili so jim, da kakor hitro bo kdo ušel iz trstihopa, bosta ostala dva takoj ustreljena. Zato nihče ni skušal pobe gniti, čeprav je bila temna noč.

V Laščah so se preostali jetniki rešili ječe, toda smrti so našli po naših gozdovih. Rešene je osebno ugotovil smrti 329 žrtve izmed 738, kolikor jih je bilo v Kočevju in Ribnici. Po njegovih navedbah, za katere lahko prišede, so ubili »osvoboditelje« ​​slovenskega naroda v kočevskih in ribniških zaporih: enkrat 5, drugič 8, potem 30, potem 40, drugič 60, enkrat 53, enkrat 38, enkrat 95, skupaj 329. Ta ubijanja je on osebno lahko kontroliral, pravi pa, če se je rešilo izmed 738 jetnikov največ 50, je to zelo veliko.

Potemtakem je dalo 700 nedolžnih slovenskih mož in fantov svoje mlado življenje samo iz ribniških in kočevskih zaporov. Kje so pa še drugi tisoči, katerih nedolžna kri je napojila slovensko zemljo?

A prišel bo čas, ko bodo dajali odgovor prav vsi, ki so pomagali morilecem pri tem kajnovskem delu. Kazen bo huda in zato pravična!

Prva lastavica

Kakor ališimo, je Slovensko agronomsko društvo na seji 20. septembra izključilo svoja člana inž. Levstika Jožeta, bivšega kmetijskega referenta pri ljubljanskem mestnem poglavarstvu, zdaj kmetijskega ministra v komunistični vladi, ter inž. Jožeta Berkopca, komislonarja »Prevoja«, ki se je pridružil tolovajem.

Izključena sta bila, ker sta se pregrešila proti pravilom društva, ki določajo med drugim, da je njegov namen pospeševati slovensko kmetijstvo ter kulturni ter socialni dvig slovenske vasi. Ker sta se omenjena pridružila tistim, ki vse te dobrne slovenskega kmetijskega človeka uničujejo, sta bila izključena.

Zdi se nam, da ga pri nas ni društva, ki bi ne imelo podobnih določil, ali ki bi mogli imeti v svoji sredli zločince, morilake, literate, advokate, sodnike itd., ali skratka ljudi, ki po organiziranem načrtu pomagajo ubijati lastne brate, uničevati svoj narod ter gospodarske temelje njegovega obstanka.

Pričakujmo torej roja podobnih lastav. In kupalj!

Stalnim naročnikom „Slovenskega doma“

vljudno sporočamo, da jim bomo pošiljali list po pošti tako, da ga bodo prejeli v roke že v soboto dopoldne ob sprejemu dnevnih pošte. Mesečna naročnina 6 lir, za inozemstvo 12 lir.

ko se spet vrnejo mirni časi, nekoliko strožje povprašali, kako in kje so si to svoje premoženje pridobili in v čem je bila tista silna »spretnost« ​​in »podjetnost« ​​onih, katerih narodna zavest ni nikoli, niti v sedanjih hudih časih ne, segala dle ko le do ograj njihovih, po najnovšem vzoru ograjenih vrtov, kaj da bi segala vsaj do Turjaka...

Kaj se je zgodilo z njimi, rešene ne ve. Za nekatere so že druge priče potrdile, da so pobiti. Za vse je dogodno, da so jih odpeljali v Sodražico, potem pa v Vel. Lašče. Peljali so jih zvezane v trstihopih. Na vsaki strani trstihopa je bil po en tolovaj. Zagrozili so jim, da kakor hitro bo kdo ušel iz trstihopa, bosta ostala dva takoj ustreljena. Zato nihče ni skušal pobe gniti, čeprav je bila temna noč.

V Laščah so se preostali jetniki rešili ječe, toda smrti so našli po naših gozdovih. Rešene je osebno ugotovil smrti 329 žrtve izmed 738, kolikor jih je bilo v Kočevju in Ribnici. Po njegovih navedbah, za katere lahko prišede, so ubili »osvoboditelje« ​​slovenskega naroda v kočevskih in ribniških zaporih: enkrat 5, drugič 8, potem 30, potem 40, drugič 60, enkrat 53, enkrat 38, enkrat 95, skupaj 329. Ta ubijanja je on osebno lahko kontroliral, pravi pa, če se je rešilo izmed 738 jetnikov največ 50, je to zelo veliko.

Potemtakem je dalo 700 nedolžnih slovenskih mož in fantov svoje mlado življenje samo iz ribniških in kočevskih zaporov. Kje so pa še drugi tisoči, katerih nedolžna kri je napojila slovensko zemljo?

A prišel bo čas, ko bodo dajali odgovor prav vsi, ki so pomagali morilecem pri tem kajnovskem delu. Kazen bo huda in zato pravična!

Prva lastavica

Kakor ališimo, je Slovensko agronomsko društvo na seji 20. septembra izključilo svoja člana inž. Levstika Jožeta, bivšega kmetijskega referenta pri ljubljanskem mestnem poglavarstvu, zdaj kmetijskega ministra v komunistični vladi, ter inž. Jožeta Berkopca, komislonarja »Prevoja«, ki se je pridružil tolovajem.

Pisma nam in vam

Ljubljana 23. novembra 1943.

Spoštovani gospod urednik!

Prosim Vas za objavo naslednjega članka, ki naj pokaže naši javnosti, kaj doživlja mlado slovensko dekle v borbi za svoj obstanek:

Dovrčila sem s razredov gimnazije in abiturientski tečaj. Po nesterilnih prošnjah za službo, po mnogih moledovanjih na tem in onem uradu se mi je po en in pol letu le posrečilo najti zaposlitev. Dobro zaposlitev, plača 600 lir, lepa, z ozirom na to, da ti jih drugod nudijo le 200. Po dveh mesecih povsila na 500 lir. Šef dober, socialen, saj dobro plačuje uslužbenstvo. Le njegova prijaznost je nenavadna, pretirana, neprištna. Osuplja te, ker kmalu uvidiš, da je to sredstvo za ugledne poti k nekim namenom, ki imajo svoj izvor v prevelikem zanimanju za mlada dekleta, pa četudi so to uslužbenke. Njegovo prijazno vedenje, njegove priljubljene besede in kretanje, izražene v vedno isti obliki, vsaki osebi čenjskega spola, ki ima to srečo, da dobi službo pri njem. A vsa ta prijaznost in dobrotanje gre te do neke meje. Tista, ki ji vse to prija, ki se celo čuti potlačeno in se pokaže dovedno za take stvari, za tisto postane še več kot prijazen, naklonjen v vsaki stvari, (za ceno protislužbe seveda). In če je dekle toliko pametno, da zna to njegovo naklonjenost izrabiti, potem lahko zagospoduje neomejeno, tudi nad taktiki, ki jo nadkrijujejo in jo izobrazijo po zmovernosti. Ona pa, ki izpregleda to igro, ki zasluži prave namene, ki pokaže, da tega ne mara, za tako pa kmalu njegova prijaznost mine in ob prvi priliki ostane brez službe z izgovorom, ki je tudi vedno isti, in med temi sem bila tudi jaz.

Ko sem na neko njegovo le preveč predrzno in nasilno dejanje odkrito povedala, da tega nečem in ne dovolim, mi je odgovoril: »Dekle, ki stopi v javno službo, mora biti pripravljena na to. Če tega neče, naj ostane raje doma.«

Po mnogih neprijaznostih, ki sem jih bila od tedaj deležna, mi je končno odpovedal službo zaradi nedostatka surovin, ki pa ni bil tolikšen, da ne bi g. šef iskal nove pisarniške moči. Na mojo pripombo, da nedostatek surovin pač ne more biti vzrok, zaradi katerega me odpoveda, saj sicer ne bi iskal nove moči, je navedel še bolj smešen izgovor: »Gospodična, če želite biti dobra uradnica, morate preizkusiti več služb.« To vsekakor drži, a da bi to navajali kot vzrok za odpustitev iz službe, je smešen nesmisel. Tako je bil torej oficijelni vzrok moje odpustitve nedostatek surovin, neoficijelni: da je treba potkusiti več služb, resnični pa, ker nisem hotela združevati uradnih stvari z zasebnimi, in sicer taktiki, ki so želeli moji deklinski ponos.

In ko zdaj zaradi brezposelnosti tako bridko občutim spravo človeštva, se večkrat vprašujem: Kako da se smejajo taki ljudje tako samovoljno igrati z idealnimi in poštenimi dekleti? Kdo bo tem razočaranim dekletom povedal, da slovenski delodajalci cenijo poštenost, pridnost in delavnost bolj kot brezplodno ljubimkanje? Kdo jim bo vrnil vero v človečansko prijaznost in kdo jim bo pomagal oživeti njihove, od prestih ljudi tako brezvestno poteptane ideale?

Če pa si nazadnje tak človek upa trditi, da ni več poštenih deklet, bi ga bilo treba opozoriti, da je potrebno gledati malo globlje, in če bi to storil, bi se prepričal, da so poštena — poleg mnogih drugih — tudi vsa tista dekleta, ki so morala zapustiti pri njem službo zaradi nedostatka surovin.

Uradnica.

Predragi gospod urednik!

Ne zamerite, da začenjam pismo s tavanjem o sebi — saj Vas to prav gotovo ne zanima, zlasti še, ko sem Vam docela tuji človek. Vendar pa je potrebno, da Vam odločim svoje slabosti, ker želim s tem podpreti prošnjo, ki jo že dolgo nosim v srcu.

Roditi sem se tako, da imam nenavadno slab spomin: iz mladosti let se ne spominjam prav ničesar, iz ljudske šole zelo malo, iz srednje šole pa te najhujših profesorskih skrivnic. Taka staba rasa sem ostal tudi pozneje v življenju, kar mi je čisto priložilo hude preglavice. Zeno imam in tri otroke. Če bi me zdajle kdo naglo vprašal po tem in onem iz družinskega življenja, bi se bolj zanašal na odgovore žene in otrok. Ne vem, ali je tega kriv moj stari oče, ki je bil vse življenje veliki prijatelj vseh vrst opojnih tekočin na svetu, ali pa nalomljena testev v skednju, s katero sem tetehtal tam doli v Brezovici, ko sem hotel posnemati profesorja Strohachneiderja, in si temeljito pretresel uho betic.

Zato boste razumeli, gospod urednik, da imam tudi tako hudo slab spomin za govor in rojstne dneve vseh, ki so mi blizu. Datumi so moja smrt! Kaj želim, da bi se spominjal vseh najrazličnejših praznikov!

Zadnje mesece pa sem opazil, da se mi moja duševna okvara naglo popravlja. Pa veste, kdo mi je dal zdravilo? Zdravilo mi je dala — OF, da, noben drug kakor OF!

Pa kako, boste vprašali. Po tistih tiskanih vrh veličnosti in vseh barv, ki mi jih je OF tolikokrat natresla pred vrata, preden sem zjutraj šel v službo, sem se na pamet naučil vse ruske državne praznike, praznike ruske revolucije, rdeče armade, Stalina, rojstnega dne, Titovih uspehov in še marsikaj drugega. OF me je torej popravnala, Vedeča je, da mora z menoj ravnati kakor s čudakom v Ugandi, ki jim po tinitiv spremembah določeni rojstni dan pogačarja Mfata toliko časa zabavajo, dokler od slabosti ne omahnejo.

Tako je torej bila moja tegoba in tako moje čudovito ozdravljenje. Zares čudovito — čisto kakor po tisti stari rečnici, ki kaže pol kozarce v mozojasto obrata vpred utrčavo zveličavne kretnje za lice in pol utrčavo ter čistega obraza po uporabi zdravilne maže.

Zdaj se Vam pa moram položiti in za nekaj prositi. Teh listkov, s katerimi je OF tako radodarno nastiljala našo ulico vselej, kadar sta Stalin ali Tito kašljala ali kihala, kakor je Bog njunim sestradanim Izraelcem v puščavi čez noč postregel z belo mano, teh ljubkih listkov je zdaj zmanjkalo. In s tem je zdaj v nevarnosti tudi moje čudno poznavanje vseh ruskih obletnic in ru-

O komunističnih bonih in njih vnovčenju

Predlog, kako bi jih bilo moči izkoristiti prej kakor

„šest mesecev po popolni osvoboditvi“

Stiska, v katero je OF pahnila predvsem naše podezelsko ljudstvo, je moralna in gospodarska. Neposredne priče obupnih razmer, v katere so ljudje brez krivde zasilili, so trume beguncev, ki so si poleg gologra življenja rešili le za prgišče svojega imetja, povezanega v bedno culico. Kmetstvo ljudstvo je bilo nezavarovana molzna krava OF in iz njega so zlikovci izžemali ne le kri, temveč tudi živče, obleko in denar. Redkokje je kmet dobil za uplenjenega vola, kravo ali konja gotovino. Največkrat je papirne bone, ki se vnovčijo „šest mesecev po končani osvoboditvi“. Kmeti dom je ostal izropan in prazen, v hlevih so zazijale praznine, v kmetovem žepu pa se valja nekaj bonov, ki z njimi ne ve ne kod ne kam, temveč mu vselej, kadar jih pogleda, zablajajo v oči solze zaradi bridke zavesti, da ne bo nikoli dobil povrnjene škode in da je bil pač oropan vsega, kar je njegov dom držalo pokonci.

Zo sam postopek, kako komunisti izdajajo bone, zadosti pove o tem, da OF nikoli n. resno mislila s tem boni, temveč si je polskala prikladen, slepi način za svoje

znanec, ki od OF ni bil nikdar poverjen podpisovati tako važne listine. Ljudje na deželi že po naravi sam nimajo zaupanja v takšne obrazce in denarne papirje, toliko manj pa zaupajo natiskanim lističem, ki jih je izstavila samovoljno in nekontrolirano vsaka pritepena baraba in tolovaj, ki si je v kmetovi hiši prisvojil vse, kar je njegovim očem pač ugaljal. Kmet sam dobro ve, da je bila vse to le prefinjena oblika ropanja, ki pa oropnemu pušča poleg praznega hleva in kašče le prazen up, da mu bo nekdo nekoč povrnil nastalo škodo.

Kmet je ostal brez živine in živeža in izpodrezan mu je bil tudi edini vir dohodkov, s katerimi si je navedel potreščine za dom in družino. Ni namen teh vrstic, da bi obravnavali daljnosežne pogubne posledice brezglavega hotenja, ropanja in uničevanja narodnega premoženja, temveč po- svetiti v silno stisko, v katero je bil naš kmet pahnil. Nastaja samo po sebi vprašanje, kako mu pomagati in kako mu izohoditi pot, da bo svojo stisko laže prebil in se pretolkel skozi zimo, ki je tako zgodaj potrkal na naša vrata. Težko je pričakovati,

da bi oblasti mogle ljudem povrniti vsaj del zneskov, za katere so bili tako roparsko ogoljufani. Vendar je treba nesrečnikom pomagati.

Ali ne bi bilo umestno, ako bi oblasti odredile popis in prijavo teh bonov in jih zbrale. Večji del bonov bi se dalo vnovčiti pri ljudeh, ki so zmerom radevolje odklepali svoje polne blagajne in sipali tisočake in stotisočake v tajne sklade OF in bogato podpirali vse morilsko in rušilno delo tolovajev v našem podeželju. Ti ljudje so ne- sporni sokrivi vsa ljudskega gorja in so jim ne bi zgodila prav nobena krivica, ako bi jih pozvali, naj narejane škode tudi po- pravijo. Saj imamo sredi Ljubljane petle- neže in bogataše, milijonarje in veletrgoce, za katere je nesporno dogmno, da so stalno podpirali tolovaške organizacije. Obetajajo seznami ljudi, ki so stalno prispevali v sklade OF. Tudi tem ne bi škodovalo, ako bi jim odmerili primeren obnovitveni davek. V večjih podezelskih krajih so pridobitniki, ki ne morejo zanikati, da se niso radi odzvali vabilom OF in prispevali za njene akcije. Tudi tem je treba z vsoto trdoto dopovedati, da so dolžni poravnati povzročeno škodo. Marsikateri gospodarka OF, ki si je v času badogiljevske zasedbe naredil težke milijone, je treba pritegniti k temu obno- vitvenemu delu.

Zakaj bi s čakalno dobo „šest mesecev po končani osvoboditvi“ mučili sestradanega kmeta? Zakaj ne bi te sreče prvoščili ti- stim, ki se še danes valjajo v denarju in so krivci gorja? Ti naj plačajo nepopravna- ne račune in naj odmerjeni davek smatrajo le za del plačila, ki so si ga zaslužili a svojim brezvestnim špekulativnim delom. S polnimi zalozami in zajetnimi trebuhji bodo oni laže čakali, da se „šest mesecev po kon- čani osvoboditvi“ odpro banke, ki bodo vnovčevale osvobodilne bone!

To bi bila prva pomoč bednim begun- cem, ki tavajo po Ljubljani in se love na vse strani. Dali bi jim ne le gmotno pod- poro, pač pa tudi moralno uteho, oblast na- je misli in skrbi. Sirotam bo v zadoščanje, da je pravica segla tudi po tistih, ki so so- krivi bede, stiske in zla.

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet

SE OBVEZUJE

da bo najkasneje v 1 letu po osvoboditvi slovenskega naroda izpod- jarna okupatorjev izplačalo imetniku te obveznice v takrat veljavni valuti vsoto

Lit 5000

Peter Strugar l. r.

Jercij Posavec l. r.

Komandant:

Polit. komisar:

Peter Strugar l. r.

Jercij Posavec l. r.

ropanje in za zakrinkavanje tolovajskih manir, ki so jedro in cili vsega „osvobodil- nega“ gibanja, hobotne govorjenje o narod- ni svobodi, demokraciji, narodni volji in ljudski pravici pa puhla šara, ki je bila vsakdanja propagandna hrana za brezglavo množico. Kjer koli je kak tolovaj, terenski veljak, politikomisar ali drug iz vodilne plasti OF kmetu zaplenil živino ali žito, je enostavno iz žepa potegnili šestlet bonskih obrazcev in vanj s črnilom ali svinčnikom vpisal znesek, za katerega je ocenil uple- njeno blago. Včasih se na bonu najde tudi nerodno izrožljan žig terenskega odhoda ali komande in potem spakcan podpis bog zna katerega veljavnega „osvobodilca“. In tak- nih bonov mrgoli po podeželju. Nikjer ni sledu o enotnem postopku, po katerem so se doslej takšni boni zakonito izdajali. Ro- cimo, da bi OF zares zmagala, kdo je za- jamljal lastnikom bonov, da jim bodo zneski zares izplačani in kdo je porok, da takrat vnovčevalci ne bodo prinašale zavrnil, češ bon je nepravilen in na njem podpisan ne-

skih praznikov. Ne vem, ali je tistim marji- vim podstrešnim pisarjem po Mostah, v Si- škli, za Bežigradom in na Viču ter v Trno- vem zmanjkalo papirja ali barv, ali pa so tistim, ki so te lističe spuščali skozi hla- nice, kadar so šli zvečer iz kina ali pa se vračali pozno iz gostiln, lepe zašiti.

Škodat! Pomislite, koliko papirja in ko- liko truda s pisanjem, da ne omenim več svojega velikega sruskega znanja! Zato bi Vas rad nekaj prosil, gospod urednik. Pri Vas tiskate dnevnike in Enjige. Naj Vam na kakšnih odrezkih natisnejo? Ži- vet Stalin! ali kratkoma: Stalin! in pa živez Oktobrska revolucija! ali na kratko: Revolucija! — koliko tisoč, kolikor je Slo- vencev ali pa vsaj enega za mene, da ne bom pozabil ruskih praznikov! To bi bilo toliko bolj potrebno, ker je zadnje čase bilo z javnih straniš, ki so bili najbolj priljubl- jeni, a hkrati tudi najbolj primerni pro- stori za ofarsko propagando, izginiti tisti glavni napisi: OF. V nekem stranišču pa sem celo zapisal, da je neki „skrivoverec“ pred črki OF postavil veliki „č“.

Kaj bo torej z mojim „ruskim znanjem in z mojim spominom? Seveda bi Vam bil neskončno bolj hvalečen, če bi mi krepili spomin s slovenskim znanjem, ker sem — kolikor se spominjam — Slovenec, ne pa boljševik. Za obletnice pa tudi ne bomo v zadregi. Saj nam jih je pripravila OF. Pomislite samo na Turjak, Grčarice, Mozolj, Kočevje, Novo mesto, Cerkljico in Begunje!

Vaš bratec slabega spomina.

Spoštovani gospod urednik!

Zdaj ko gre že november h koncu, sem si Vam namenil tudi jaz napisati kratko pismo. Čisto kratko bo, da Vas ne bo preveč mučilo, saj vem, da imate mnogo dru- gega posta in se nimate časa ukvarjati sa- mo z branjem raznovrstnih pism, ki Vam jih pošiljajo, odkar ste jim namenili v svo- jem listu kar poseben kotiček. Tegale sem se te dni spomnil:

Sveti Miklavž se bliža. Ali se že spomi- njate, gospod urednik, kakšne so bile izlože- trgovin v zadnjih letih proti koncu novem- bra in v začetku decembra? Kjer je le imel kak branjavec svoje okno na ulico, je vs- to izložbo prevlekel s kričevim rdečim papir- jem ter postavil vanjo vsaj enega hudička, če ne več. Miklavž z dolgo sivo brado in polnim košem raznih dobrot za otroke, ki so pridni, je čedalje bolj izgubljal veljavo in zato zanj po izložbah dostikrat niti pro- stora ni bilo. Le redkokje ste ga še videli. Menda je bilo to že kar nekam preveč na- zadržano. Zlasti velike turške so pa kar tekmovali med seboj, katera bo prikazala v svojih bogatih izložbah groznejši pek- el v „posadila na prestol“ več hudičev. Dolgi s- kajotci jeziki so tem peklenskim moletli iz- ust, ob kosmatih bednih pa so jim viselo strašne verige, da bi se jih kmalu bali celo odrasli ljudje, ne samo otroci. Te izložbe so bile nekeko po vzoru tistih, ki so jih urejale velike judovske turške po vcele-

Mikužev „misijon“ med zaprtimi duhovniki ... in njihova „prostovoljna“ spreobrnitev

Ljubljana, 25. nov.

Da je zgubljenemu duhovniku Mikužu Komunistična stranka zares desna roka, nam dokazuje naslednje pripovedovanje du- hovnika, s katerim je dr. Mikuž prišel v stik v kočevskih zaporih:

»Ko smo bili duhovniki in bogoslovci v zaporih, je prišel k nam tudi „stovarš“ Mi- kuž. Vredo, 23. septembra, so iz naše sku- pine odvlekli kaplane Lavriha Janeza, Ma- vca Jaka in Malovrha Franceta iz Ljubljane in jih zaprl med „plave belogardiste“, ki so bili v sosednji celici.

Naslednji dan je prišel k nam in nas takoj začel zmerjati s protivniki ljudstva; njegova „desna roka“, komunistka tovarišica Zdenka, žena komunističnega tajnika Bo- risa Kidriča, pa je njegovim besedam pri- trjevala. Takoj smo videli, da je tovariš Mi- kuž pod strankinim nadzorstvom in da brez tovarišice Zdenke ne more ničesar ...

Mikuž je po sramotilnem govoru dejal med drugim naslednje: »Hudo sem žalosten, da vas vidim take pred seboj, še bolj pa bom žalosten, ko bom videl tako pred seboj svojega škofa. Zakaj ne s komunisti? Gij- te, kako dobro se razumemo, kako dobro se razumemo s tovarišico komunistko.« Obrnil se je k tovariški Zdenki in nato bolj tiho pripomnil: »Imam velik vpliv pri komuni- stih. Potem nas je spet zmerjal ...

Ko nas je obsopal z najkrepkejšimi posv- kami, smo ga prosili za cigarete. Tako smo se namreč otepli zmerjanji, kadar so uro- stih menda v prepričanju, da gre pe- klensko, pa naj bodo kakršni koli, mesto pred Miklavžem.

A zakaj, mislite, gospod urednik, da vam to pripovedujem? Samo zato, ker se ob teh peklenskih in izložbah zadnje čase spomi- njam tudi drugih, tistih, ki niso navezani na tesne izložbene prostore, temveč so se razvijali po mestu in tudi po deželi. Tako so zidejali in se divjajo, da pred njimi niso trepetali le otroci ... Saj veste, kako je zdaj pri nas, po naši Dolenski, Notranjski, po Primorskem in sploh po vsej slovenski zemlji. Vsa naša slovenska domovina je po- stala, ne izložba, v kateri Miklavž kupuje otrokom lepa darila, če so bili pridni, tem- več izložba, v kateri rožljajo sami pe- klenski. Naša slovenska dežela je pek- el, poln hudičev in hudičev obojega spola, poln vrag, ki so ljudje vanje tkovani, če so imeli srečo, da so ušli ognju in smrti.

Parkljev imajo torej letos že dovolj. Je- tos bi radi samo še Miklavža, tistega do- brega Miklavža iz prejšnjih let, tistega Mi- klavža, ki ve, kdo je bil priden in kdo ne ...

za uro prihajali v zapore tolovaji ter nas venomer sramotili s „prekletimi farji“. Dal nam je 100 cigaret. Potem pa je spet začel robaniti ter očitati Malovrhu, Sinkarju in vsem nam. Zaključil je: »Tako bo Mnogo vam očitalo in narod vas bo sodil.«

Ko sem mu pripomnil, da smo priprav- ljeni stopiti takoj pred narod, je, preden je pogledal tovarišico Zdenko, pripomnil: »Zdaj še ne!«

Dolg je bil naš pogovor s tovarišem Mi- kužem. Nazadnje je začel tarnati: »Sedaj je hudič na deželi. Zapeljevali ste ljudstvo in danes gre za vero! Za vero! Ko sem mu pripomnil, da vendar nismo bili belogardisti, je dejal: »Sedaj je verska revo- lucija, vse je proti veri in Cerkev, zato mo- rate z nami!« Dejal sem mu: »Če gre za versko revolucijo, ne za komunistično, ki je jaz ne znam zagovarjati, ker nisem tako po- učen, ko tovariš Mikuž, potem smo priprave- ni.« Šele takrat je tovariš Mikuž „ugoto- vil, da smo vsi „farji“.

Takšno je bilo naše srečanje s tovarišem Mikužem.

»Ko so nas pripeljali v Kočevje, so nas vtaknili v sodniške zapore. Takoj smo „stovarš“ vprašali, zakaj so nas zaprli. Izpo- vedali smo, da vendar nismo belogardisti, saj nas je bila večina bogoslovcev, ki smo prišli na politične v Dobropolje, kjer nas je zapeljal 8. september.

Ze prvi dan je prišel k nam star komu- nist. Stopil je v naš zapor in nam prebral neko izjavo, ki naj bi jo podpisali v dveh urah. Prosil smo ga, naj jo prebere. Težko bi se spominjal, če je v „Slovenskem poro- čevalcu“ objavljena „prostovoljna“ izjava bila prav taka, kakršno smo podpisali v za- poru. Takale naj bi bila izjava, ki jo je ob- jalo komunistično glasilo samo.

»Dne 20. septembra t. l. je padla zadnja belogardistična trdnjava Turjak. To je bilo brez dvoma eno največjih vojaških dejanj naših hrabrih in poštenjanih komunistov. V turjaški grad so se zatekli predenotami naše narodne osvobodilne vojske najzagr- znejši belogardistični voditelji in oboje- el iz notranjskih in dolenskih postojank. Med njimi so se nahajali tudi 26 duhovnikov in bogoslovcev, ki so ob priliki zasiljanja izdali naslednjo izjavo:

Podpisani duhovniki in bogoslovci ljub- ljanske škofije, zajeti od narodne osvobodil- ne vojske in komunističnih odredov Jugo- slavije 19. septembra 1943, v utrjeni postoj- niki bele in plave garde na gradu Tur- jaku podajamo prostovoljno in brez vsakega pritiska sledečo izjavo:

Danes spoznavamo, po kaki izdajalski poti smo sami hodili in kako smo a svojim

Predlogi za obnovo Slovenije

»Slovenec« je dne 12. novembra priobčil članek »Obnova«, ki v marsičem dopolnjuje naš članek istega imena.

»Mislimo moramo na materialno obnovo naše dežele. Na obnovo našega kmetijstva, da bomo pridelaš čim več kritic svojih potreb, za obnovo naše obrtne, industri- ske in trgovske delavnosti, ki nam tudi ustvarjajo vrednote, za katerih protivrednost se preživlja velik del našega naroda, mislimo moramo na obnovo našega prometa, naših železnice in cest, ki so jih blazni zločinci uni- čevali pod izgovorom, da je to uničenje stra- tesko važno za njih vojskovanje, kar pa je kaj kmalu pobila kruta stvarnost in so se tako potrdile trditve, ki so že vnaprej po- vedale, kako brezsmiselno je to zločinsko po- dejstvo. Obnoviti moramo naše požgane in ru- šene domove, ki jih je uničila roka teh ljudi, da bomo zopet imeli streho za tisoče in desetisoče naših ljudi, ki se bodo lahko zopet posvetili svojemu vsakdanjemu redno- mu delu.

Naša obnova ima politično plat, saj bi bilo najumestnejše pritegniti k njej ravno povzročitelje in sokrvice gorja, toda ti so izginili. To bi bila za njih skoraj bi rekli mila kazen, da bi morali s svojim delom pri- spevati k naši obnovi.

Vprašanje glede obnove naše dežele bi lahko razdelili v tri skupine. Prva, ki nam zadeja skoraj najmanj skrb, je skupina vprašanj, ki so v zvezi s financiranjem te obnove, kajti za tako važno vprašanje, kot je obnova naše dežele, ne mora jo najti sredstva.

Važneje pa je, da si napravimo natan- čen načrt o nujnosti posameznih del, o ob- segu dela, ki ga imamo izvršiti. To so več- alj manj tehnične zadeve, katere je treba hitro izvršiti. Seveda ne smemo biti načrti taki, kot so jih včasih delali naši inženirji, ki so mislili na lepoto in ne vem kaj še. Ne smemo misliti na reprezentativne stavbe, tem- več na to, da zidamo n. pr. domove, ki jim bodo dali vsaj toliko stihre, kolikor je ra- bimo za vsakdanje življenje. Danes gre za golo življenje in navadno streho ter hišo.

Če si ustvarimo načrt, potem moramo ve- deti, odkod dobiti materialna sredstva: ka- menje, opeko, cement za naše hiše, tračnice za naše železnice itd. Če vemo za potrebe, nujnost potreb, torej njih vrstni red, potem nam bo laže mogoče poskrbeti potrebna ma- terialna sredstva. Poleg surovin in proizvo- dov pa potrebujemo še delovne sile. Če te delovne sile ni dovolj na razpolago, jo mo- ramo dobiti. Saj imamo dovolj zgledov v drugih vojskujočih se državah, zlasti pa v Nemčiji, kako je treba smoteno voditi po- rabo delovne sile, kako je treba aprotiti delovno sile na drugih področjih, da jo la- hko postavimo na področje, kjer je najbolj potrebna. Veliko delovnih sil pri nas je za- poslenih pri delih, ki niso tako nujno po- trebna, kot je danes obnova dežele. Mobilizirajmo te delovne sile za bolj pametno delo, ki je danes gotovo najvažnejše: obnova naše dežele. Delovna dolžnost je nekaj samo ob sebi umilivega, navaditi pa se bomo morali še na to, da je treba v sektorju zaposlenih ljudi izvršiti marsikatero spremembo in po- slati ljudi na delo tja, kjer so najbolj po- trebni.

Zgrabiti moramo za delo, takoj in vsi, da vsaj malo zacellimo najhujše rane, ki so nam jih zadali zločinski uničevalci našega nara- da. Naj ne bo nikogar med nami, ki bi se skušal odtegniti temu delu, kajti naj se za- veda, da je narodni škodilivec, kdor ne po- magi narodni graditvi. V kolikor pa se zavesti manjka ali ne obstoja dobra volja za organi- zatorno in smotno obnovo, pa si ustvarimo s potrebnimi ukrepi, za kar bodo skrbela naša oblastva.

slabim vzgledom zavajali na pot narodnega izdajstva nepoučeno kmečko ljudstvo in ka- toličsko mladinu. Bila je to pot narodnega izdajstva in odkrite podpore tujim oku- patorjem slovenske zemlje.

Danes ... spoznavamo dvojce: da je bila lažna naša trditve, da bela in plava garda na Slovenskem štiti tisto vero in slovenske domove.

da slovenska OF ni protiverska in brez- božna organizacija, kar sta v svoji lažni propagandi trdili in širili bela in plava garda, ker nam kljub naši izdajalski pre- teklosti daje OF danes priliko, da kot du- hovniki še vedno dalje vršimo svoja verska opravila in službo na Slovenskem.

Zato se zavežujemo:

da ne bomo z ničemer več v svojem ravnanju, ne z besedo ne z dejanji, škodo- vali osvobodilni stvari slovenskega naroda in edini njegovi pravi narodni oblasti na Slovenskem — Osvobodilni fronti,

da ne bomo nikdar več svojih verskih opravil (prižnice in spovednice) in duhovni- škega poklica sploh izrabljali v politične protinardne svrhe in da se bomo v izvrše- vanju svojega poklica omejili zgolj na vest- no vršenje verskih dolžnosti, ki nam jih nalaga.

da ne bomo s takim svojim zadržanjem v bodoče izkazali vredne velikodušnosti, ki nam jo s sedanjim postopkom izkazuje slo- venska narodna oblast Osvobodilne fronte.

Tako nam Bog pomagaj!

V svobodni Sloveniji, dne 23. sept. 1943.

Nato navaja imena šestih duhovnikov in dvajsetih bogoslovcev.

Ko nam je komunist prebral izjavo in pripomnil, da je prav mila, nam je dal dve uri časa. Pojasnjevali smo mu, da bi mo- rali biti prvi za prav dve izjavi, kajti med nami so bili bogoslovci, ki nikoli niso imeli stika z belogardisti, še manj pa te edinece organizirali, ter drugi duhovniki, ki so za- radi dušnega pastirstva kot duhovniki nuj- no imeli stike tudi s temi kristjani. Prosil smo ga odloga, da bi izjavo preštudirali, nato pa podpisali.

Tolovaj je nagubanič čelo, snel s rame brzostrelko in dejal: »Podpisite!«

Skozi zaporne line celice pa so pokukale strojnice.

Potem smo podpisali. Podpisali bi tudi smrtno obsodbo ...

Renicci - kraj nesrečnega imena

Novi dokazi o gorju, ki ga je slovenskemu narodu prinesla Osvobodilna fronta

Gonnars, Rab, Visco, Renicci... štiri nepozabne, krvave postaje križnega pota, ki ga je moral prehoditi slovenski narod po zaslugi komunistične OF, kar da ne bi bilo še dovolj gorja in zla, ki ga je usoda dala piti našemu ljudstvu po vojnem položju. Desetletja so bili brez slovesa in brez opreme iztrgani iz srede svojih družin, bratov in prijateljev in morali v negotovo pot v internacijo. Splošne racije, ki so se začele v Ljubljani lanskega februarja po dogovoru med OF in cesarsko vojsko, so bile za vse prebivalstvo huda preizkušnja, še huja pa je bila negotovost, kam bo ta vojska vlekla tisoče fantov in mož, katere je pobrala brez načrta in jih sredi zime odvažala proti notranjosti Italije. Za prvimi nesrečniki so romale tja nove trupe, vlak za vlakom. Čez mesec dni je vsa naša javnost prikratk zvedela za ime Gonnars. Koncentracijsko taborišče...

Internancem ni bilo poslano z rožicami. Zaradi skope hrane so ljudje hirali, poleganje in pohajkovanje v brezdelju pa jih je otlopilo in ohromilo. Pozdravi iz domovine v obliki zavojov so bili taborski prazniki. Proti jeseni so taborišča postala pretesna. Prihajali so vedno novi, in začela se je selitev odvračil v okolice Padove in v Renicci.

Taborišče za 8000 ljudi

Taboriščna uprava v Gonnarsu je proti jeseni lanskega leta odbrala prve večje skupine, ki so bile namenjene za Renicci pri Arezzu. Govorili so, da je tam veliko taborišče z zidanimi barakami, ki lahko sprejme 8000 ljudi.

S tesnobnimi občutki so romali v novo izgnanstvo in na cilju razočarani spoznali, da je bilo vse govorenje o urejenem taborišču le neresnica. Mesto zidanih barak so jih pod hrov sprejeli zasloni postavljeni črti sredi hrastovega gozda. Zaradi velike nadmorske višine je bil vzduh septembra mrz in obuten, zlasti ponoči. Taboriščne zgradbe so tedaj šele začeli zidati. V surovem stanju so bile prve barake gotovo šele za novo leto, ometane pa letošnje poletje. Električna luč je zagorela 1. septembra.

Z vodo je bil največji križ. O higieni in ureditvi taborišča ni moglo govoriti. Stranišča so bila urejena pri vsaki baraki, toda vode za odplakovanje ni bilo. Zato ni čudno, da je bilo zdravstveno stanje internancov v prve mesece obupno.

Ob slabi prehrani so ljudje telesno hirali, pestili jih je še jesenski mrz in neolčljivi epemljevalko so jim postale uši. Od lanskega novembra pa do letošnjega januarja so dnevno umirali po dva, trije ali štiri. Ta številka je bila največja okrog novega leta, ko je bilo v taborišču še 8000 ljudi.

Internanci so se upravi neštetokrat pritožili, toda hasnilo ni nič. Uprava ni kazala volje, da bi se te pomanjkljivosti odpravile. Tako so bili internanci prepričani lastni skrbnosti. Kdor je skrbno pazil na snago in čistoto, se je ohranil, zanemarjeni pa so svojo brezbriznost čisto plačali s smrtjo. Najhujša nadloga so bile uši. Po trpehvi preganjalci so jih na četvernem decimetru odcepi včasih našli tudi po dve eto in več... Te zajedalce so dale ljudem toliko opravila in prizadevale toliko muk, da so očitno hirali in otopleli.

Zaradi same razstilske hrane je interniranje začelo mučiti zaprtje, pogosti so bili tudi pojavi zabuhlosti lic, oteklih nog in rok in splošna oslabelost. Vsem je manjkalo vitaminov. K sreči ni bilo nobenih tifuznih obolenj. Celo taborišče je imelo na razpolago le dva italijanska zdravnika, trije pa so bili med internanci samimi.

Hrana je bila pičila. 150 gramov kruha dnevno je bilo pravičnina, jed, rešila bilka za vse... Voditelji notranje taboriščne organizacije in oslabele so dobivali približno. Poslednji so dobivali dvojni obrok kruha, nekaj mleka in včasih tudi vino. Za nedorastlo mladino je bila obljubljen marmelada in sir, toda ostalo je pri obljubi. Osem mesecev v Reniciju ni bilo dežja. Poleti je bilo silno hudo. Julija in avgusta so morali uživati le korenje, in sicer po dvakrat na dan. Po prvem septembru so dosegli, da se je obrok kruha zvišal na 500 gramov dnevno, toda izostal je dnevni sir in jutranja kava. Hkrati so izgubili vse približke tisti, ki so jih doslej uživali. Izobljajala se je po organizaciji kantine. Internanci so si lahko kupili jabolka, vsak tretji dan pa tudi po dva del vina za ceno 7 do 8 lir liter.

Stroga in brezobzirna vojaška uprava

V primeri z razmerami v Gonnarsu so internanci v Reniciju takoj občutili, da je v novem taborišču zavel nov veter. Vojaška uprava taborišča je bila do internancov bolj nepopustljiva, vendar notranjega gibanja ni nadzirala ali omejevala. Obvezni zbor in preštevane internancov je bil le enkrat na dan. Uprava je skrbela le za to, da so jetniki morali redno spat, sicer pa so se čez dan lahko neovirano potikali po taborišču in oblegali žico, ki jih je obdajala.

Ze spocetka se je čutilo, da vojaški upravniki niso naklonjeni komunizmu in podobnim rečem. Brezobzirno je bil zati vsak poskus dobiti stike čez žično oviro. Tudi pošta od zunaj je šla najprej skozi natančno, brezobzirno cenzuro. Poveljnik je vse internance smatral za komuniste in je imel gluha ušesa za izpodbijanje tega zmotnega naziranja. Zato je bila silna strogo najhujš boleča za tiste, katere so prišli svojci iz domovine obiskat prav v taborišče. Uprava ni dovolila nobenih sestankov in razgovorov med internanci in obiskovalci. Ako je prišel brat obiskat brata, ata se videla le na večjo razdaljo, in si smela pomahati v pozdrav. Spregovoriti nista smela.

Natančni pregledi pošiljk in pošte

Ko se je taborišče začelo polniti in so stekali vedno novi transporti, je bilo življenje pusto in nerazgibano. Vse je posedalo in pohajkovalo in čakalo na spominke iz

domovine... na zavoj. Spocetka so prihajali poredkoma, po novem letu v večjem obsegu. Pošiljke, ki so jih odpravljale vojaške oblasti, so do Renicija potovale povprečno po mesec dni in so prihajale večidel v redu in nedotaknjene. Mnogo jeze in nevolje pa so povzročale pošiljke, ki so šle po pošti. Velikokrat sploh niso prišle do cilja, kadar pa so, so iz zavoja izginile vse tebejše in trpežnejše jedstvine, kakor je slanine, klobase, prežganje...

Taboriščna oblast si je dala z zavoji obilo opravka. Vse pošiljke je skupina karabinerjev in vojakov prebrskala do zadnje drobnotine in se pri tem ni ozirala na škodo in neprijetnosti, ki jih je naredila. Vsakdo, komur je prispela pošiljka, se je moral v posebni baraki zglasiti s svojim ušivim kočem. Zavoj so odprli in zmetali iz njega na koe vse na isti kup: sladkor, sol in tobak. Sleherni zavojček so prebrskali do rogličev in sieherno konzervo odprli. Internanci so morali zato najprej použiti odprte konzerve.

Ta kontrola je trajala prav do razsula. Uprava se je okoristila tudi z vsemi zaboji, škattami in vrečkami.

Stik z zunanjim svetom je bil pretrgan. V taborišče je prihajalo le italijansko časopisje in še to neredno. Vse je bilo odvisno od ugodnih ali neugodnih zunanjih dogodkov.

Ljubljanska pokrajina — barometer za izpušanje

Okrog Velike noči so številni internanci doživeli srečo, da so po zaslugi domačih in drugih posrednikov dosegli izpust iz taborišča. Skoraj vsak teden so v taborišču organizirali odhod izpuščenec, povprečno po sto na teden. Redni transporti so bili sicer vsakihi štirinajst dni, dogodilo pa se je, da so odšli tudi po tri skupine na teden.

Slovo je bilo za vse še preostale ginjaivo in žalostno. Odhajajoči so se poslavljali z radostjo, preostale pa je prevzela bolest in trpka zavest, da bodo še naprej hirali za žico.

To je bila tudi priložnost, ob kateri se je preizkušalo tovarstvo. Po navadi so odhajajoči svojim drugom puščali ostanke svojih zadnjih pošiljk, niso bili pa redki primeri, da je izpuščenec zalogo pobasal in jo odnesel s seboj. Nek zdravnik, ki je bil do bil z doma dva kilograma koruzne moke, je odvrnil sotrpinn, ki bi bil moko rad odkupil: »Moja žena doma jo bo še krvavo potrebovala.«

Število izpustov se je ravnalo po stanju v Ljubljanski pokrajini. Ze v Gonnarsu so internanci ugotovili to resnico. Kadar je delovanje zločinske OF v pokrajini malo poleglo, je svoboda osrečila veliko več internancov. Po umoru dr. Natlačena je izpuščenje prejenjalo, kot bi odrezal. Za nekaj mesecev so se trpini morali tolažiti z upanjem na boljše dni in so družno prekinjali tiste, ki so jih poginili z domov in jim sedaj gorje vedno znova še povečujejo.

O dogodkih v domovini internanci niso imeli pojma. Le po udaric, ki so jih čutili na lastni koži, so sklepali, da domovina zanje nima srca in da »osvobodjalec« še mar ni za njihovo usodo.

Korupcija je bila dobra znanka tudi taboriščnih karabinerjev. Spretni internanci so znali z njimi priti v stike in so lahko dobivali od doma vse, kar so želeli in kar so jim svoji mogli poslati. Večina teh karabinerjev je službovala v Sloveniji. Kadar se je uredil nov odhod izpuščenec, so jim bili za spremstvo do Ljubljane dodani ti. Tem so se njihovi protežiranci priporočili in dostikrat so jim nazaj grede cesarski vojščaki prinašali nepregledane zavoje. Seveda so se dogajale tudi zlorabe. Niso bili osamljeni primeri, da se je tak karabiner s točnimi podatki pojavil pri internancih svojih, jim sporočil pozdrave in prošnje in se dostikrat na ta račun sam okoristil.

Žalostni pogrebi — vsakdanji pojav

Pičla hrana, redke pošiljke z doma, v katerih se je zaradi dolgotrajne poti mnogokaj tudi pokvarilo, taboriščna nesnaga, dostikrat tudi lastna nemarnost in nehihičnost in nezakiteni šotori, v katerih so trpini stalno prezebali, so bili najboljše zavezni beke žene. Ni bilo skoraj dneva, ko ne bi zvedeli za tega ali onega sotrpina, ki je odšel v večnost. Uprava je bila do tega brezbrizna.

Taboriščni zdravniki so pomagali, toda okostinjakom je bila potrebna tečna hrana. Zato zdravila tudi niso dosti hasnila, razen pri lažjih obolenjih. Ko so taboriščni starešine po celi vrsti smrtnih primerov zaradi izčrpanosti prinesli pritožbo poveljniku, jim je povedal: »Kaj mislite, da ste na leto višni? Vsi ste komunisti in vsi ste obsojeni na smrt! Računajte s tem in nehaite a protožbami! Prvi, ki ga je smrtna kosa pokosila v Reniciju, je bil odvetnik dr. Teršič, za njim je smrt pobrala še 403 internance.

Čudne razmere so se pokazale zlasti tudi pri pogrebi in pokopih. V Gonnarsu je uprava dovoljevala, da se preminulemu tovarišu pripravili skromen, a lep in genljiv pokop. Smeli so mu okraštiti krsto, mu zapeti v slovo žalostniko in pustiti, da so se za njim brale črne maše. Celo uprava je po navadi položila vene. V Reniciju vsaka tega ni. Ko je nesrečnik izdihnil, ata ga dva vojaka pobrala in odnesla v raztrgan šotor, kjer so ga lahko obiskovali celo psi. Ko je prispela krsta, so ga vrgli vanjo, ga naložili na vojaško dvokolnico in z mulo odpeljali pod ciprese... Nihče ga ni smel na tej zadnji poti pospremiti, niti oče, če je imel v taborišču, niti sin za umrlega očeta...

Tudi te bolečine je bila kriva OF...

Notranja taboriščna uprava

Za izvajanje taboriščnih pravil in za odrezanost od ostalega sveta je skrbela uprava, ki pa je internancem samim prepustila na svobodno voljo, da so si zaradi notranjega reda izbrali iz svoje srede tako imenovane starešine, ki so bili odgo-

vorni za mirno življenje v barakah in so imeli tudi nalogo skrbeti za čistočo, red, zaposlitev in zabavo, hkrati pa vzdrževati stik z upravo.

To je bila košljiva točka, ob kateri so se lomili značaji in preizkušali ljudje. V Gonnarsu je bilo sožitje med internanci spocetka lepše, ker je bila tudi lastna notranja uprava zelo stroga in so jo imeli na vajetih vojaki.

Tu so se pa sprostile nečedne lastnosti ljudi. Kamen spotike je bila ugodnost, ki so jo imeli starešine, podstarešine, čistilci, pralci, čevljarji, krojači, brivci, težaki in drugi, ki so prevzeli taboriščna dela ali dela po nalogu poveljstva. Vsi ti so dobivali mesto običajnih 150 gramov kruha 400 gramov na dan in še kak drug približek iz kotla.

Zavist ni počivala. Hudovanj in kritik ni manjkalo. Sprva v notranjo upravo ni razen nekaj stremuhov in izkoriščevalcev nihče šilil, ker se je otepal dela in truda za skupnost in ker vnaprej še ni bila obljubljena posebna nagrada. Tisti, ki so zaradi varstva koristi svojih tovarštev prevzemali posle, so bili brez svojih zaslug poplačani za napor s tem, da jim je uprava naklonila približek.

Družabnost — slabo negovana cvetka

Od septembra pa do pozne spomladi med internanci ni bilo pravega družabnega življenja niti skupinskih zabav. Vse je le posedalo in se kratkočasilo tako, kakor se je pač znalo.

Prva notranja taboriščna uprava je vsako družabno in duhovno življenje zanemarjala in preprečevala, ker se je vsa posvetila izkoriščanju ugodnosti, ki jih je zaradi svoje funkcije imela. Šele nova uprava se je resnično trudila tudi v tem pogledu in je dosegla pri vojaški upravi, da so se internanci smeli posvetiti tudi zabavi.

Nastali so razni krožki: nogometni, šahovski, za tarok, odbojko. Sami so si uredili nogometno igrišče, dobili žoge in prirejali tekmovalja med barakami. Mladina se je najbolj ogrevala za nogomet in odbojko, starejši pa za tarok in šah. Zlasti šah je imel veliko navdušenih prištev in turnirji so se vrstili drug za drugim.

Tudi kulturno delo se je počasi razvilo. Uprava sama je dala tri violine, kitaro in mandolino in ustanovil se je taboriščni orkester pod vodstvom opernega godbenika Bajda. Kmalu je nastal tudi pevski zbor okrog 30 mož, ki ga je vztrajno vodil Asl Tone iz Ljubljane.

Pevci in godbeniki so pridobili več koncertov. Niso bili redki primeri, da so bili od svojih sodrugov za svoje nesebično delo izvižgani. Močna je bila namreč skupina ljudi, ki jim je bilo vsako takšno razvedrilo in izobraževalno delo odveč in jim ni šlo v račun. To so bili komunistični nerazči, nezadovoljenci in hujskači, ki so ob vsaki priliki poskušali, da se je zloga podrla, započeto delo ustavilo in nerazodni ljudje tirali v obup. Vsi ti podtalneži so se pri vsakem skupnostnem delu držali ob strani. Bili so OF-arski agentje, ki so se zaradi stroge uprave bili javno agitirali in javno širiti rdečo nauko, so pa zato izkoristili sleherno priliko, da so izpodjedali temelje organizacij in bitali ljudi, ki so se trudili za zabavo in udobnost svojih tovaršev.

Ob nedeljah se je več kot polovica internancov udeleževala maše. Sprva je bilo ljudsko petje, ki se je po pozneje umaknilo cerkveni glasbi. Največkrat so pri maši prepevali pevci s spremljevalcem orkestra. Pobožnosti so bile redčkarjem trn v peti. Z vsemi možnimi sredstvi so odvrčali ljudi od udeležbe pri verskih obredih in se s podvojen močjo zaganjali v pevski zbor in orkester. To so bili zlasti početni meseci, ko se je tajna komunistična organizacija kazala v vidnejši obliki in začela uprizarjati gonjo in nerodnosti samo zato, da bi opozorila vojaško upravo in jo pripravila do represivnih ukrepov.

Maja letos je Renicci obiskal duhovnik dr. Zore iz Rima. Prinesel jim je pozdrave sv. očeta in njegov dar 10.000 lir za zabavo in kulturne namene. Internanci so gošta lepo sprejeli, toda brez prikritih hujskarji ni šlo. Med njegovim govorom so se oglašali nahujskani z vzkliki: »Kruha, kruha! Komunisti sami so se udeležbe vzdražli.«

Marca je naredil obisk tudi papeški nuncij msgr. Borgoncini Duca. Izročil je večjo denarno podporo sv. očeta in razdelil med internance mnogo podobke, molekov in svetinje Matere božje z Brezji. V svojem govoru je tolažil ljudi in jih nazadnje prosil, naj zapoje kako slovensko pesem. Spontano so mu zapeli »Hej Slovenci«.

Pogubna sramota — črna borza

To je najžalostnejše poglavje, ki so ga družno pisali pripadniki razumniške plasti in največji kričači in hujskači, ki so sicer imeli polna usta fraz o tovarštvu, pravici, enakosti...

Sestradi internanci so hlastnili po vsaki jestvini, ki so jo dobili na prodaj. Še huji in nebrzdanejši pa so bili kadilci, ki so za božjo travico dali vse, kar so imeli ne le evenka v žepu, temveč tudi živila in oblačila, ki so jih morebiti njihovi svojci spravili skupaj z muko in težavo in si zaradi tega pritrjali marsikaj od ust.

Delomržeši, ki so se že doma bavili s črno borzo, so znali takoj napetiti zveze z domačini in so kot prvo tržno blago prodajali listnati tobak. Sami so za kos plačevali po 4 do 5 lir, prodajali pa so ga po 30 lir kos! Sestradi kadilci, ki niso imeli denarja, so dajali v zameno živila in dostikrat tudi borni hlebeček, ki je bil prav za prav edina nit, ki je ljudi držala pokonci. Najhujši oderuhi in krvoresi so bili razumniki, od katerih bi človek pričakoval največ socialnosti in največ bližnjega vplivanja in lajsanja osamelosti in tegob internancov. Glavni verižniki so si organizirali pravo mrežo razprodajalcev cigarete. V tem poslu ata se odlikovala zlasti dva zdravnik in neki odvetnik. Brezbrizno, da, trdosrečno, so zahtevali za svoje cigarete vi-

soke denarne odkupnine ali protidajave v kruhu in pušali, da so ljudje hirali od lakote, sami pa si vsak dan težili želodec s petimi ali šestimi hlebeci.

Črna borza pa se ni omejevala le na tobak, temveč se je razširila sčasoma na vse predmete, ki so bili praktično uporabljivi. Prodajali in veržili so s porilom, deli obleke, suhim sadjem in kruhom in vinom. Taborski hlebeček je veljal po 25 lir v Bonih. Tisti, ki so imeli dosti svojcev in sorodnikov, so bili obilno založeni z živil in tobakom. Nahujši verižniki s tobakom so imeli silno dobro organizirano dobavo. Skoraj vsak teden so iz različnih krajev prejemali po stotine in tisoče cigarete. Trgovina je imela zmerom dobro zalogo in je cvetela, četudi so se spiski mrličev kopičili...

Zajedalci na krmilu

Prvi internanci, ki so bili iz Gonnarsa preseljeni v Renicci, so bili večinoma takšni, katere je uprava taborišča v Gonnarsu sama izbrala in se jih kot nepoboljšljivih odkrivala. Ti ljudje, ki so se poprej zmerom živeli na tuj račun in izkoriščali težave svojih sotrpinnov, kjer koli so mogli, so se tudi v Reniciju takoj znali.

Iz svoje srede so sestavili notranjo taboriščno upravo, in ko so prihajali novi dovozi iz Gonnarsa, so imeli vse vodstvo že v rokah. Novi doščeci so se morali s tem sprijazniti. Tako so nekaj mesecev vodili v razdeljevanju hrane v taborišču in na mosta, ki so bila zvezana s približki, so izbrali seveda svoje podrepnike. Ti tiči so se zabarikadirali v poseben oddelek, stikali glave in imeli neprenehoma tajne pomenke. Največkrat so se zabavali ob dobro založeni mizi in steklenih vina.

Internanci so ugibali, odkod starešnam toliko dobrot in kmalu so si bili na jasnem. V kuhinji so zasledili poseben kotel, v katerem so se pripravljale boljše jedi. To je bil zloglasni »kotel za pisarno«. Znali so spretno jemati od živil, ki so bila namenjena za vse taborišče. Imeli so prste povsed, kjer se je dalo kaj odščipniti. Spustili so se še celo tako daleč, da so jemali iz skupne zaloge in so meso in moko prodajali kraljevim vojakom in karabinerjem, da so dobili potreben denar za pijačo. Kuhar Zivec je bil prvi mojster v teh transakcijah. Taboriščniki so ga nekoč zalotili, da je izmaknil 5 kg mesa in ga prodal. Tako so rešili uganko, odkod kuharju toliko denarja, da je bil vsak dan lahko nasekan.

V taborišču se je zaradi tega dvignil val ogorčenja in protestov. Ljudje so zabavljali, godrnjali in zahtevali poštenje in red. Naleteli so na gluha ušesa. Vodstvu, v katerem so bili vodilni možje OF-arij: neki brivci Stibilji, zobotehnik Smrekar, cestni nadzornik Spat in nekaj drugih podobnih tičev, je bilo tovarstvo španska vas. Uredili so si posebno notranjo policijo, ki je brezobzirno zasledovala vsakogar, ki je proti notranji upravi širil mržnje in razkrinkaval sleparije. S posebnimi zvijačnimi izgovori so marsikateroga zvalili v svojo pisarno in tam je bil revež deležen trdih bunk, ki jih je Smrekar delil na vse strani.

Razvila se je prava strahovlada — poleg goljufije in kraje tui mučenje ubogih internancov — in sicer od ljudi, ki so bili iste krvi. Ogorčenje je prikipelo do vrhuna in nekoga dne se je mlad internanec dejansko polotil Stibilja. Udaril ga je s kamnom po glavi tako močno, da je moral poglavar taborišča v bolnišnico, v kateri se je zdravil dva meseca.

Ta dogodek je sprožil skupen nastop vseh internancov, da so napeli vse sile in vrgli staro upravo in si postavili v vodstvo samo poštene in tovarške ljudi.

Taboriščniki so iz vedenja in nerazdružnosti teh vodilnih uzurpatorjev sklepali, da imajo posebno organizacijo, ki je imela poleg kraje na programu še nekaj drugega, kar je smrdele po politiki.

K svojim razgovorom so ti ljudje povabili sem pa tja tudi koga drugega, toda vselej so skrbno pazili, da ne bi okolica izvedela za njih nakane. Z grožnjami in pretepanjem so velik del internancov imeli tako ustraševanih, da se nesrečniki niso upali pritoževati nad nastilem in so se nazadnje s takšnim stanjem docela sprijaznili. Po navadi se je dogodilo, da so taboriščniki, ki so dobili obvestilo o izpustu, pod pritiskom in grožnjami dajali starešnam pooblastila, a katerimi so smeli prevzemati njihove zavoje, ki so bili morda na poti, pa do odhoda internancov v domovino še niso prišli na cilj. Ni bil nevsakdanji pojav, da so taboriščniki gade na ta način zbrali tudi po deset do petnajst zavojev in se z njimi družno mastili. Medtem ko so premogni stradali in od lakote umirali, so si ti samogoltniki polnili trebuh in si grla zalivali z obilno pijačo, medtem so pa vojaki odlašali v mrliški šotor sotrpine, ki so od izčrpanosti in sestradanosti končili po smrtjo...

Kremplji komunistične partije

Brez dvoma za nas ti popisani dogodki niso preveč laskavi. Toda zapisati je bilo treba tudi to grenko resnico, da se izpopolnili slika in na pravo mesto postavili topla ljudi, ki so imeli na jeziku vse zveneče krilatice o bratstvu, slovenski zavesti, odporu proti okupatorju in podobno. Ti moralni pokvarjenici so počenjali isto, kar so znali tudi njihovi somišljeniki po raznih delih naše zemlje.

Stroga vojaška uprava, ki je zares pazila, da se v taborišču ne bi zanesle prevratne ideje in uporniški duh, je bila prehuda ovira za svoboden razmah in širjenje komunističnega zarotništva. Razen tega so bile zveze z ostalim svetom tako rahle in redke, da si internanci ponajveč sploh niso bili na jasnem glede dogodkov v domovini in po svetu.

Zato so se agentje komunistične partije spocetka skrbno ogibali posamične agitacije in so le med seboj stikali glave in se krčevito oklepali vodstva. Posluževali so se vseh sredstev, da so imeli vajeti v rokah in so s strahovanjem hoteli sotrpine priti-skati k tlom.

Prikratk so pokazali svoje pravo lice tedaj, ko so jih taboriščniki vrgli iz notranje uprave. V ogorčenju so začeli kovati zarote proti novi upravi in začeli vse svoje nasprotnike zmerjati z »belogardisti«. Po tajnih kanalih so dobili zveze tudi z vojaško upravo, ki je bila zares nasprotna komunizmu, vendar med internanci ni dela-

la nobenega razločka, ter je vse motala v isti koš — vsi so bili komunisti.

Stibilj je nenadoma postal desna roka upravnika — podpolkovnika in bog ve kako tega človeka informiral o posameznih internancih. Da bi svojo iskrenost do italijanskih oblasti podkreplil, se je vrnil v bolnišnico prostovoljno javil v cesarsko vojsko in bil poslan na nabor. Bil je potrjen, v vojsko pa ni bil sprejet. Kakšne so bile ovire, ki so njegove načrte podrele, taboriščniki niso zvedeli. Nekaj pa je iz tega avtoriča silepšenja iz izkopal: prišel je v prvi seznam tistih, ki so bili poslani domov...

Ko se je tudi v taborišče prikradel glas o negotovosti položaja, so kakor mihi iz lukenj začeli prihajati s pravo baryo na dan tudi agentje komunistične partije. Sicer so bili še vedno čuščji in pazljivi, vendar so sem pa tja le dali od sebe jasnejše besedo. Včasih se je elisalo še pritajeno prepevanje pesmi, med njimi je bila najbolj priljubljena »Brusimo kose...«.

Psovka »belogardist« je postala pogostejša. Kdor koli se ni ogreval za njihova gesla in agitacije in je mislil a svoje glavo, so ga takoj opsovali, oblatili in mu zagrozili a smrtjo. Neredko so zapretili, da se bo vsak »izdajalec« moral zagovarjati pred »narodnim sodiščem«. Posebno živahni so postali po prihodu Badoglija in njegove klike.

Taboriščni talci

Omenili smo že, da podpolkovnik, upravitelj taborišča, ni delal nobene razlike med internanci in je vse imel za komuniste. Najbrkdeje pa so to krivično obdolžitev občutili tisti internanci, ki so prišli na poseben seznam talcev. Vojaška uprava je dala namreč razglasi, da bo ob neredu in morebitnih prekucaških poskusih dala postreliti 70 internancov.

Sprva nihče ni vedel, kdo je na seznamu. Polagoma pa so le dobili pravo podobo tega grozljivega seznama. Začudenje je bilo silovito, ko so odkrili, da so bili za talce zaznamovani prav ljudje, ki so se v taborišču odkrito izjavili proti komunizmu! To dognanje je rodilo spoznanje, da je podpolkovnik moral imeti globoke prišepetale, ki so pomagali sestavljati seznam. Jasno je bilo, da so bili na delu komunisti, ki so se svojih nasprotnikov hoteli odkriti tako, da so jim na vrat prisilili nož oblasti.

To je presramotno poglavje komunistične podlosti, ki je internanci v Reniciju ne bodo pozabili nikoli, toda naša javnost se takšnemu zločinskemu početju ne bo začudila, saj so pri nas tolovaji počenjali iste groblje.

Svetohlinstvo brez primere

Komunistični agentje so se zakrinkavali na vse mogoče in nemogoče, verjetne in neverjetne načine. Proti sotrpinnom so nastopali z grožnjami, pred italijansko upravo pa so se hinili in za to svojo grdo igro niso izbirali sredstev.

Med taboriščniki so delali nerazpoložene proti udeležbi pri sv. mašah in hujskali proti pevskemu in orkestralnemu zboru, ki sta pri teh cerkvenih slovesnostih sodelovala, po drugi strani pa so se, kadar so se na njih pale italijanske oči, silili v ospredje in v hinljivi globoko pobožnost. Nemačkrt so sotrpini z gnusom ugotavljali, da so k obhajilni mizi pristopali prav najbrezvestnejši krvoresi in goljufi in da so svetinice na najvidnejšem mestu nosili ljudje, ki so sicer vero in Boga obkladali z najgršimi psovki. Kadar so čutili, da je oko postave preveč pozorno na njihove tajne sestanke in razpravljanja, so kar potegnili iz žepov moške in začeli na glas moliti rožni venec. Zdi se, da jim je ta sleparija tudi uspela, kajti ravnanje uprave je mnogokrat v dejanju potrdilo, da je največ vere in zaupanja polagala prav v tiste, ki so s sleparijo in svetohlinstvom vzbujali videz vernosti, poštenosti in protikomunistične usmerjenosti, v resnici pa so bili najhujši rdeči agentje.

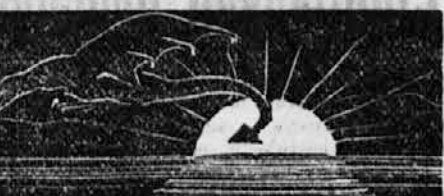
Dogodki po razsulu

Po nastopu maršala Badoglija je tudi v taborišču postalo živahnejše. Oglasila se je misel, da bi ne bilo odveč, ako bi se internanci začeli ukvarjati z načrti, kako se bodo prerinili do domovine, ako nastopi najhuje. Pojavili ata se dve skupini. V prvi so bili večinoma treznejši Ljubljancani, v drugi pa znani hujskači in precej internancov iz Dolenjske in Cebra. Prva je potegnala večino za seboj, druga pa je bila glasnejša in delavnejša. Večina treznejših je bila obsojena na smrt, vse ostale pa so odpravili kot izdajalce belogardiste. Tedaj je bilo v taborišču še okrog 5000 ljudi, med njimi tudi pripadniki vseh narodnosti od črnece pa do Kitajcev, katere so oblasti privedle v Renicci iz Ustice, Sicilije in Južne Italije. Bilo je tudi precej slovenskih konfinirancev.

Ko je prispela novica o italijanskem razsulu, so bili aglni komunisti takoj na delu. Prigrabili so si vodstvo in od uprave izsilili, da jih je potrdila. V začetku so se zadržali mirno, ker je bila vojaška straža še na mestu in uprava ni izpustila vajeti iz rok. Ko so pa cesarski vojaki iz strahu pred Nemci pobegnili, so komunisti planili na orožje. Toda razočaranje je bilo veliko, ker so našli strojnico in puške brez zalog.

S. S. VANDINE:

Skrivnostni zmaj

DOSEDANJA VSEBINA

Pri Stammovih so imeli vročega avgustovega dne v gostih veselju družbo, ki se je potem vsa razgrnala šla na prigrivanje enega izmed gostov, Montagueja, kopat v jezero, imenovano »Zmajovo jezero«, na Stammovem posestvu. Prvi je skočil v vodo Montague sam in izginil brez sledu. Ker je bil znan kot dober plavalec, se je Lelandu, staremu prijatelju Stammove hiše, stvar zdelala sumljiva, in je zato o dogodku obvestil telefonično policijskega narednika Heatha, ta pa načelnika policijske okrožne uprave Markhama, ki je bil vpravljen v družbi pisca te kriminalne povesti, Van Dineja, pri Philu Vanceju, po čigar bistrosti je bil zadnje čase pojasnjen marsikak zločin v New Yorku.

Policijski narednik pove, da je na Lelandovo povabilo takoj odhitel a tremi policisti na kraj dogodka, si ogledal jezero, o katerem je šel glas, da v njem prebiva skrivnostni zmaj, ki da je po pripovedovanju Stammove sestre ugrabil že več ljudi. Tam je Heath na hitro zaslišal udeležence tiste zabave pri Stammovih, le Stamm sama ne, ker se ga je bil tako nasrkal, da so morali policisti hitrega zdravnika. Heath je omenjen troljci dejal tudi, da se mu zdi izginotje Montagueja res čudno, nepojmljivo. Leland da je nanj napravil vtis, da mnogo ve, česar pa ne more povedati. Tudi o drugih, ki so se udeležili tisti dan zabave pri Stammovih, pravi, da so zelo čudni, zagonetni. Niče da ni bil kaj posebnost žalosten nad Montaguejevim izginotjem, razen 25letne Stammove sestre Berenike, ki je bila zaročena z njim.

Okoli polnoči so odpeljali Markham, Vance, policijski narednik Heath in Van Dine k Stammovim, kjer zaležijo najprej Leland, starega hišnega prijatelja. Ta razloži čudne razmere pri hiši ter podrobneje opiše ljudi, ki so se bili udeležili družabnega sestanka in tistega kopanja, pri katerem je Montague izginil. Leland pove med drugim tudi, da je neka Rosita Steele, dejala Montagueju, preden se je pognal v vodo: »Upam, da se ne boš več prikazal na površje.« Tudi njemu da je bil Montague zelo odvrten človek in bi bila po njegovem mnenju tudi sramota, če bi se ta človek poročil z Bereniko.

Nenadno vstopi med zasliševanje Lelanda Rosita Steele, in ko zagleda Lelanda, ga silovito nahuji ter mu odita, da je on kriv Montaguejevo smrt. Pravi, da je ga sovražil, ker je bil tudi sam zaljubljen v Bereniko. Tudi telefoniral da je samo zato, da sum ne bi letel nanj. On da je preveljan Indijane, ki je zmogel vsega. Ko jo Vance zavrne, da to se ni dokaz njegove krivde za zločin nad Montaguejem, pravi, da se bodo že prepirali, da je imela prav. Pošlejo jo nato v njeno sobo, kjer naj počaka do nadaljnjega, in ona dostojanstveno odide.

III. poglavje.

Skok v vodo.

Nedelja, 12. avgusta, ob 1.15. Med nastopom Rosite Steele je Leland mirno kadil naprej in gledal žensko čustljivo, mirno. Videti je bilo, da ga njena obdolitvenost niti malo zebala, in ko je Steele odšla iz sobe, je brezbrzično zagnal z ramami in se obrnil k Vanceju z dolgočasnim nasmeškom.

»Ali si predstavljate,« je dejal malce posmešljivo, »zakaj sem telefoniral na policijo in zakaj sem hotel na vsak način, da pridete takoj sem?«

Vance ga je nebrzično pogledal.

»Domnevali ste, da vam bodo naprtili krivdo, da je Montague izginil, kajne da ste?«

»To ravno ne. Vedel pa sem, da bi ljudje vse mogoče zlobne stvari govorili, in mislil sem si, da bi bilo bolje, če to vprašanje takoj rešim in oblastem čim bolj pomagam, da zadevo pojasnijo in kaznujejo krivca. Tudi nisem pričakoval takšnega prizora, kakor smo mu bili pravkar priča. Ne bi bilo treba še posebej poudarjati, da vse te trditve gospodične Steele niso nič drugega kot histerične blodnje. Povedala je eno samo resnično stvar, pa še ta je resnična samo na pol. Moja mati je bila Indijanka iz Olgonkija, knežinja »Bela zvezda«, plemenita in zelo ponosna ženska, ki so jo že kot otroka ločili od svojih ljudi ter jo vzgojili v nekem samostanu. Moj oče je bil stavbenik in je izhajal iz neke stare newyorške rodbine. Bil je precej starejši od moje matere. Oba sta zdaj že mrtva.«

»In vi, vi ste bili rojeni tu?« je vprašal Vance.

»Da, rodim sem se v Inwoodu, v kraju, kjer leži stara indijanska vas Shorakapok. Toda moje rojstne hiše že nekaj časa ni več. Živim tu, ker mi služba ugaja. Spominjam se številnih veselih dogodkov iz svojih otroških let, preden so me poslali v Evropo, da bi me tam vzgojili.«

»Že ko sem vas prvič videl, sem si takoj mislil, da teče po vaših žilah indijanska kri,« je pripomnil Vance, ki je bil še vedno nekak razmišljen. Stegnil je svoje krake in močno potegnul cigareto. »A nazivlje temu pričakujem, da nam boste zdaj povedali, gospod Leland, kaj se je nočjo tu dogajalo, preden se je odigrala žaložnja. Zdi se mi, da ste omenili, da je Montague som nasvetoval, naj bi se šli malo kopat.«

»Res je.« Leland je pri tem stopil k mizi in sedel. »Včerajli smo okrog pol osmih, že prej smo zvrtili precej kozarcev mešane pijače, med jedjo pa je potem Stamma posreževal z raznimi vrstami žlahtnega vina. Po kavi so prišla na vrsto vina »Portoc« in likerji. Mislim, da smo vsi zelo mnogo pili. Kakor veste, je tedaj deževalo in zato nisim mogli iti ven. Šli

smo potem v knjižnico. Tam smo zopet pili. Tudi z glasbo smo se nekoliko zabavali. Mladi Tatum je igral, gospodična Steele pa pela. To pa ni trajalo dolgo. Pijača je začela delovati, in vsi smo bili nekak neumni.«

»Kaj pa Stamm?«

»Zlasti Stamm se je čisto predal vetru... Redkokdaj sem videl, da bi toliko pil, čeprav moram reči, da nekaj let sem pije čez potrebo. Včeraj je cukal pristni whisky in ko ga je popil pol steklenice, sem ga opozoril, da mu bo slabo. Toda ni mogel več pametno presojati. Postal je mrk in se ni gnil. Ob desetih že ni nikogar več poznal in je že na pol spal. Njegova sestra ga je skušala spet spraviti k zavesti, a ni imela uspeha.«

»Kdaj ste se odločili, da se greste kopate?«

»Točno vam tega ne bi mogel povedati, a moralo je biti malo po deseti uri. Tedaj ni več deževalo, Montague in Berenika sta šla na ploščad, a sta se naglo spet vrnila. Montague je tedaj sporočil, da je prenehalo deževati, in je predlagal, da bi se šli malo kopat. Vsi so soglasno sprejeli ta predlog, vsi razen Stamma. Ni se mogel ganiti in je bil nezmogel za vsako stvar. Berenika in Montague sta mu prigovarjala, naj bi se nam pridružil, morda zato, ker sta mislila, da bi ga voda le utegnila nekoliko streljati. Žalostno ga je bilo gledati, a »Trainorju« je naročil, naj mu prinese še eno steklenico whiskyja.«

»Trainorju?«

»Da, to je njegov strežnik... Stamm je bil tedaj izgubljen in mu ni bilo mogoče več pomagati. Zato sem svetoval drugim, naj ga puste pri miru, nakar smo se vsi napotili dol b kabinam. Jaz sam sem zasukal stikalo, ki priziga luči na stopnicah, ki drže k jezercu, in zaromete ob bregu. Montague je bil prvi, ki se je pojavil v kopalni obleki, drugi so bili pripravljeni za kopanje, nekaj minut pozneje... Tedaj pa se je odigrala tisti žalostni dogodek...«

»Trenutek, gospod Leland,« ga je ustavil Vance in se sklonil naprej, da bi otrslel pepel svoje cigarete v peč. »Je Montague prvi skočil v vodo?«

»Da, čaka je na odskočni deski. Ko so drugi prihajali iz stlačnice, se je kazal, če smem tako reči. Zavedal se je, da ima lepo postavo, in domnevam, da se mu je iz same domiljavosti tako mudilo, priti do vode in se pognati vanjo, ker se je zavedal, da ga vsi gledajo.«

»In potem?«

»Pogledal se je v dobro preračunanem in morem priznati — veličastnem skoku v vodo. Preden bi se mi poskakal v vodo, smo seveda hoteli počakati, kdaj se bo prikazal spet na površini. Toda čakali smo celo večnost. Verjetno ni preteklo več ko eno minuto časa, a nam se je zdelo mnogo dlje. Tedaj je gospa Mc Adam začela vpiti. Naglo smo se zbrali ob bregu jezera in na vse načine začeli pregledovati vodo. Porodila se nam je misel, da se je utegnulo zgoditi kaj hujšega. Nikoli se namreč še ni bilo zgodilo, da bi bil kdo tako dolgo pod vodo. Gospodična Stammova me je prišla za roko, toda jaz sem jo odrinil stran, se pognal z odskočne deske v vodo kolikor moge na istem mestu, kjer je bil izginil Montague.«

Leland je stisnil ustnice in umaknil pogled.

»Plaval sem pod vodo,« je potem nadaljeval, »do dna jezera in gledal okrog sebe, kolikor sem mogel. Dvignil sem se na površje, da bi znova zajel sapo, potem pa sem se spet potopil, in tako potem še nekajkrat. Zagledal sem v vodi čisto blizu sebe človeka in najprej sem mislil, da je to Montague. Toda bil je to Tatum, ki je bil priplaval za menoj. Tudi on je skočil v vodo, da poišče Montagueja. Mnogo dobre volje pri iskanju tega zločka je pokazal tudi Greec — on namreč ni kaj prida plavalec. A nisim imeli nobenega uspeha. Še smo poskušali kakih dvajset minut, a zaman. Potem pa smo ga nehali iskati...«

»Ali nam lahko točno poveste, kaj ste si tedaj mislili?« je vprašal Vance, ne da bi ga pogledal. »Ste tedaj vsaj kaj zaslišali?«

Leland se je zamislil in stisnil ustnice, kakor bi skušal pokleniti v spomin tisti svoj takratni vtis. Slednje je odgovoril:

»Ne morem ravno natančno povedati, kaj sem tedaj mislil o dogodku. Toda zbudilo se je v meni nekaj podzavestnega, čeprav vam ne bi ravno mogel povedati točno, kaj. Nekaj mi je reklo, naj stopim k telefonu in o dogodku obvestim policijo. Nič mi ni bil všeč način, kako so se stvari razvijale. Imel sem vtis, da se dogaja nekaj nenavadnega. Morda,« je potem še pripomnil in se zamisljen ozrl v strop, »morda sem se podzavestno spomnil na vse tiste bajke o starem »Zmajevem jezernu«. Ko sem bil še otrok, mi je mati pripovedovala čudne pravljice...«

»Da, to že. Kraj je res nad vse romantičen in pravljice,« se je oglašal Vance, in v njegovih besedah je bilo nekaj zbadljivega. »Toda dosti bolj me ima, da bi zvedel, kako so se vedle ženske in kako so vse sprejele, ko ste po lunaskem iskanju Montagueja prišli k njim.«

»Zenske?« Ta Lelandova beseda je razodevala začudenje. S prodornim pogledom se je ozrl na Vanceja. »Ah, vidim, da bi radi zvedeli, kaj so delale po tistem žalostnem dogodku... Dobro, gospodična Stammova se je vsa onemogla naslanjala ob zid, ki se vleče ob vodi. Z rokami si je zakrivala obraz in ihtela. Mislim, da se ni zmenila niti za me niti za koga drugega, in to je tudi čisto razumljivo. Imel sem vtis, da jo je prevzel strah bolj ko katerega koli drugega. Gospodična Steele je stala poleg Berenike. Gledala je kvisku in stegovala je roke, kakor bi poiznjo nekaj prosila...«

»Morala je biti res prav takšna, ko da bi igrala vlogo Ifigenije na Tavridi... Kaj pa gospa Mc Adam?«

»Glede nje se mi je nekaj zdelo čudno,« je odvrnil Leland in z nagubanim čelom ogledoval svojo pipo. »Ona je bila tista, ki je zakrčila, ko se Montague ni več prikazal na površju. Toda ko sem pogledal iz vode, sem videl, da je bila daleč proč od brega, pod enim tistih žarometov, vsa hladnokrvna in mirna, kakor da se ni nič zgodilo. Zamisljeno je gledala čez jezero, ki

da razen nje ne bi bilo nikogar drugega tam. Skoraj bi rekel, da se je smejala, a izraz na njenem obrazu je bil nekak trd in okrut. »Ni se nam ga posrečilo najti,« sem dejal, ko sem se približal. Ne vem, zakaj sem se obrnil rajši nanjo, kakor pa na druge. Ne da bi bila odmaknila pogled z nasprotnega brega, je dejala, ne da bi koga pogledala: »A, tako?«

Videti je bilo, da to na Vanceja ni preveč delovalo.

»No, in potem ste prišli semkaj v hišo in telefonirali, ne?«

»Da, takoj nato. Rekel sem drugim, da bi bilo bolje, če se spet oblečejo in čimprej vrnejo v hišo. Po tistem, ko sem telefoniral, pa sem se vrnil v svojo kabino ob jezercu ter se oblekel.«

»Kdo je obvestil zdravnika, kako je s Stammom?«

»Jaz,« je odvrnil Leland. »Ko sem prvič stopil v hišo telefoniral, nisem šel v knjižnico. Ko pa sem se potem oblekel, sem se takoj podal k Stammu, ker sem bil prepričan, da bo že toliko pri zavesti, da bo lahko posvetil posebno pozornost strašnemu dogodku. A bil je še vedno nezavesten. In steklenica pod pručico je bila prazna. Na vse načine sem si prizadeval, da bi ga prebudil, a vse zastoj.«

Leland je za trenutek umolknil. Čelo se mu je znova nagubalo in videti je bilo, da ne ve, kaj bi še dejal. Nato pa je nadaljeval:

»Nikdar še nisem videl Stamma, da bi se ga bil tako napil, da se ne bi ničesar več zavedal, čeprav moram reči, da sem ga našel marsikaterikrat precej v rožicah. Zato me je res začudilo, ko sem ga videl takšnega. Dihal je težko in je bil bled ko mrtvi. Tedaj je stopila v sobo Berenika, in ko je videla svojega brata, kakšen je, je kričala: »Jeli, mrtve, tudi on je mrtvi! Moj Bog! In zgrudila se je, preden sem jo mogel presteči. Prepustil sem jo gospo Mc Adamovi, ki je z občudovanjem vredno hladnokrvnostjo prenašala položaj, nato pa sem takoj skočil k telefonu, da pokličem zdravnika doktorja Hollidaya. Bil je mnogo let hišni zdravnik pri Stammovih in stanuje na Cesti 307-a, tu v bližini. K sreči je bil doma in je naglo prišel sem.«

V tem trenutku je nekdo na zadnji strani hiše neke močno zaloputnil z vrati. Težki koraki so se zaslišali v predsobi in prihajali vedno bliže salona. Na pragu se je pojavil stražnik Hennessey. Usta je imel široko odprta, oči pa izbuljene, kar je razodevalo, da je silno začuden. Naglo je pozdravil Markhama, nato pa se je obrnil k naredniku:

»Doli pri jezercu se je nekaj zgodilo,« je sporočil in s palcem pokazal čez ramo. »Stal sem pri odskočni deski, kakor ste mi bili naročili, in kadil cigaro, ko sem nenadno zaslišal neko čudno zamolklo grmenje, ki je prihajalo z vrha pečine na nasprotni strani jezera. Takoj nato je jezero močno pljusknilo, kakor bi se najmanj tona težka skala utrgala s pečin in zgrmela v vodo... Nekaj trenutkov sem počakal, kaj bo iz tega, nato pa mi je prišlo na misel, da bi bilo morda bolje, če vas o tem takoj obvestim.«

»Pa nisi ničesar videl?« je vprašal Heath osorno.

»Prav ničesar, gospod narednik,« je odvrnil Hennessey s poudarkom. »Doli pri onih pečinah je tema, nisem pa šel naokrog k onim čerem, kjer je mreža, ker ste mi bili naročili, naj se držim daleč proč od tistega prehoda na nasprotni strani jezera.«

»Rekel sem, naj zato ne hodi!«, je pojasnil narednik Markhamu, ker sem se želel vrniti jutri zjutraj navsezgodaj sam na oni kraj ter našel morda kakšne stopinje. Potem se je spet obrnil k Hennesseyu. »Pa dobro, kaj misliš, da naj bi pomenil tisti pljusk?« je vprašal osorno in ves nestrpen.

»Nič ne mislim,« je na kratko odvrnil Hennessey. »Povedal sem vam le to, kar vem.«

Leland je vstal in stopil korak bliže k naredniku.

»Oprostite, prosim, morda pa vam jaz lahko pravilno razložim tisto, kar je ta mož slišal pri jezercu. Precej sklen na vrhu tiste pečine se že dolgo maje, ker je zemlja pustila. Vedno sem se bal, kdaj bo katerega od teh skal z velikim trusem zgrmela v jezero. Še danes zjutraj sva bila z gospodom Stammom na vrhu teh pečin in sva pregledovala one skale. Poskušala sva celo eno teh majavih skal odstraniti, pa se nama ni posrečilo. Utegne biti, da je neopojnje silno deževje zmehčalo prst, na kateri je tista skala ležala.«

Vance je prikimal.

»V bistvu je ta razlaga precej pametna,« je pripomnil z nasmeškom.

»Morda je pa vendar le tako, gospod Vance,« je pripomnil Heath malce nasprotovale. Hennesseyjevo pripovedovanje je vplivalo nanj. »A jaz bi rad vedel, zakaj se je to zgodilo vprav nočjo.«

»Kakor nam je povedal gospod Leland, sta on in gospod Stamm poskušala danes —

moral bi prav za prav reči včeraj — spozniti omajano skalo, Morda sta jo res nekoliko premaknila in je vprav temu treba pripisovati, da je po dežju zgrmela v globino.«

Heath ni ravno prav preveč dostojno žubril svoje cigare. Potem je pomignil Hennesseyu, naj odide.

»Vrni se dol na svoje mesto,« mu je ukazal, »če se pri jezercu še kaj drugega zgodi, nam pridi takoj povedat.«

Hennessey je odšel, ne preveč navdušen, vsaj zdelo se mi je tako. Markham je bil zasledoval zadnje razgovore potrpežljivo in ko da se dolgočasni. Res se je kaj malo zanimal za Vancejeva vprašanja, in ko je Hennessey odšel, je vstal in dejal suhoparno:

»Kakšen smisel ima vse to razpravljanje? Stvar je vendar čisto običajna. Priznam, da pri tem nekaj smrdi, toda vse te nizkote izmislihotine, se mi zdi, so plod razvračen živcev. Vsi smo trudni in mislim, da bi bilo najbolje, če gremo domov in prepustimo naredniku, naj on rešuje stvar po uradni poti. Kako naj bi bil kdo premišljeno zasnoval Montaguejevo smrt, če pa je on sam predlagal, naj se gredo malo kopat v jezero, se pognal z odskočne deske in izginil v trenutku, ko so ga vsi drugi gledali?«

»Dragi moj Markham,« je ugovarjal Vance. »Ti si res skrajno dosleden, kakor po navadi. Toda sveta ne vodi doslednost. Jaz pripisujem dosti večji pomen presenečenjem. Pomislil, koliko mojstrskih del bi bilo za človeštvo izgubljenih, če bi bili njihovi stvaritelji samo goji loziki. Na primer »Odiseja«, »Ballade des dames du temps jadis«, »La Divina Commedia«, »Laus Veneris« in »Oda o grški žari...«

»Pa kaj misliš, za božjo voljo, da bi bilo treba zdaj storiti?« se je razhudil Markham.

»Predlagam,« je odvrnil Vance z jezljivim nasmeškom, »da zahtevamo od zdravnika, naj nam pove, kakšno je zdaj stanje našega gostitelja.«

»Kaj naj ima Stamm vendar opravka z vsem tem?« je ugovarjal Markham. »On ima še manj pojma o tem dogodku kakor pa kdo drugi.«

Heath je ves nestrpen vstal in skočil k vratom.

»Grem k doktorju,« je dejal in že izginil po temnem hodniku.

»Čez nekaj minut se je vrnil, za njim pa je prišel precej prileten možakar, tedajsto napravljen v temno obleko. Nošil je visok ovratnik, ki je bil že davno iz mode in tudi prevelik zanj. Možakar je bil preobilen in se je vedel dokaj prisiljeno, a v tem njegovem vedenju je bilo vendarle nekaj zaupljivega. Vance je vstal, da ga pozdravi, in ko mu je na kratko pojasnil, zakaj smo tam, dejal:

»Gospod Leland nam je pravkar pravil o žalostnem stanju gospoda Stamma, in zelo radi bi zvedeli, kako je zdaj kaj z njim.«

»Njegovo stanje je čisto v redu,« je odvrnil zdravnik in nenadno umolknil. A kmalu

Za Miklavža

Quo vadis

Roman v slikah I

je spet spregovoril in dejal: »Od trenutka, ko vas je gospod Leland obvestil o stanju gospoda Stamma, ne bom več prekršil uradne tajnosti, če z vami govorim o tem, kaj se je z njim zgodilo. Gospod Stamm je bil v nezvesti, ko sem prišel. Zila mu je počnila in slabo bila in naglo je dihal. Ko sem zvedel, koliko whiskyja je popil po jedi, sem mu takoj dal močno dozo amorfina, desetinko grama. Tako se je rešil žledenih težav in posledice tega je bila, da je spet mirno zaspal. Popil je izredno količino whiskyja. To je eden najtežjih primerov zastrupljenja z alkoholom, kar sem kdaj imel z njimi opravka. Šele zdaj je spet prišel k zavesti in ravno sem nameraval telefonirati po bolniško strežnico, ko mi je tale gospoda — pokazal je pri tem na Heatha — prišel povedat, da bi radi govorili z menoj...«

Vance je prikimal.

»Bi lahko zdajle videli gospoda Stamm?«

»Morda nekoliko pozneje. Njegovo stanje je zdaj že dokaj bolje, in ko bo lahko sedel na postelji, vas bom obvestil... videli pa boste,« je še pripomnil zdravnik, »da je zelo oslabil in da slabo izgleda...«

Vance se je zahvalil zdravniku in ga vprašal:

»Torej nam boste že vi povedali, kdaj bi bilo pametno z njim govoriti, ne?«

Zdravnik je prikimal in s tem potrdil, da se strinja.

»Seveda bom,« je dejal in se že obrnil, da bi odšel.

»Med tem časom pa,« je nadaljeval Vance Markhamu, mislim da ne bi bilo napak, če bi malo pokramljali z gospodično Stammovo. Gospod narednik, bodite tako prijazni in pospremite gospodično k nam.«

»Trenutek prosim,« je dejal zdravnik, ko se je na pragu obrnil. »Posil bi vas, gospod, da zdaj ne vzemirjate gospodične Stammove. Ko sem prišel v hišo, jo je mučil zelo hud histeričen napad, ki ga je dobila zaradi zadnjega dogodka. Zato sem ji dal močno količino broma in sem ji svetoval, naj gre v posteljo. Njeno stanje zdaj ni takšno, da bi lahko prenesla zasliševanje o tej žaložnji. Jutri, morda.«

»No, dobro,« je pristal Vance. »Bomo pa počakali.«

Zdravnik je odšel z bedastim korakom. In nekaj trenutkov nato smo že slišali, kako je zavrel neko številko na telefonu.

Dalje.

Iz knjige vesoljnega stvarstva

Zvezdoslovčvo »orodje«

Kakor si ne moremo predstavljati kakršnega koli rokodelca brez primernega orodja, tako potrebuje svoje »orodje« tudi zvezdoslovec, če naj pri delu v svoji »svemirski delavnici« doseže zaželene uspehe. Treba mu je raziskovalnih pripomočkov, ki se z njihovo pomočjo vsaj lahko prepriča o pravilnosti ali nepravilnosti svojih razlag in domnev, če že ne more z njimi priti do kakšnih čisto novih odkritij. A tudi do novih spoznanj si je na podlagi svojih duhovito pripravljenih sredstev in pripomočkov že na široko utrl pot.

Človek je neutrdljivo na delu tudi na polju ustvarjanja vedno novih, vedno popolnejših sredstev, in vpravl v njih se kaže, kako se tudi na tem polju udeleževanja človeški um vedno bolj dviguje in izpopolnjuje. In s tem svojimi znanstvenimi pripomočki je človek naredil že velik korak naprej pri svojem raziskovanju in stikanju po neizmernem vesoljstvu.

Često se zazdi zvezdoslovcu, kakor da ga hoče kdo vprašati, kako močni so sodobni daljnogledi, kolikokrat povečajo nebesna telesa, na koliko kilometrov približajo človekovemu očesu lunino ali celo, če je z njihovo pomočjo res mogoče opaziti znake življenja na tem ali onem planetu. Po zaslugi velikega, naravnost čudovitega napredka, ki ga je tehnika dosegla na polju optike in mehanike, s velikimi daljnogledi danes lahko opazujemo nebesna telesa v deset ali dvajsetkrat tako veliki povečavi, kakor pa jih je mogel gledati na primer Galileo s svojim malim kukaalom. Na drugi strani pa je tudi res, da motnje, ki jih povzroča svetlobni žarkom iz vsmerirja zemeljsko ozračje, brž tudi postavljajo mejo temna povečanju z daljnogledi. Še več. Ni mogla biti uslišana človekova želja, da bi kaj podrobnejšega videli na površju nebesnih teles, ki spadajo v naše osončje, zakaj zvezde so tako daleč od nas, da jih vidimo le kot svetle pike. Zato zvezdoslovcem ni bilo toliko na tem, da bi jih videli čim bolj povečane, pač pa mnogo bolj, da ugotove, kako močno sijejo.

Velikan s Palomarja

Človekova očesna zenica lahko zbere le gotovo množino svetlobnih žarkov svetlobe. Če to zenico umetno, z daljnogledom, razširimo, bo lahko vanjo prišlo več luči, in namesto štiri ali pet tisoč zvezd, kolikor jih vidimo s prostim očesom, jih bomo lahko našli na sto tisoč in celo na milijone. Vpravl to je poglavitna naloga daljnogleda, in iz tega razloga so zvezdoslovci vedno neutrdljivo stremeli za tem, da bi povečali premer leč, ki skušajo vanje ujeti vsaj kosček neba. Doslej so izdelali že takšen teleskop, ki ima njegov objektiv premer celih pet metrov.

Če tak daljnogled nastavimo na oko, se zdi, kakor da se je oko za toliko povečalo in zato neprimerno dlje lahko prodre v globo nebesa nad seboj. Z lečo, ki ima premer petih metrov, je mogoče raziskati dosti večji prostor okrog zemlje, kakor pa je bilo to mogoče doslej. Ta veliki objektiv z vsemi potrebnimi pripravami, ki so spet vsaka zase pravo čudo sodobne tehnike, stoji na gori Palomar v Kaliforniji, nedaleč od Mount

Wilsona, kjer njegov, dokaj manjši tovariš, ki ima »le« 2,5 m velik premer, že dvajset let z velikim uspehom stika po nebu. Spričo uspehov, ki so jih dosegli s tem ogromnim daljnogledom, edinstvenim na svetu, je kar nekaj obdelalo vse tisto, kar so z drugimi daljnogledi prej dosegili, vendar pa zaradi tega še ni pravl nič manj pomembno in koristno vse tisto, kar so odkrili z danes že zastarelini pripomočki.

Fotografija in spektroskopija

Do vseh ugotovitev pa ne bi bilo mogoče priti samo s pomočjo daljnogleda. Razmeroma pozno, tako rekoč šele pred kratkim, so se učenjaki začeli posluževati še dveh važnih in zelo uspešnih pomožnih sredstev za raziskovanje vesolja: fotografije in spektroskopije. Na fotografsko ploščo je mogoče vjeti ta ali oni kosček neba, ali narčno tudi vse nebo, in sicer v razmeroma kratkem času. Na ta način človek lahko opazuje nebo tako, kakor ga ne bi mogel samo z daljnogledom. Z veliko točnostjo je mogoče ugotoviti na fotografski plošči število zvezd, njihovo lego in sijaj. Še več: med seboj lahko primerjamo fotografske posnetke, ki so bili narejeni v različnih časih, lahko ugotovimo, za koliko so se iz raznih virov zvezd v teh zaporednih dobah premaknile in kako se je spreminjala njihova svetlost. Fotografije se danes neposredno, pa tudi z vezi s spektroskopijo poslužujejo pri veliki večini zvezdoslovnih opazovanj.

Spektroskopija je odprla čisto novo polje raziskovanja, ko je proti preteklega stoletja uspelo že primerjati sončno in zvezdno svetlobo, ki so jo napeljali skozi spektroskop, a tisto, ki jo izžarevajo vrvice, kakor plini in kovine, ki so jih v laboratorijih na zemlji pripravili do tega, da so začele in začele svetliti. Istovestnost črt, ki jih najdemo v nebesnih spektrih, s črtami zemeljskih spektrov, je človeku utrla pot k proučevanju fizikalnih in kemičnih pojavov na zvezdah. Raznovrstni spektri omogočajo zvezdoslovcu, da vidi na fotografski plošči sončni spektrum ali spektrum katere koli zvezde, ali hkrati več zvezd, ter jih lahko primerja s tistimi, ki jih dajejo zemeljski svetlobni viri.

Porazdelitev energije, ki se na spektru kaže v raznih bar

„Ljuba žena, ubit me peljejo“

Priče, ki so doživele po deželi „nočne čistke“, pripovedujejo, kako so komunisti pobirali in zapirali nedolžne ljudi. Nekdo je pripovedoval, kako je prišla komunistična policija v noči od 15. na 16. septembra v Grahovo pri Cerklju.

»Malo po 11. uri zvečer je pridrvel avto in se ustavil pred Sokolskim domom. Na avtu sta ležala dva zvezana moža iz starotrske občine. Nato se je podala skupina policijev pred hišo Kranjca Alojza. Poveljnica je bila proslula komisarka Mula Ivana iz Pudohe, ki je dala prejšnjo noč ubiti lastnega očeta, potem Matija Knap iz Zirovnice (obč. Cerklja), dalje znani ubijalec Jerman z Dol. Jezera pri Cerklju, Prevec Franc iz Lože in Repež Anton iz Lože, Strle Viktor iz Markove (obč. Stari trg), Kraševac Bogo (sin Kraševca Feliksa, uradnika pri tiskarji Kovac v Starem trgu) in neki novomobilizirane iz Ribnice, ki pa ga je počelje policije tako presunilo, da ni mogel vzdržati na straži po hišah, ampak je pobežnil ven.

Matija Knap je stopil pod okno in poklical Jožeta Baraga, češ, naj gre v trgovino, ker nekaj nujno potrebujejo. Trgovca Baraga jim je verjel in je odprl vrata. Takoj pa je vstopila Mula Ivana in mu nastavila revolver na čelo rekoč:

»Takoj z nami!«

Rabiljem se je tako mudilo, da niso pustili, niti da bi se oblekel. Ko so pritekli še domači doji, so jih s silo vlekli proč. Niti otrok niti žena se mu nista smela približati, ker so bili revolverji pripravljeni na strel. Baraga je zalhtel:

»Ljuba žena, ubit me peljejo, nikdar več te ne bom več videl!«

Tedaj mu je Mula Ivana nastavila revolver na njegova prsa rekoč:

»Mi nedolžnih ljudi ne streljamo!«

Ko se je Baraga za silo pripravil na pot, so ga odvlekli pred Sokolski dom, tam so mu zvezali roke in ga vrgli v avto. Nato so odšli še po Sego Franceta, brata letošnjega novomobilnika Vincenca. France je bil poročen komaj dva meseca, ko so ga iztrgli iz njegove družine. Niti posloviti se ni smel od svoje mlade žene, od očeta in matere.

Kot tretjega so pripeljali Drobniča France, starega 65 let. Vseh pet jetnikov so odpeljali na Bloke v vojašnice. Ko se jih je nabralo 14, so jih 18. septembra odpeljali v Kočevje. Zalostna je bila njihova usoda.

Trgovca Jožeta Baraga so ustrelili 15. okt. okrog 10. ure zvečer v Jelenovem Zlebu pri Ribnici. Pokojnik je bil zelo marljiv trgovec in gostilničar, skrben oče in ugleden krščanski mož. Ko so lansko leto badogiljevi pobijali in zapirali naše ljudi, jih je osebnostno rešil, in sicer prav tiste, ki so ga pogonili v smrt. To so bili najbližji sosede. Edini njegov greh je bil ta, da je bil dober in ugleden trgovec, in kot tak je bil trn v peti terencem. Bil je prvi poveljnik VS v Grahovem. Slava njegovemu spominu!

Sega Franc je bil mučenški ubit 22. oktobra okrog polnoči v Jelenovem Zlebu pri Ribnici. Edini greh je bil ta, da je bil iz ugledne hiše. Bil je sicer član VS, toda člani so bili še mnogi drugi. France jim je bil najbolj nevaren, zato so ga terenci poginili v smrt. In sicer njegov »najboljši prijatelj« Francetova noseča žena je že v dveh mesecih zgubila moža, mesec pred poroko pa ji je umrl oče, 30. septembra je bila med bombardiranjem ubita mati in svakinja, a povrh vsega jim je pogorela še rojstna hiša.

Zalostna je bila usoda Drobniča France. Čeprav je imel eno hčerko pri partizanih, so ga vendarle odpeljali v ječo, a so ga potem izpustili. Ko pa se je vračal domov sta ga srečala pol ure pred vasio med Obloščami in Bloško polico domača krvoloka Telič Matija iz Zirovnice in Prevec Franc iz Lože in sta ga odpeljala v bližnji gozd ter tam ubila 9. oktobra. Kdo naj razume partizansko pravico?

Od lanskega maja, pa do letošnjega 22. oktobra je dalo Grahovo vsega 39 žrtv. Kdo je terjal njihova življenja? Ljudje, prepojeni z osebnim sovraštvom, s pohlepom po tujem premoženju in polni satanske zlobe. Božja kazen naj pride nanje!

Prvo srečanje z „Ljubljansko brigado“ in njenimi junaštvimi

Počasi se je iz teme začel porajati nov dan. Tam za Mokrem se je začelo svitati. Godzovi v dolinah so se ležali zaviti v tenko kopreno meglo, ki se je počasi začela umikati soncu.

Krasen in življenja poln jesenski dan nas je zalotil čisto na Kureškem, stari romarski božji poti. Ko se spominjam nazaj, kako so sem prihajale množice ljudstva, da izprosijo mir od Kraljice miru, me objame občutek, kot da se nahajam v čisto tujem kraju. Prej prijazna cerkva, je zdaj popolnoma oskrunjena in izpropana. Se pač vidi, da je tudi nanjo posijalo sonce rdečega raja. Morda jo je oplazil samo drobčan žarek, toda dovolj, da se človek zgrozi.

Ko hodim po cerkvi, takoj vidim, kakšne goste je imela pod svojo streho. Če človek stopi v hlev, takoj ve, da ima opraviti s prašiči!

Pogledam na oltar. Tam vidim svetnico. V rokah ima iz lesa narejeno znamenje srpa in kladiva! Med popolnomeni svetniki in drugo ropotijo na oltarju leži Jezusček. Na glavi ima iz papirja narejeno partizansko čepico s peterokrako zvezdo na čelu!

Pogledam okrog. Cerkev je nastlana z umazanim in odpadki, ko da bi človek pogledal v eno izmed ljubljanskih gramoznih jam, v katero odlagajo smeti. Med klopmi so bila skupna ležišča za tovaršice in tovaršice. V dveh narobe postavljenih spovednicah si je uredil skromno stanovanje, seveda brez kopalnice in sprejemnice, nadebudni ljubljanski inženir. Imeti pa je moral najmanj stopnjo politkomisarija. Po stenah so se ovekevečeli slavni tolovaji in tovaršice. Ker jih bo narod izbrisal s površja zemlje, so morali vsaj tu pustiti svoje sledove! Ker je bilo v cerkvi pre-malo prostora, so tudi po zunanjih stenah cerkve pustili nekaj svoje dlake.

Gledam pokvečene srpe in kladiva in si mislim svoje.

Rad bi videl, da bi tukaj stal in to razdejanje hiše božje videl kateri izmed tistih v Ljubljani, ki jih gorečnost za božjo hišo razjeda... takrat, kadar je božja hiša lepa, neoskrunjena in polna vernih ovčic, katerim govore o ljubezni, o odpuščanju in kar je še danes pomembnih fraz za tisto, česar ne marajo imenovati s pravim imenom. Rad bi sliko to razde-jane hiše božje in božjega kraljestva, ki to silo trpi, videl v kaki »Naši zvezdi«.

Kaj pravijo drugi

»Jutro« z dne 14. novembra je pod naslovom »Dovolj!« priobčilo naslednje misli: »Slovenska zemlja je polna grobov. Iz skrivnostnega podzemlja kraških jam in iz pod korenin naših gozdov vpiljejo trohneča telesa slovenskih Ablov. Strahoten je njih kriki! Zaseduje nas kot prokletstvo Kajno-vo. Kdor ima še živo vest, ne more imeti več gluhih ušes. Kdor ljubi svoj narod, ni-ma več nobenega opravila, da ne bi bil za-vezel odločnega stališča proti povzročiteljem.

Ce je v nas še trohica slovenske zavesti, moramo dvigniti najslabši protest proti zločinskemu, brezglavemu pokončevanju slo-venskih življenj in premoženja. Naš protest velja kot prokletstvo vsem neposrednim in posrednim povzročiteljem.

Ce je bilo mogoče odpuščati začetno za-slepljenost, ni več mogoče molčati danes, ko je komunistična tolpa zločinskih izbranc-ov našega naroda dovolj jasno pokazala svoje namene. Ni več mogoče molčati, ker se je tudi preko zaplankane Ljubljane raz-lili strahoten val spoznanja, da boljševski zločinci žrtve ne izbirajo ne po stanovih, ne po politični pripadnosti. Ob tolikih in takšnih žrtvah ni več mogoče skrivati sa-tanske zamišljenega pokolja ne za domi-slilico osvobodilnega boja ne za zlagano bo-bo slovanstva! Kdor ima oči, je moral iz-pregledati. Kdor ni sam zločinski sodelavec, mora zakričati. Ob spoznanju dejstev pe-klenske igre pomenj molk isto kot umor!

Ki že dve leti tako uporno molči o oskr-njenih cerkvah in o naših mučenih. Rad bi slišal popis te bogokletne grozote iz za-metnih, očarajočih, odpuščajočih ust patra Romana...

Kaj bi vse rad te trenutke, ko gledam, kaj je iz tega doma Gospodovega naredila komunistična »Ljubljanska brigada«. Marsi-kdo, ki je pri tem pomagal, se je šolal tam, kjer bi se bil moral naučiti česa drugega!

Da je to bila »Ljubljanska brigada«, so me poučili dogodki, ki jih bom povedal v naslednjem.

Kar vrglo me je nazaj, ko da bi po-gledal v kasarno budoljevih vojščakov. Pri vohu je visela mašna knjiga iz cerkve. Potrgani listi so me poučili, v kakšne na-mene je zadnje čase služila... Na steni je narisano veliko znamenje OF. Enkrat tam, kamor spada!

Počasi odidem v zvonik. Sedem na za-boj municije poleg težke strojnice. Z dalj-nogledom začnem opazovati Mokerc ter bližnje in daljne hribe.

Danes smo 13. septembra. Z majhno po-sadko držimo Kurešček in z njega obvla-damo bližnje in daljne okolice. Malo nas je, toda nič zato. Zavedamo se, za kaj se borimo, in tudi, da zaležemo vsak vsaj za tri legendarne komuniste. Naravnam dalj-nogled tudi na vas Golo. Skočim pokonci. »Uzbuna!« zavpijem. Zaradi prevelike da-rljave ne razločim, kdo so, ali komunisti ali naši. Komandant prilzeve ves zasopel v zvonik. Sede na težko strojnico in začne opazovati Golo. Nekaj časa gleda, potem pravi:

»Kdo se javi na ogledniško patrolo!«

Pred njega stopimo zopet stari »gradec«, kakor nam pravi komandant. Spremni pa pokroči Naredimo našt. Komandant nam razloži smer pohoda. Za vsako morebitnost si določimo tudi smer umika.

Pograbim municijo, bombe, puško, mi-traljez »zbrojovko« in odrinem. Po hudi strmini stopamo v strelski vrsti naglo sko-zi zaraščene gozdove proti vasi Golo.

Tu nekje, približno 600 metrov v tej smeri, mora biti vas,« pokaže z brzostrelko vodja patrolo.

Trdneje stisnem »zbrojovko« in začnem oprezno prodirati dalje. Kmalu pridemo na rob gozda. Smo malo nad vasjo.

Oprezno se priplazimo po kotanjasti gmajni in med grmovjem v neposredno bližino vasi. Zavzamemo položaj, ki ni niti sto metrov oddaljen. Ves sem razgret, kajti pot me je pošteno zdelala. Dobil sem kras-no postojanko za svojo zbrojovko. »Sonja« smo ji rekli. Na kopitu je imela vrezano to ime. Malo sem razburjen.

Pred očmi se mi pokaže slika, katere ne bom nikoli pozabil. Vas je dobesedno natlačena z ljudmi. Pod kozolecem pred na-mi je vse polno elegantnih gospodov in go-spodičen, vmes pa mlade frkle v hlačah in smrkavi fantiči, ki se jim še pozna promenada. Hodijo sem ter tja. Polnoja nar-hrtnike, zračilo odeje in zdi se, da se nekam pripravljajo.

Res krasen in vzpodbuden je pogled na skupino deklet, ki tičijo v hlačah badolje-vih oficirjev. Nekaterim so malo prevelike, pa nič zato. Pogumno hlačajo okrog ter vpiljejo druga čez drugo.

Nekateri fantiči nosijo na glavah tudi baretko, ki so jih imele vaške straže. To nas moti. Ne vemo, ali so komunisti ali ne. Zato pošljemo prijatelja Zdravka, da se priplazi bliže in natančno ugotovi, kako in kaj.

Počasi se plazi proti bližnjemu kozolecu. Živi so nam napeti do skrajnosti. Ali se mu bo posrečilo neopaženo priti do njih? Mi ga medtem krijemo z orožjem.

Ne odlašajte z naročilom

»Slovenčeve knjižnice«

Naročnike za III. letnik bomo spre-jemali le še do meseca decembra t. l. V »Slovenčevi knjižnici« bo zastopana književnost 15 narodov.

Nenadoma vstane, da puško na ramo in se brezskrbno napoti do bližnje skupine. Začno se pogovarjati. Ne slišim nič kaj, govorijo. Vse skupaj se mi zdi zelo sum-ljivo. Prst mi leži na petelnu »Sonje«. Nenadno odjeknejo trije strelci hitro drug za drugim. Torej so le komunisti! Ubogi prijatelj, gotovo so ga ubili.

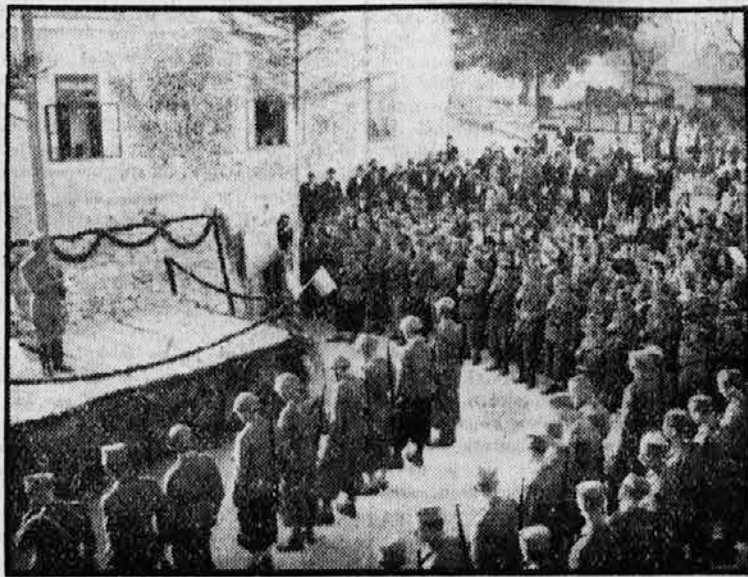
Naslednji dogodki se razvijajo s film-sko brzino. Skupine pred nami se skušajo urejati, tedaj ko jih je še polovica zunaj, brez vsakega kritja. Besno sipa moja »So-nja« smrt v zmedeno četo.

»Sonja« sijajno dela. V koruzni njivi nastane kmalu gneča. Streljam po koruzi, v kateri se skrivajo komunisti, da listje kar leti po zraku. Mehanično menjam pas z naboji in zopet zasikajo krogle skozi zrak.

Malo preneham. Izbiram si nov cilj. Na levem krilu slišim brzostrelno puško. Aha, tudi vodja naše patrolo je v akciji. Kakor bi sipal grah, tako se oglašja. Brrrr, brrrr, cell snopi kroglj živžgajo v vas.

Hud ogenj držimo. Kmalu je zmeda po-polna. Komunisti in tovaršice jo tuleč uberejo drug čez drugega med hišami v drugi del vasi, ki je onstran hriba. Tu pa tam kakšen omahne in pade.

V tem se oglasi iz gozda strojnica. Počasni in preudarni toleč. Takoj jo spo-znam. To je »Šoš«, stari francoski puško-mitraljez, ki spada prej med stare železo, kakor v moderno vojsko. Čez sedem let ves prav pride, si mislijo komunisti, ko uporabljajo krepelo, ki je bolj nevarno strelcu kakor sovražniku.

Slovesnost ob razvitju domobranske zastave v Rovtjah

ali štiri požez čez ramo. Rdeča kravata se kričeče odziba od zelene srajce in podčrtava mrzlo sivino oči. Kot dva noža gredo te oči po ljudeh. Nič ženskega ni za njimi. Tu je led, tu je mraz, smrt. Zobozdravnik, ki je nedavno prišel iz Ljubljane v te kraje, jo prisrčno pozdravi v imenu terenskih sode-lavcev. Kdo ve, odkod se poznata! Politikomisarka se mu nasmeje, pa se ji prav ne posreči. Vse črne, guile, škurbaste zobe ima. Tako je pri vseh tovaršicah, starih in mla-dih, lepih in grdih.

Drugo jutro hodi komisarka Ivanka raz-kačeno po vasi in nekaj revska svojemu spremljevalcu. Večina belogardističnih avni-je je podala, samo nekaj prekleth izdajal-cev je ostalo v utrjeni »kasarni«. Ne vedo niti točnega števila. In ti izdajalski belogardisti si upajo upirati njihovi ogromni premoci in njihovi svobodi, ki je prišla čez noč.

Vse noč so na lepe besede in na ogor-čene izpade iz strojne in topov odgovarjali a strelji. Upali so si ubiti rdečega oficirja Petra in nekaj navadnih tovaršev. Drznili so si celo izkoristiti trenutek presledka in uiti mimo straže v megleno jutro. Samo ne-kaj mrtvih in nekaj ranjenih, ki niso mo-gli pobežati, je ostalo pod ruševinami. Rde-či so še žive privlekli do topa in jih izpraševali kaj in kako, da se niso podali, ko jim je vendar zajamčeno življenje. Fantje molče.

Ker pa jih je itak treba kaznovati, ko so se vse noč branili, jim kroglja iz puške pomaga, da bodo molčali za vedno.

Po tem junaškem početju razglasijo, da so ti revčki, ki tu leže mrtvi, padli kot žrtve trmasti belogardističnih avni, ki jim niso pustile, da bi se bili podali, temveč so jih na begu ustrelili.

Svoje ubitih molče odpeljejo trupla. Saj vedo, kako je in kaj je resnica. Srd nad lažmi, ki grdišo spomin pokojnih bratov, ne pusti solza teči.

Politkomisarka divja. Njenega očeta ni. Belogardisti iz kasarne so ji usli pred no-som, ti, ki so mrtvi, pa niso hoteli ničesar povedati. Se ponoči je bila prepričana, da je oče med tistimi, ki se branijo, in da ga bo dobila v pest.

Proti jutru se je nepotrepljivo vsedla k tovaršu, ki je stražar ob ženi oviri. Ne-milostno je govorila o neznanih tovarših, ki še vedno ne morejo do živega pošelci belogardistov v kasarno.

Potem je stražarju zaupala, da je njen stari gotovo med onimi, ki se branijo, in da bo takoj, ko ga zagleda, sklicala posebno vojno sodišče, ki mu bo sama predsedovala. Nato bo starega slovesno obsodila na smrt in ga nazadnje sama zaklala.

Tovariši podvomi, če bo zadosti močnega duha za tako dejanje. Uslužno se ji ponudi, da bo starega rajši zaklal on, ona ga bo pa držala. Naj pogleda, kakšen sijalen nož ima! No, velja, samo medveda je treba iz-veliči proji iz brloga...

Nad parom teh »norih« ljudi v senu na kozolecu pridružuje dihi fant od vaške straže iz sosedne vasi. Poslali so ga bilj sem kot ala. Namesto da bi bil nesel k svojim veselo novico, da se tudi tu še drže, ga je prehli-tela skrb tukajšnje gospode in nezanesljivih zaupnikov, ki so ves čas ljubimkali z rdeči-mi voditelji in zdaj pripravljali vdačo. Gnusno kašo so akuhali gospodje, ki so ver-jeli rdeči častni besedi o zajamčenem živ-

»Kar streljač,« si mislim, »saj itak ne boš nič zadel.«

Po gmajni priteče ves upehan in do smrti utrjen prijatelj Zdravko. Srečno je odnesel glavo iz tega ognja. Vsi veseli ga objemamo.

»Bili so komunisti,« reče ves zasopel. »Hoteli so me razorožiti, a v zadnjem hipu sem dva ustrelil. V tem pa ste vi začeli ogenj nanje. Izkoristil sem zmeš-njavo, ki je nastala, in pobežnil.«

V pogovoru sem presenetli močan na-sprotnikov ogenj. Torej so le dognali, da smo tu. Vodja patrolo zapove umik.

Začnemo se počasi umikati. Tu pa tam streljamo na zasledovalce. Pritečemo do gozda, rešeni smo. Komunisti si ne upajo za nami v gozd. Gotovo se boje, da jim pripravimo v kakšni zasedi lep sprejem. S hitrim korakom krenemo skozi gozdo-ve čez grape in bregove nazaj na Kure-šček.

»Pa smo jim spet eno zagodili,« mi pravi Zdravko in pomežikne.

»Upam, da jim drugi pripravimo še lepši teater,« mu odvrnem. Zasmjeva se ter se vlečeva pred cerkvijo.

Pozneje sem zvedel, da je bila na Go-lem zbrana vsa sloviša »Ljubljanska bri-gada«, ki je takrat šela okoli 2000 ljudi...

Nas je bilo samo šest, ko smo jih na-padli, pa nas niso nič dosti motili. Briga-da je imela precej mrtvih in ranjenih. Takrat je bil ranjen tudi neki ljubljanski operni pevec. Najbrž je v rdeči bolnišnici pel še lepše arije, kakor včasih v Operi.

Sonce zabaja. Napeti živci popuščajo. Jesenski veter vleče skozi vrhove smrek. Skrivnostne sence se plazijo po hribih in zavijajo vso naravo v temen plašč.

Stojim na straži in premišlujem, kaj nam bo prinesel naslednji dan. Življenje, smrt? Kdo ve?

Cene.

Zgodba o rdeči komisarki Ivanki

kako je sodila in ubila lastnega očeta

»Tam se nič ne smili oče svojemu sinu...«

(Narodna pesem.)

Ivanka je stara osemnajst let, je trma-sta, zaprtega značaja in ima sive oči. Tako pravijo pri nas, da go ljufivše. Oboje, oči in značaj, je podedovala. Njen stric je ko-lovodja rdečih tolp po Loški dolini.

Njen oče ni takih nazorov. Zato ima vo-like križe s sinom svoje prve žene iz nje-nega prvega zakona. Ta je Ivankin polbrat, Franci mu je ime. Je jotičen in šibak, von-dar kljub temu prireja najprej naskrivaj mitinge na terenu in prevaža s kolešom tež-ke nahrbtnike za »tovarišice« in »tovarišice«, ki se udejstvujejo v »akcijah«. Poleg tega vneto spreobrača svojo polsestro, ki njegove nauke požira. A dekle je previdno, svoje navdušenje hrani zase. Na samem si pri-pravi lepe amušarske hlače, saj je šivilja.

Neke nedelje v juniju starši čakajo, kdaj bo Ivanka prišla domov, saj se večeri, in popoldanska pobožnost pri fari, kamor je rekla, da bo šla, je minila. Ivanki ni.

Bog ve, kaj se je posvetilo očetu, ali pa je bil kdo od terencev toliko hudoben, da mu je povedal. Ivanka je šla v gozd.

Mati joče, oče besni, stare žene vzdi-hujejo: »Pa tako dekle, tako dekle...«

Dobri sosedje in Franci pa veselo pre-povajo o junakinji, ki bo osvobodila slo-venski narod...

Zivljenje teče naprej. Konec julija je slavn Robottijeva ofenziva. Solze in kri in goreče vasi.

V Ivankini vasi živita še dva moža, oče in sin, ki so ravno tako pištata kakor oče mlade komisarka. Rimska pravica z zave-zanimi očmi že tako rada zgrabi nedolžnega

in pustil krivoga, zato vže poleg drugih vse tri moške mnakega imena iz iste vasi in slepo izbira med njimi. Dvakrat pokliče Ivankinega očeta. Toda on se ne oglasi, pač pa stopita naprej dva, oče in sin. Oba se zgrudita pod krogljo iz strojnice. Udarec a puškinim kopitom po glavi ju usmrti do konca. Možgani iz razbitih glav se pomešajo z belim kruhom, ki je padel iz žepa, in brizgnje po zeleni travi.

Ivankin oče, ki mu je bila namenjena smrt zaradi hčerkinega »osvobodilnega« udejstvovanja, je usel smrti. Njegov stari sosed je padel zanj z lastnim sinom vred.

Solze so se posušile, kri je izlila dež, požgane hiše se počasi rušijo. Med njimi kdaj pa kdaj zavriš novica o komunistih. Pravijo, da je Ivanka ubila in da njeno truplo razpada nekje v gozdu ob poti v Leskovo dolino... Drugi trdijo, da je šla živa in še kako živa. Da je v gozdu dobila otroka, ali pa ga bo kmalu.

No, to ni tako pomembno. Važneje je, da se je medtem ustanovila vaška straža in se je utaborila v Ivankini rojstni vasi. Njen oče je med prvimi člani, iz srda nad sprjeno hčerjo in nad pastorkom, ki je tudi zbežal v gozd.

Vse dolge zimo, vse pomlad tja v po-letje rdeče tolpe vzemirajo nezavarovane vasi in ropajo. Nekoč se ob taki priliki pri-kaže tudi Ivanka. Pred trepetajočo družino, ki jo spozna, se divje zaklinja, da bo ubila očeta, če ga dobi.

»Mu bom že pokazala. Preklet tak oče, ki lastno hčer preganja s puško v roki in ji streže po življenju!«

Iz govorjenja »tovarišev«, ki med rop-njem pridigajo o žrtvah in bojih, ljudje zvedo, da je Ivanka neznanos junaškega in

drznega duha. Postala je politična komisarka in poveljnica dvajsetice borcev in bork. Njena beseda je v krajevnem rdečem po-veljstvu vse. Ljudi pretresa groza...

Devetega septembra jutraj se junaška cesarska posadka z mrzlično naglico odpravi čez mejo. Vaško stražo pusti na cedilu in ji za slovo pokvari topove. Čez nekaj dni se fantje podajo komunistom, ker so sami, brez povelja, brez navodila, odrezani od sveta in potlačeni sprčo sovražnikove premoči. Rde-či divjaki imajo tanke, avtomobile, topove, gramofone, vse je dediščina po hrabrih ce-sarskih oboževalcih. Od teh so nekateri ostali v komunistični vojski in zdaj posluš-no vozijo avtomobile in streljajo s topovi. S pasjo vnemo pošiljajo granate na vojaš-ko stražo, kjer se neznanos pešička junaš-kov kljub ogorčenim napadom ne vda in se žilavo brani.

Med njimi je Ivankin oče. Zobe stiska, moči ga zapuščajo. Kmalu bo top opravi-l svoje delo in potem! Raje ne misli!... Za- vleče se v rov pod kasarno, v zadnji kotiček. Drugi se ne ugnejejo za to meniti. Tam mož joka, drhti, moli, obupuje...

Med prvimi osvoboditelji, ki so se do tistega dne proti večeru pokazali v vasi, je politikomisarka Ivanka. Vasčani jo boječe ogledujejo. Bradat »tovariš« s črnimi na-čelniki jo je pripeljal na motornem kolesu. Kdor je ne pozna, bi jo ugnelil imeti za fanta. Na kratko je ostržena, ekoraj po-fantovsko. Usnjeno titinsko čepico z veliko rdečo zvezdo ima bojevitno pomaknjeno na uho.

Najbrž je slekla kakega junaškega ce-sarskega častnika, ker ima sivo zelene hla-če in jopič, imenitno škornje in nešteto jer-menov, enega okoli pasu z revolverjem, tri

ljenju in osebnih svobodi, gospodje, ki jih ona vse dobro pozna. Pojosti pa so morali to kašo moše in fantje, ki si sami brez po-veljstva ne znajo pomagati.

To premišlja fant na senu. On se ne mara vdati. Vse noč pričakuje, kaj bo pri-nesla naslednja ura, in pazljivo prisluškuje, kdaj bo zaregljala strojnica, ki jo prožijo branilci v kasarni. Po tem streljanju je uganil, da se vendar niso vsi pustili presle-piti in se raje branilo do smrti, ko da bi se vdali. Žal mu je, da ni pri njih. Bi padli vsaj skupaj.

Vso noč gleda fant, kako koraka spo-da po cesti straža in pazi, da ne bi nihče zbežal skozi žico. Misli, da bi ga onega tam spodaj ubil, toda s strelom bi opozoril nase druge tolovaje; potem bi ga takoj do-bili in zbegom!

Zdaj je prišel pogovor med komisarko Ivanko in tovaršem stražarjem, ki sedita pod kozolecem. Prav na kozolec je bilo vi-deti, kako se je zalesketal nož, ki ga je ko-munist potem odložil na tla zraven sebe. Fanta obide nenadna rešina misel. Iva-ka se s kletvijo poslovi. Zdaj je prišel pravi trenutek.

Tiho, neznanos tiho, previdno in počasi leze neopažena senca s kozolca na tla in dramajočemu stražarju za hrbet. Ko je tam, je treba le še naglo zgrabiti nož in suniti... Vse to ne povzroči nobenega šuma. Senca se splazi skozi žico v svobodo, v rešitev, v življenje.

Politkomisarka divja. Starega ni nikjer. Preiskati bo treba vso vas. Najprej prav pazljivo prebrskati razbitine vojašnice, od koder so se »oni« branili.

»Da le ne bi bil še mrtve,« pravi enemu od tovaršev. To bi bilo razočaranje.

Pod ruševinami se odkrije rov in tam v kotu nekakšen kup čunč... iz teh gledajo oči... Tri strašne hipe dolgo se merita po-gleda dveh parov enako sivih oči, pogleda očeta in čere.

Potem plane hči — komisarka na kup

G. Pevsner:

Dvojno življenje Evna Azeva

19

Savinkov se zaupal vodstvu priprav za umor v Moskvi. Njegovo skupino so sestavljali štiri ljudje. Schwartz je vodil z rotnike v Petrogradu, Borščanski pa one v Kijevu. Vsako izmed njih je imel pooblastilo, da si lahko dobi novih pomočnikov, ni pa smel prekoračiti števila, ki ga je za vsako skupino določil Azev.

Vsi so imeli ponarejene potne liste in dovolilnice za gibanje, nekateri so nosili s seboj tudi razstrelivo. Sredi novembra so vse odpravili po različnih poteh v Rusijo.

Azev pa je ostal v Parizu. Zdal ko je uredil svoje zadeve a stranko in z »bojnim odsekom«, ni smel več zamarjati razmerja a policojo in z Ratajevom. Med bivanjem v Ženevi ga je skozl obveščal o pogajanjih, ki so jih imeli stranki revolucionarji z drugimi ruskimi strankami. Potem mu je pošiljal zlagana ali izmišljena poročila, da bi pozornost policoje odvračal od dela svojih tovarišev.

V Parizu je Ratajevu pripovedoval prav o teh rečeh. Toda v nekem naslednjem pogovoru ga je obvestil, da je od Savinkova in Černova slišal, da se pripravljata atentat na carja.

Ko ga je Ratajev povabil, naj pove kaka imena, je omenil Stefana Sletova, blvsiga člana glavnega odbora in svojega nasprotnika. Povedal je tudi, da je v priprave zapletena neka Marija Seljukova.

Povedal je tudi, da je potovanje Sletova v Rusijo v zvezi s tem načrtom, potem je Ratajevu izdal še imena raznih drugih ljudi, ki so vsi bili njegovi nasprotniki med revolucionarji. Izdal je tudi tako mirno, kakor je drugje koval načrte za umor carskih dostojanstvenikov ter vanje zapletal prav te ljudi.

Ratajev je bil zvedel tudi izmišljena imena Savinkova (Pavel Ivanovič ter Benjamini) ter Schwartzja (Leopold). Omenil je to Azevu, a ta mu je dejal, da teh imen ni bil še nikdar slišal...

Umor velikega kneza Sergija

Protj koncu meseca oktobra 1904 je Savinkov bil v Moskvi. Z njim so bili tudi njegovi tovariši: Dora Brillantova, Kaljaev in Boris Mejsenkeno, ki so mu dejali tudi Opanass.

Savinkov je imel potni list na ime James Haller, Schwartz pa na ime Mac Cullough.

Savinkov ni hotel priti v stik z moskovskim krajevnim odborom stranke, ki bi mu bil vsaj lahko dal obvestila in najosnovnejše podatke, že že ne drugega. Sklenil je, da bo ravnal docela neodvisno in da se bo pri načrtih za nov umor ravnal po načinu, ki so ga bili uporabljali pri atentatu na Plehvea.

Kaljaev in Opanass sta si kupila konja in šli ter sta si pri poljskem ravnateljstvu preskrbela dovoljenje, da se lahko havita a kočjaženjem.

Takoj so revolucionarji začeli z nadzorstvenim delom, pri katerem sta omenjena dva terorista svojo vlogo igrala tako popolno, kakor da ne bi bila nikoli v življenju počela drugega, kakor prevajala ljudi po moskovskih ulicah ter čakala na raznih postajališčih in javnih prostorih.

»Angela Haller in je kaj pogosto potreboval in je tako bil vedno sproten o tem, kako nadzorstvo nad gibanjem velikega kneza napreduje.

S Kaljaevom se je pogosto dobil v raznih čudastih shajališčih. Tam je prišlo med njima do čudnih pogovorov, kakor je na primer naslednji, ki o njem poroča Savinkov v svojih spominih:

Kaljaev i nekoga dne prijatelju dejal: »Ves, jaz pogosto prebram evangelij. Zdi se mi, da sta v življenju dve poti, po katerih človek lahko hodi. Ena pelje do spoznanja, da je vse dovoljeno. Vse, razumete? Če hodiš po tej, postaneš Smerdjakov iz Dostojevskega »Bratov Karamazovih. Kajti če Boga ni in je Kristus samo človek, potem tudi ni ljubezni, ni ničesar...

Druga pot je pot Kristusova... Poslušaj: če ljubiš, če ljubiš zelo, lahko tudi ubijaš... Ali res lahko tudi ubijaš? Savinkov je odgovoril:

»Ubijaš lahko vedno!«
»Ne, ne vedno. Ne! Umor je velik greh... Toda spomni se, da je ni več ljubezni, kakor je tistega človeka, ki žrtvuje lastno dušo za druge. Ne življenja, temveč dušo... Zaradi ljubezni je treba iti tudi na križev pot. Samo zaradi ljubezni...

Jaz živim. Za kaj Morda za svojo zadnjo uro? In molim: Gospod, daj mi smrt v imenu ljubezni! Človek za umor ne moliti Savinkov je dejal:

»Torej ne ubijaš! Umakni se iz terorizma!«
A onl je nadaljeval:

»Kako moreš to reči? Kako si upaš to reči? Pripravim se, da bom ubil in moja duša je vznemirjena. Če je križ težak, ga je treba sprejeti. Če je greh velik, ga je treba vzeti nase. Gospod bo usmiljen in bo odpustil...

Ker si je Savinkov zdaj prizadeval, da bi ga pripravil do tega, da bi svoje misli jasneje povedal, je nadaljeval:

»Ali veš, kaj mislim? Da smo mi ubogi v duhu. Od česa živimo? Od golega sovraštva. Ne znamo ljubiti. Ubijamo in morimo sami sebe. Res je, da lahko daš življenje za svobodo. Pa kaj pravim, za svobodo? Lahko ga daš za eno samo solzo.

Molim, da ne bi bilo sužnje, da ne bi bilo astraždanja. A to ni vse. Vemo, da živi svet v krivici. Kje je svoboda?

Prelivamo kri za svobodo. A kdo zdaj veruje v svobodo?

Ti veruješ, da je socializem raj na zemlji. Toda kdo gori za ljubezen in za ljubezni? Ali si je morda kdaj izmed nas upal reči: ni dovolj, da so ljudje svobodni, da njih ne umira od lakote, da matere ne preliče solza? Potrebno je tudi, da se ljudje ljubijo, da je Bog z njimi in v njih.

Končaj se z besedami!

»Da, pravim, da je treba ubijati zaradi tega, da ne bi ubijali drugi.«
Ali je to bila le literatura?

Res, da bi Dostojevskij kar lahko vključil ta dvogovor čisto tak, kakor je naveden tu, v katerega izmed svojih romanov. Toda Kaljaev, ki so mu tovariši rekli »pesnik«, je bil odkritosrčen.

Strahotna plat te zgodbe je namreč v tem, da so rusko nasilništvo zastopali na eni strani ljudje, kakor je Kaljaev, na drugi pa taki, kakor je Azev, in da se je Azev lahko posluževal onega ter njegovo

plemenito navdušenje izkoriščal za nekoriščno klanje — in za svoje zaslužke.

In tako je najbrž v vseh revolucijah, ki jih vodijo pokleniki.

Toda ta teoretična razglabljanja niso nič zadrževala revolucionarnega dela. Veliki knej Sergij, nova žrtve, ki si jo je izbral »bojni odsek«, je bil pod stalnim, neustudijim nadzorom.

Veliki knez je bil hladen, tog, samoderški človek in se ni strinjal z vlado glede ukrepov za pobljanje nasilništva. Vsaj tako trdi knežinja Marija Ruska v svojih spominih. Trdil je, da bi samo največja in najhujša strogost mogla narediti revolucionarni agitaciji konec.

V Petrogradu so včasih njegovo politiko odobraval, včasih pa nejasno govorili o popuščanju. Ta misel pa se je zdelo velikemu knezu skoraj nora in ga je pripravila do tega, da je odstopil ter ohranil samo poveljstvo nad vojaškimi silami.

Vsi Moskoveni so misli velikega kneza poznali in so zaradi tega vsi odgovornost za dogodke pripisovali njemu.

Savinkov je bil zaradi tega prepričan, da bi atentat na tega človeka, zlasti po zadnjih dogodkih v Petrogradu, ko je vojska streljala na množice demonstrantov, ki jo je vodil pred carsko palačo pop Gapon, pomenil velik uspeh za »bojni odsek« in za stranko.

Zaradi tega je sklenil, da bo delal naglo. 2. februarja 1905 zvečer bi v moskovski operi morala biti dobrodelna prireditelj pod pokroviteljstvom velike knežinje Elizabete Fedorovne, žene velikega kneza Sergija in caričine sestre. Veliki knez bi se te prireditve zadržal udeležiti.

Zaradi tega je Savinkov določil atentat na ta večer.

Savinkov je 24. januarja šel v Petrograd, da bi se dobil s tovariši. Tri dni zatem se je vrnil v Moskvo z Ivanovsko in z Rutenbergom. To je bil nov tovariš, ki je po dogodkih v Petrogradu sklenil, da bo stopil v stranko.

Ivanovska mu je svetovala, naj obišče pisatelja Leonida Andrejeva, ki ga bo seznanil z nekim plemcem, od katerega bo lahko dobil podatke o velikem knezu.

M. Ščipalec:

ŠESTILO

Prav za prav sem mislil napisati naslov: Profesor Kravica. Tako so ga namreč imenovali. Toda nekako grdo zveni, in splot igra v zgodbi šestilo vsaj tako važno vlogo kakor profesor Kravica. Ah, ta profesor Kravica...

Tako so se ga ball, da se ga nihče ni upal ustaviti na cesti. Niti takrat ne, ko je nekdo šel iz šole in je imel na sukni z bučko pritrjeno strelno tarčo.

Majhen je bil in drobnih prst, da se je človek kar čutil, odkod jemlje glas. Glavo pa je imel veliko in podobno starim glavam iz mavca — kakor so jih bile stene v risalnici polne — antičnim kipom. Človek si ga je le a težavo predstavljati brez pleše, ki si jo je skušal skrbno zakriti z nekaj šopi svetlih las. Včasih je nosil tudi brke, toda ne dolgo, tako da si ga je mogel glavo predstavljati z njimi ali pa brez njih in ni nikdar točno vedel, ali jih je, redno večer imel ali ne.

Nikdar ga ni bilo videti, da bi šel iz šole a tovariši iz profesorkega zbora. Takoj ko je po zadnji uri odzvonilo, je stopil pred oder, se prekrizal, kakor da blagoslavlja razred, in zamisljeno gledal skozi okno. Prvi je bil med profesorji, ki je zapustil šolsko poslopje. Korakal je z drobnimi hitrimi koraki med dijaki, ki so se mu umikali kakor drvečemu avtomobilu.

Ko je prišel do zadnjega drevesa pred poslopjem, na njem so bili pribiti oglasi za študentska stanovanja, je skrbno pogledal na levo in desno po cesti, čeprav ob tem času ni bilo niti kolesarja, kaj šele drugega vozila po cestah. Brž je prekoračil cesto, pozdravil staro gospo pri okencu trafike in se zgubil med uradniki in delavci, ki so ob tem času hodili iz tiskarne in banke v sosedni hiši.

Zjutraj je prihajal pozno v šolo in to vselej slabe volje. In če bi tudi do šole prišel dobre volje, tam ga je razkašilo, ko je zagledal pred vhodom cigaretno ogorko in ožgane vžigalice. Bil je prepričan, da jih dijaki samo zato mečejo tja, da bi se ujezili. Vse pot do profesorke zbornice si je tihomirno pod nos in če je imel brke — v brke. Kadar so ga takega videli, so šla brž poročila v razred, kjer bi ga naj imeli prvo uro, in fantje so prepisovali njegove, ki jih je sicer le malokdaj pregledal, da se je kar kresalo in zalivalo.

Nekoga takega dne so imeli pred »sektor« stražo. Brž ko je Kravica — moj Bog, ali so študentje nemarni, da dajejo profesorjem taka bedasta imena in nazadnje niti ne vedo, zakaj — stopil mimo vrat, je strazar stopil v razred. Pomenljivo je samo na pot zaprl oči, maha! neumno kakor profesor italijanske z roko gor in dol in dejal: Kravica!

Ti, ki so pričakovali napada, so brž skočili po zveke in pričeli pisati.

»Zopet kilave volje!« je dejal Vašek.

»Zenak je dejal pomenljivo »promenadni tiger« iz prve klopi in razumevalje napel ustne, češ saj vemo, kako je s tem.

»Real! Profesorji bi morali biti kakor umetniki in se ne bi smeli ženiti!« je menil sosed, razredni Kroz, sicer imenovan »Bodak Pavlek«, in si pilil nohte.

Kravica pa je medtem stopal sem in tja po zbornici. Se sedmice je jožno segel v žep. Proklet! Se cigarete je pozabil doma...

Prva ura v seksti. No! Zetev ni bila niti tako obilna. Na koncu ure jih je šest obselelo a temnimi obrabi in mu prisegalo večno maščevanje na tem svetu. Kravica je bil hrjav. Za vsak enačaj, za vsako število — moj Bog, čisto pozabil sem povedati, da je bil profesor matematike — si je treba pokvariti pljuča in glasilke.

Savinkov se je s plemcem sešel v »Ermitage«, razkošnem gostišču, potem pa je šel z njim tudi domov. Toda plemić se je polotil strah in ga je brž odlovil.

Dora Brillantova, ki so jo bili poslali v Nižnij Novgorod, se je vrnila z dinamitom. Dne 2. februarja zjutraj je pripravila dve bombi, eno za Kaljaeva, drugo za Kulikovskega.

Isti dan zvečer je Savinkov šel po Brillantovo na stanovanje. Od onod sta prišla skupaj in nosila bombe, zavita v popotno pregrinjalo. Stopila sta na sanj, ki jih je vozil Opanass-Mejsenkeno ter nesla eno bombo Kaljaevu, drugo Kulikovskemu.

Morlica sta se bila preoblekla v kmeta in sta bombe zavila v robec.

Dora Brillantova se je potem vrnila v svoj hotel, Mojslenko pa v kolnico.

Bil je meglen in mrzel večer.

Proti osmi uri se je voz velikega kneza prikazal na trgu, kjer je čakal Kaljaev.

Mlad človek je vzdignil roko, da bi bombo zagnal, toda sredi glava se je ustavil in roka se mu je povesila.

V vozu je poleg velikega kneza bila Elizabeta Fedorovna z vnukoma Marijo in Dimitrijem, otrokoma velikega kneza Pavla. Dimitrij je bil leta 1917. član zarote, ki je umorila Rasputina.

Savinkovu, ki je Kaljaeva čakal blizu Aleksandrovskega parka, je ta dejal:

»Mislim, da sem ravnal prav. Se ti ne zdi? Ali bi človek mogel ubijati otroke?«

Ko je veliki knez odhajal iz gledališča, se je stvar ponovila.

Nasilniki so zdaj sklenili, da bodo znova poskusili 4. februarja, ko pride veliki knez v svojo pisarno.

Morlica sta iz previdnosti takoj odpotovala iz Moskve ter se vrnila šele na določen dan.

Toda tedaj je Kulikovski dejal, da se ne čuti dovolj močnega, da bi sodeloval pri umoru — in ni ga bilo več na spregled.

Nekaj mesecev pozneje je naredil neke drugje atentat na lastno pest. Obsodil so ga na smrt, potem pa so mu kazen spremenili v dosmrtno ječo.

Druga ura v seksti — paralelki. No! Tu so imeli prvo uro ravnateljev obisk in preskajali zaradi kajenja po straniščih in niso imeli niti časa, da bi prepišali nalogo. Kakor bi to vedel, je Kravica stopil prednje in sinkil skozi zobe:

»Zveke!«
Vpitle in razgrajen! Pol razreda je prisegalo, da je to pot prvič letos pozabilo zveške doma. Nekaj drugih je baže imelo prejšnjega dne važne obiske, dva sta bila operirana v bolnišnici. Nekaj pa jih je kar k starim nalogam pripisalo nove datume, pa jim ni nič pomagalo. Vsi pa so si bili edini v tem, da je pregledovanje zvezkov v šestj — otročarija. Saj vendar niso prvotščki... Kravica se je vedno bolj vsemal, vpil in revež, zdelo se mu je, da se norčujejo iz njega, so ga samo tih gledali.

»Norec se hočeje delati iz mene, norec!« je brundal, ko je stopal iz razreda proti zbornici. »Pa se ne dam!«

Tretjo uro bi moral imeti prosto, pa ga je ravnatelj naprosil, naj gre v V.a. kor je moral Gofljac na nujno sejo Rdečega križa. Kravica se je nasmehnil, češ da gre zelo rado, pri tem pa je tih brundal. Gofljac hodi seveda okrog po šolah — hml saj vemo, kako je a teml Sedaj sedijo trije gospodje v Astoriji in »sejejo«. »Jaz si pa naj sedaj tu izpiham dušo!«

Potem je mirno stopil v V.a razred. — »Kaj bi morali imeti?« »Staro cerkveno slovanščino!« »Vzemite in berimote!«

Kar po vrstnem redu so prebirali. Kravica ni vedel, če berejo pravilno, saj je komaj sledil vrsticam. Kdo pa sploh se zna na avetu brati te črke, razen profesorjev slovenščine. Vaja nekaterih... Kje je vendar že vse to... Važno je kimal.

»Bedarija! In šolski načrti! Tu ti berejo, kakor da bi bilo za življenje važno! Bo pa kje na magistratu v službi, pa ne bo znal niti logaritmirati več! Taka življenjska šola... hah!«

Zopet je važno pokimal v rumen zvežek, in ko je slutil, da so prišli do odstavka, je dejal kakor stroj: naslednji!

Ko je stopal izza katedra, se mu je zdelo, da se mu vsi obrabi posmejujejo, češ saj vemo, koliko se poznaš te črke... Prišlo ga je, da bi stopil nazaj h katedru in začel vpiti nad njimi: »Da! Norec bi rada mladina brila iz nas! Vsaka njihova beseda, se misel, se norčuje iz nas.«

Cetrto uro je stopil v I. razred. Tih so zatrepotali, ko je treščil z vrati. Brž je napisal v razredno knjigo nekaj vrstic in pogledal po razredu.

Mali Božo, sin »okrajnega načelnika«, je boječe stal pred tablo.

»Nariši krog s premerom in dotikalnico!« je dejal Kravica, da niš vedel ali se smeje ali pa je besno slabe volje.

Mali se je ozri k steni.

»Sestila ni!« je dejal, kakor da je samo ob sebi umevno.

»Nj! Mora biti! Ali vam nisem dejal, da mora vedno biti na mestu!« je vpil Kravica.

»Dejati atek!« je kakor odoeten odgovoril preplašen malček.

»Tepec! In sedaj ga ni!« je bil profesor vedno bolj razdražen.

»Ni!« je onl mirno odkimal kakor v odmev.

»Ven! Se boste še norčevali iz meneti Ven!«

Božo sprva ni vedel, kaj naj naredi. Čutil se je pri vsej stvari popolnoma nedolžnega in boječe in obenem uprašujoče je gledal po razredu. Šele ko je repetent

Savinkov bi bil zdaj poskus odložil, toda Kaljaev je vztrajal pri zahtevi, da hoče delati sam.

Na določen dan se je okoli četrti na štiri z bombo v rokah postavil k Nikolajkim vratom, pred sveto podobo, v steklu katere se je videl ves trg.

Ko je iz gibanja ljudi na trgu dognal, da se bliza voz velikega kneza, mu je stekel naproti ter je iz razdalje kakih štirih korakov vrzel pokleniki stroj.

Zračni pritisk, ki ga je povzročil razlet, ga je vrzel daleč v stran. Ko se je obrnil in ko se je dim malo razelzel, je med podrtinami kotilje lahko videl truplo velikega kneza, ki je bilo strahotno pohabljen.

Kaljaeva so takoj prišli ter ga odpejajali na policijsko stražnico. Bil je ranjen na nosu. Do orožnikov se je vedel nesramno in se norčeval iz njih. Ko so ga zaprli v ječo, je trdo zaspal.

Pok bombe so slišali celo po najbolj oddaljenih predelih Moskve. Slišala ga je tudi Dora Brillantova, ki je čakala v neki slaščičarni, in Boris Savinkov, ki je bil na poti.

Komaj sta zvedela, da je bil veliki knez ubit, sta zavila proti Kremlju. Na poti sta srečala Opanassa, ki je novico potrjal. Vzel ju je na kani ter ju odpeljal čisto drugam, kakor pa so dril ljudje, ki jih je priklical pok.

Dora Brillantova je na sanah dobila sliviti živčen napad.

Prav ta trenutek je na trgu pred Kremljem obupana žena med podrtinami kotilje pobirala ostanke ubitega velikega kneza. Bila je velika vojvodinja Elizabeta Fedorovna, ki je takoj prišla tja.

Prinesli so nosila, neki vojak je pokril raztrgane ostanke, potem so jih odnesli v bližnjo cerkev sv. Mihaela, kjer je pri njih ostala vdova in molila.

Naslednji dan se je oblekla v črno, odšla v ječo Butirki, kjer je bil zaprt Kaljaev in prosila, če bi lahko jetnika videla.

Pri pogovoru med velikim knežinjo in med Kaljaevim ni bilo prič.

Morlice je potem pustil napisano poročilo, v katerem pravi, da sta se s to ženo

Rado iz zadnje klopi pokazal na vrata, je skoznje zginil na hodnik.

V razredu je zavladal moreč molk. Kravica je sedel za katedrom in razred je povsaj glavo.

»No!« je začel čez nekaj časa Kravica. »Kaj mislite, da se bomo zdaj celo uro gledali? Mali so vedeli, da ne, ampak kaj bi naj storili, pa tudi nihče ni vedel.

»Kdo je reditelj?« se je tedaj oglasilo rjevanje izza katedra.

Sigma in sosed Skusek sta se počasi dvignila v predzadnji klopi.

»Oba v razrednici!« je že odvijal profesor penkalo. »Tako! Sedaj pa glejta, da dobita odkod kakšno šestilo! To vam je prvi razred! Preden pridete do osme, da vas došči ne bo, za to bom že jaz poskrbel, boste komeplniti cepile!«

Mali so še vedno resno gledali in niso vedeli, kaj bi naj to zadnje pomenilo. Samo te so vedeli, da je nekaj hudega in da je bolje, da niso stisli vsaj pri Kravici ne. Sigma in Skusek sta zginila na hodnik.

»Bog ve, kje je naše šestilo? Zadnje uro je še viselo na žebliju...«

Počasi sta se odmaknila proti II. razredu. Nasproti vratom na oknu je sedel mali Božo in risal na steklo šahovska polja. Niti amenil se ni za onajva, ki sta potrkala na vrata in čakala. Nič! Se enkrat! Zopet niš in potem sta pogledala skozi ključavnico in odprla vrata. Razred je bil prazen.

Ahl! Petek je in drugodlej imajo četrto uro risanje. Kar vzeji gale! pravi Sigma tih, kakor da se boji, da bi ga slišali v sosedni razred. Skusek je skočil k tabli in smel šestilo, na katerem je bilo z velikimi potezami napisano: II.a. Potem sta brž stekla na hodnik in z Božom vred v razred.

Do konca ure je visela napetost v zraku. Zadnje uro je imel Kravica zopet geometrijo v II.a razredu. Slabe volje je stopil na oder in izvelke obrbi zvežek.

»Narišite mi pravi kot in ga razdelite na polovice!«

»Gospod profesor!« je dejal vprašani v zadregi, »sestila ni!«

»Kaj! Ali ste se zmenili, ali kaj? Vam bom jaz že pokazal!«

Vpisal je reditelja v razredno knjigo a obljubo, da pridejo vsi pred konferenco.

»Saj je pred eno uro viselo tukaj!« je zavaljal prvi.

»Se izgovarjati se boste! Ven! Jaz vas bom že naučil redale!«

Kmalu je poslal reditelja po šestilo. Fant je preplašeno stopal po hodniku. Kam bi le stopil! Dvignil se je na prste in se daleč sklonil preko okna. Z dvorišča je bilo slišati krepak glas telovadnega učitelja.

»Eden, dva, eden, dva, tepec dva!«

In ubogi tretješčki so delali sredi dvorišča proste vaje.

Ahl! Kar v tretjo bom stopil ponj!« je dejal fant in stekel da konca hodnika. Kmalu je bil nazaj a šestilom iz III.a.

Ta dan je Kravica nekam hitreje stopil iz veže in zdelo se mu je, da se mu tudi dijaki hitreje umikajo. Ves popoldan, kakor se je spomnil na šestilo, je rohnol. Pozno v noč je zaspal.

Naslednje jutro je lilo kakor iz skafa in Kravica je bil slabe volje. Pri svoji najboljši volji in pri svoji plači si ni mogel kupiti novih čevljev niti dežnika. Tako je prišel zgoraj in spodaj moker v šolo.

Kakor bi se mu nekam sila mudilo, je stopil prvo uro v III.a. Tako je bil zmučen, od prejšnjega dne, da je sklenil raje razlagati novo snov.

Zaprj je katalog in stopil k steni po šestilo.

Dajte na 8. strani spodaj.

gledala v nekakem mističnem zamaknjenju kakor človeka, ki sta ostala pri življenju eden po naključju, drugi pa po volji »bojnegu odseka«.

»Kajti.« nadaljuje Kaljaev. »Jaz in »odsek« sva se hotela izogniti nepotrebnemu prelivanju krvi.

Ko sem veliko knežinjo pogledal, sem v njenih očeh bral zahvalo ne sebi, temveč usodi. Zahvaljevala se je, da je ostala živa.

Kaljaev, žrtve svojega pesniškega zlega duha, se moti. Vedenje velike knežinje se je porajalo iz globokega verskega in mističnega čustvovanja. Vedenje te vdove je bilo neskončno čistejše in plemenitejše kakor vedenje človeka, h kateremu je prišla, da bi mu odpustila.

Neukrotljivi Libanon

Na politični pozornici imamo torej spet pred seboj nesrečni Libanon! Kaže, da stari svet prednje Azije sploh ne more priti do mira in da bi bilo kar čudno, ko bi preteklo leto, ne da bi izbruhnil politični spor na tem ozemlju, polnem vseh nasprotij, kjer so se zile v pisano zmes judovska, krščanska in arabska omika.

Arabei prekupejujejo s preprogami na trgu v Bešebl. — Preproge tko Arabkinje, ki kažejo v zapletenih geometričnih vzorih mnogo ročnosti. Arabec pa ljubi barantanje, brez tega bi mu bilo življenje grenko.

Da nam bo vse jasno — najprej trideset vrstio šolskega zemljepisja. Prednja Azija obsega visoko ravni Irana, Armenije in Male Azije, arabski polotok, Sirijo in mezopotamsko nižino. Prednjeazijsko podnebje je celinsko z zelo skromnimi padavinami. Ostre zime — zlasti v Iranu — in silno vroča poletja brez dežja so značilne za vsa ta obširna ozemlja. Samo po gorovju je najti več vode, ki jo v dolinah z umetnimi napravami izkoriščajo. Kjer je voda, tam so tudi življenje razvete in je prebivalstvo precej na gosto naseljeno. Po razsežnih visokih ravneh pa tavaajo arabski nomadi s svojimi čredami in živijo dokaj berno življenje.

Nazvali redkemu prebivalstvu ima Prednja Azija veliko gospodarsko in prometno-politično važnost, za svetovno gospodarstvo pa so še posebno važna iranska petrolejska ležišča. Skozi Malo Azijo, Sirijo in Mezopotamijo vodi kopna pot v Indijo.

Ni torej čudno, da je ta svet primamili pohlepne svetovne sile, ki so venomer tlačile in izkoriščale domača ljudstva, jih kvarile, podkupovale in slepile. Tem silam je šlo zlasti za to, da z vsemi sredstvi obdržijo oblast nad tem važnim prehodnim ozemljem in da ne dovolijo domačinom, da bi se zavdeli svoje plemenske in politične neodvisnosti.

V zadnjem desetletju je v Arabiji in Siriji nastalo več držav, ki so bile domala vse pod angleškim in francoskim vplivom. Tako je prišel pod francosko politično »kurtelo«¹ tudi neukrotljivi Libanon, za katerega se je ravno zdaj vnel umazan političen spor.

Nadaljevanje s 7. strani.

Žebelj je bil prazen! Čutil je, kako je zbledel v obraz. Počasi se je obrnil. »Sestilo!« je skoraj šepnil. Trideset začudenih obrazov se je ozrlo na žebelj. »Sestilo!« je zavpil in v hipu se mu je zazdelo, kako vsi ti obrazi gledajo z zmešnjeno začudenostjo na prazen žebelj, a da so pod njimi skrivna posmeh. »Sestilo!!!«

Šest jih je stalo pred zbornico. »Kdaj bodo začeli zaslješevati?« je šepnil krajnik na levi. Skomizgnili so z rameni in zopet šakali. Slednjič so se vrata odprla. Prišel je sluga in jih pogledal kakor šest mladih razbojnikov, ki se jih mora zavod takoj rešiti, če ne bo propasti. Da! Disciplin! In ekskompliarčna kazen! Počasi so se pomaknili v zbornico. Ob velikih oknih je stalo nekaj profesorjev, ob zeleni mizi pa so sedeli ravnatelj, razrednik, profesor telovadbe, ki je ves čas bral časopis, in Kravica. Postavili so jih v vrsto kakor vojake.

»Mi nismo nič krivili je zaklical nekdo skozi stolce. »Hm!« je dejal Kravica in zaman iskal po žepih avinčnik. Potem je treskoma odprl svojo miznico.

Prav na vrhu papirja je ležalo šestilo in lepo je bilo videti na njem napis: I.A.

čen spor. Da bo Anglija s svojim »pomirjevanjem«² skušala doseči svoje prikrite namene glede Libanona in izigrati sprti strani deloma z grožnjami, deloma z denarjem, bo vsakomur razumljivo.

Do spora pa najbrž sploh ne bi prišlo, če ne bi v Libanonu živeli ljudje, ki jih ni ugnati ne z bledem ne z zlatniki. Tu namreč

bije. Vsi trije razredi imajo skupne znake pravih beduinov, govorijo ista narečja, imajo enake noše, uživajo isto hrano in se glede šeg ravnaajo po istem izročilu.

Nomadski beduin je preprost in zelo skromen. Njegov dom je šotor iz črnih kozjih kožuhov, ki mu pa sam ne pravi šotor, marveč »kosmata hiša«. Od vseh prebivališč pa je ta najbolj pripraven, saj ga uspešno varuje pred peklenko vročino, peskom in ostrimi zimskimi vetrovi. Ob vročih dneh pridvigne »stene«³ in takoj sedi pod hladnim senčnikom. Koze so z redkimi izjemami vse črne, zato so črni tudi arabski nomadski šotori. Najmanjši šotori imajo devet podpornih kolov. Notranjost je po navadi s pregrinjalom ločena v dva dela: zadaj je »mahram«, družinski predel s haremom, kjer najdeš bakreno kuhinjsko posodje, preproge, sedla in slamnjače, spredaj pa »es-sig«, to je prostor za sprejem gostov.

Šotor je povprečno 4 do 6 metrov dolg, so pa bogatejši šeiki in vplivni plemenski poglavarji, ki živijo v 30 do 40 metrov dolgih šotorih. Malokje najde tujece toliko gostoljubnosti kakor med temi puščavskimi sinovi, ki je njih življenje en sam boj za najpotrebnejše stvari: za hrano in obleko. Komaj se približa nomadskemu šotoru, že ti pride nasproti gospodar, ki te dolgo in spoštljivo pozdravlja. Najprej se bo priklonil in z roko segel do tal (znamenje ponižnosti), potem bo roko naslonil na prsa (znamenje ljubezni), naposled pa na čelo (znamenje, da ceni tvojo modrost).

Ko si sedel, prižgo v kotu ogenj in pripravijo celo vrsto bakrenih kotličev za kavo. Čim več jih je, tem imenitnejši je tvoj gostitelj. Pri beduinih pripravljajo kavo nikakor ni »kuhinska zadeva«, marveč cel obred. Zrna skrbno žgo in jih nato v lesenem možnarju stolečajo v prav drobno moko, zraven pa pojo v ritmu čudno enolično pesem. Zmleto kavo stresajo v največji lonec, v katerem je še kavina usedlina ter nalijejo vode. Ko zavre, prelijejo kavo iz enega kotliča v drugega, jo znova prekuhajo ter pretakajo v najmanjši kotlič. Naposled do-

Uteha po dolgem potovanju po vroči puščavi. — Arabec svojo kamelo tako zelo ljubi, da jo pusti pliti iz zgornjega toka. Ne gnuša se mu, ko mu žival vodo skali.

Pred priključitvijo teh okoliških občin se je mestna površina razširila od 4.900 na 14.300 hektarov. Kovno se je glede obsega približno trikrat povečalo.

MALI OGLASI

JELOV (SMREKOV) LES
rezan in tesan, kakor tudi brestove, bukove, hrastove, javorjeve, jesenove, lipove in orehove plohe dobite v skladišču zadruge »Mara«⁴ v Živnozdruški ulici (za Čukarado).

ŠIVALNI STROJI
pogrezljivi, sivoje naprej in nazaj, krpaajo in vezejo, stalno na zalogi pri »Triglav«, Resljeva 16.

ŠIVALNI STROJ »SINGER«
tovarniško nov, pogrezljiv — ugodno proda Simandl, Dvorčakova ulica 3.

Za Miklavža

Številne so otrokove želje, ki jih pošilja svetemu Miklavžu. Gotovo pa bo otrokom najbolj ustrezno s primernim »rajinim darilom«, zlasti velja to za šoolobvezne otroke. Zato vam

»Slovenčeva knjižnica«

nudi svoje lepe knjige izmed katerih je prav v ta namen pripravila nekaj izborov. — Miklavž more izbirati med štirimi skupinami knjig, ki so:

I. skupina:
Trije deli »Veselja dom«⁵ za L 27.—

II. skupina:
Trije deli »Veselja dom«, »Baj Ganjo« in »Roža sveta« za L 43.—

III. skupina:
Trije deli »Veselja dom«, »Roža sveta«, »Ovčar Marko«, »Dekle z biseri« in »Baj Ganjo« za L 55.—

IV. skupina:
»Roža sveta«, »Dekle z biseri«, »Baj Ganjo«, »Ovčar Marko«, »Slepec«, »V zelenem polju roža«, »Svetinje nad Barjem«, »Družina v ledeni dobi«, »Ljudje, živali in bogovi« in trije deli »Veselja dom« za L 81.—

Mesto, ki je na mah postalo trikrat večje

Za najmlajše velenostjo vzhodnih dežel, ki so jih zadnja leta zasedli Nemci, velja litvanska prestolnica Kovno. S tem da so temu mestu priključili osem celih in osem delnih občin, se je število prebivalstva litvanske prestolnice dvignilo na 140.000.

Po smrti kakega plemenskega velikaša postrežejo žalujočim, ko so se najokali, z obilno jedjo. Če umre kak šejk, spravijo na mizo celega vola, zraven pa nudijo prijateljem riža in kruha.

dajo nekaj dišav in gospodar ti postreže z majhuo skodelo grenke, čiste in zelo močne kave. Kava je imenitna in takoj ugasi žejo. Pitje kave pa traja do pozne noči.

Cistokrvni beduin je srednje rasti, gibkega telesa, ovalnega obraza, velikih oči,

tenkih ustnic, redke brade in ima orlovski nos. Pokolenja so bila izpostavljena najhujšemu soncu, ki jim je dalo temno lošeno polt. Sreča boš celo beduine, ki so popolnoma črni, čeprav ni v njih žilah niti kaplje zamorske krvi. Zenske so debelejšje, počasno in kraljevsko hojo. Ko se starajo, se tudi posušijo. Beduini se zelo radi tetvirajo. Tako boš kdaj našel na beduinsko deklico, o kateri se ti bo zdelo, da nosi prav tenko tkano svileno nogavico, v resnici pa je tetovirana.

Ne boš pa odšel iz nomadskega šotora, da ti ne bi postregli tudi z mesom. Iz črede bo gospodar izbral janjčka ali kozlička in ti ga najprej pokazal, da boš videl, s kako tolsto živaljo te je počastil. Priprave pa nato prepusti ženskam. Če si prav imeniten gost, te bo gospodar povabil pred šotor in pozval hlapca, naj ženo vso čredo mimo tebe. Tedaj bo gospodar zagrabil nož in z bliskovito naglico tolikim živalim prerezal vrat, dokler mu ne boš rekel, da je »žrtev«⁶ dovolj.

Nomadski Arabec je bister in moč bereda. Obiluba mu je toliko kakor pisana pogoda. V celoti je njegovo življenje tako in zelo skromno. Za zabavo so mu le gostje, tkanje pisanih preprog, oblačila, tekme s kamelami in malo bojevanja med plemeni.

Take ljudi najdeš tudi v Libanonu, ki jim politične spletke vsiljivih tujcev prav nič ne dišijo. Za moderno omiko se ne me nijo in v njej so nesrečni. Kaj čuda torej, da tega primitivnega človeka, ki živi tako povezano s puščavsko naravo, ne more ukloniti in krotiti nobena politična sila, pa naj mu tudi sem pa tja zapro kakega poglavarja. Arabski beduin je pač zastopnik čiste narave, ki mu politične prevare ne bodo mogle do živlega.

Beduinske straže v puščavi. — Ti vojskaši so vztrajni in pogumni možje, ki na posebnih brzih in zdrkljivih kamelah križarijo po širnih puščavah.

NAROČITE ČIMPREJ

SLOVENČEV KOLEDAR

KOLEDAR BO ENA NAJLEPŠIH KNJIG LETOSNJEGA LETA NA SLOVENSKEM KNJŽNEM TRGU. NA »SLOVENČEV KOLEDAR«⁷ SE LAHKO NAROČITE V VSEH KRAJIH PRI NAŠIH ZASTOPNIKIH, ALI PRI ŽUPNIH URADIH, LAHKO PA TUDI NARAVNOST PRI UPRAVI »SLOVENČEVEGA KOLEDARJA«, KOPITARJEVA ULICA 6, LJUBLJANA. ~ NAJ NE BI BILO SLOVENSKE DRUŽINE BREZ TE ZANIMIVE KNJIGE, KI BO PRAVI DOKUMENT ČASOV, KI JIH ŽIVIMO!